

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Utbildnings- och forskningsnämnden för lärarutbildning
Lärarprogrammet, examensarbete 10 poäng

Mellan anpassning och förändring: *- Vart är skolan på väg med den borgerliga alliansens reformförslag?*

Mattias Nylund & Mattias Börjesson

LAU660

Handledare: Rune Romhed

Examinator: Aadu Ott

Rapportnummer: HT06-2611-223

Abstract

Examinationsnivå: Kandidatuppsats

Titel: Mellan anpassning och förändring – *Vart är skolan på väg med den borgerliga alliansens reformförslag?*

Författare: Mattias Nylund & Mattias Börjesson

Termin och år: Ht 2006/2007

Institution: Institutionen för pedagogik och didaktik (IPD)

Handledare: Rune Romhed

Rapportnummer: HT06-2611-223

Nyckelord: Konceptioner, patriarkal, vetenskapligt rationell, demokratisk, reformförslag, spänningsfält, utbildningsfilosofi

Problem, syfte och frågeställningar

Hur förhåller sig den borgerliga alliansens utbildningspolitiska reformförslag till de motstridiga kraven på social integration och social förändring som funnits i utbildningssystemet sedan genombrottet för den kapitalistiska demokratin?

Problemformulering: *Var i spänningsfältet mellan anpassning och förändring befinner sig skolan med den borgerliga alliansens reformförslag?*

Syftet med uppsatsen är att ge en övergripande bild av den nyvalda regeringens reformambitioner för skolan genom att sätta in dessa i ett läroplansteoretiskt sammanhang.

Frågeställningar: Vilken historisk respektive utbildningsfilosofisk grund vilar alliansens reformförslag på gällande:

- Kunskapandets villkor och syn på eleven? (Mikro)
- Skolan som organisationsform? (Meso)
- Skolan i samhället? (Makro)

Material, metoder och analyser

Uppsatsens metod handlar i huvudsak om ett försök att omarbota och därefter använda utbildningsfilosofiskt de begrepp som den etablerade läroplansteoretikern Tomas Englund skapat i sitt försök att förstå skolans historiska utveckling. Genom att använda Englunds begrepp försöker vi identifiera och förstå den utbildningsfilosofiska grunden för den borgerliga alliansens reformförslag för skolan.

Det mest tongivande materialet i uppsatsen är således dels Tomas Englunds avhandling ”*Läroplanens och skolkunskapens politiska dimension*” och dels den borgerliga alliansens reformförslag för svenska skola ”*Mer kunskap – en modern utbildningspolitik för Sverige*”.

Resultat och didaktiska konsekvenser

Den borgerliga alliansens reformförslag har en klar tendens i riktning mot anpassningssidan i det historiska spänningsfältet. Detta kan få omfattande konsekvenser för hela skolans verksamhet i försvårandet av en progressiv utformning av undervisningen gällande allt från klassrumssituationen till användandet av skolan som ett redskap för att angripa strukturella ojämlikheter.

Förord

Denna uppsats är författad av två kamrater som umgås mer eller mindre dagligen. Uppsatsarbetet har intensifierat detta umgänge. Då hela processen, ”från ax till limpa”, har utförts gemensamt, blir alla uppdelningar av vem som gjort vad helt teoretiska. Allt från definierandet av problemformulering till dragna slutsatser, inklusive det praktiska skrivandet, har gjorts gemensamt och skett i samförstånd. Vi ställer oss således bägge bakom såväl uppsatsens förtjänster som dess eventuella brister.

Vi vill även ta tillfället i akt och tacka vår handledare Rune Romhed för sitt tålamod, sin kunnsighet, men framförallt för hans kritiska kommentarer som i högsta grad bidragit till att denna uppsats blivit vad den blev.

Mattias & Mattias

Innehållsförteckning

Del I. Problem, syfte och teori	sida
1. Inledning	1
2. Syfte och problemformulering	2
3. Tidigare forskning teori och metod	3
3.1 Läroplanshistoria och läroplansteori	3
3.2 Arbetet med Englund och utbildningskonceptionerna	4
3.3 Kapital och Demokrati	5
3.4 Ständig kamp om skolan	6
3.5 Determinanterna	7
3.6 Konceptionerna i spänningsfältet	9
3.7 En kort historik om utbildningskonceptionerna	10
3.7.1 Patriarkal konception	10
3.7.2 Vetenskapligt rationell konception	10
3.7.3 Demokratisk konception	11
3.8 Skolans organisationsform	12
3.9 Mot frågeställningar och analyschema	15
4. Frågeställningar och Analyschema	15
4.0 Urval av kategorier	17
4.1 Mikro – Kunskapandets villkor och synen på eleven	17
4.1.1 Kunskapssyn och läskunnighet	17
4.1.2 Högstatusämnen	18
4.1.3 Makten över undervisningen	18
4.1.4 Hur betraktas eleven?	18
4.2 Meso - Skolan som organisationsform	18
4.2.1 Sammanhållen eller differentierad	18
4.2.2 Offentligt eller privat	19
4.3 Makro – Skolan i samhället	19
4.3.1 Förhållande individ/kollektiv	19
4.3.2 Samhällsbild och ideologi	20
4.3.3 Demokratibegrepp	20
4.3.4 Jämlikhetsbegrepp	21
Del II. Empiri och analys	22
5. Empiri	22
5.1 Kunskap och bildning	22
5.2 Ge lärarna en nyckelroll	22
5.3 Tidigt stöd för att nå kunskapsmålen	23
5.4 Arbetsro och trygghet i skolan	23
5.5 Ett gymnasium med fler utbildningsvägar	24

6. Analysdel	24
6.1 Mikro: Kunskapandets villkor och syn på eleven	24
6.1.1. Kunskapssyn och Läskunnighet	25
6.1.2. Högstatusämnen	26
6.1.3. Makten över undervisningen	27
6.1.4. Hur betraktas eleven?	28
6.1.5 Sammanfattning av mikro	30
6.2 Meso: Skolans organisationsform	30
6.2.1. Sammanhållen eller differentierad	31
6.2.2 Offentliga/privata skolor	34
6.2.3 Sammanfattning av meso	36
6.3 Makro: Skolan i samhället	36
6.3.1 Förhållande individ/ kollektiv	37
6.3.2 Samhällsbild och ideologi	38
6.3.3 Demokratibegrepp	39
6.3.4 Jämlikhetsbegrepp	41
6.3.5 Sammanfattning av makro	41
 Del III. Slutsatser och diskussion	 43
 7. Den borgerliga alliansens utbildningsfilosofiska grund	 43
7.1 Anpassning eller förändring?	44
7.2 Förändring	44
7.3 Anpassning	45
7.4 Mellan anpassning och förändring: Mikro	45
7.5 Mellan anpassning och förändring: Meso	47
7.6 Mellan anpassning och förändring: Makro	49
7.7 Besvarandet av uppsatsen problemformulering	51
8. Avslutande diskussion, didaktisk relevans	51
9. Litteratur- och referenslista	53
 Bilaga – Den borgerliga alliansens reformförslag	 54
 Tabell- och modellförteckning	
Modell 1. Materiellt motsatsförhållande	5
Modell 2. Medborgerlig läroplanskod	7
Modell 3. Den medborgerliga läroplanskodens olika konceptioner	9
Modell 4. Konceptionerna i spänningsfältet	9
Modell 5. Position inom spänningsfältet: Mikro	47
Modell 6. Position inom spänningsfältet: Meso	49
Modell 7. Position inom spänningsfältet: Makro	51
Modell 8. Position inom spänningsfältet: Alliansens reformförslag sammantaget	51
Tabell 1. Tre Läroplanskoder	4
Tabell 2. Determinanterna i den medborgerliga koden	8
Tabell 3. Utbildningskonceptionernas generella drag	12
Tabell 4. Public administration och Public management	13
Tabell 5. Analysschema	16
Tabell 6. Resultat av analysschema	43
Tabell 7. Anpassning och förändring	44

Del I. Problem, syfte och teori

1. Inledning

...skolinstitutionen är en, av de vuxna inrättad, fostrande institution som skall forma barn till samhällsmedborgare, vilket ytterst sker med hjälp av tvång (...). I ett samhälle som successivt har ersatt familjens tidigare roll med statliga och andra institutioner, förväntas dessutom skolan ta ett mycket större ansvar än tidigare för barnens socialisation.¹

Citatet ovan illustrerar tre avgörande aspekter av skolan idag. För det första att en central del av skolans uppdrag handlar om att fostra medborgare. För det andra att detta sker under tvång. För det tredje att skolan har kommit att spela en allt större roll i socialisationen, eller formandet av människor. Skolan är med andra ord en plats där unga människor under tvång tillbringar en stor del av sina liv, en institution som spelar en allt mer avgörande roll för hur dessa människor utvecklas, vad de blir för typ av medborgare. Men, vilken typ av medborgare är det som skolan skall bidra till att forma? Denna fråga blir mycket viktig i ett samhälle där skolan spelar en allt större roll i socialiserandet av medborgare.

Två grundläggande perspektiv är framträdande inom forskningen kring skolan. För det första att skolan som institution är helt central för upprätthållandet och utvecklandet av ett demokratiskt styrelseskick. Dewey illustrerar detta med följande kommentar:

När en människa föds är hon inte bara omedveten om den sociala gruppens mål och vanor utan också helt likgiltig för dem. Därför måste hon få kännedom om dem och bli aktivt intresserad – utbildning och endast utbildning överbryggas gapet (...) Om ingen möda ägnas åt att få till stånd verklig och grundlig överföring kommer den mest civiliserade grupp att återfalla i barbari och råhet.²

Inte bara hos klassiska pedagoger, utan även i t.ex. den första paragrafen i den borgerliga alliansens reformförslag för skolan understryks det att en välfungerande skola spelar en avgörande roll för demokratin:

Bara så kan en levande demokrati uppstå och leva vidare.³

Skolan har ett uppdrag av staten, ett samhällsuppdrag. I detta understryks demokratiuppdraget som det kanske mest centrala.⁴ Denna idé är alltsedan 1940-talets skolreformer så etablerad att man skulle kunna ge den status av konsensus, dock med invändningen att begreppet ”demokrati” ges så olika innehåll från olika ideologiska traditioner att det ingalunda är ett okomplicerat påstående.⁵

¹ Persson, A, Andersson, G, Nilsson, Lindström, M, (2003), ”Framgångsrika skolledare i spänningsfält och allianser”, i *Skolkulturer*, (red.) Persson, A, s.44

² Dewey, J, (2005), *Demokrati och utbildning*, s.37

³ Mer kunskap – en modern kunskapspolitik för Sverige, (2006), s.4

⁴ Romhed, R, (1998), ”Marknadsplats, myndighet eller mötesplats”, i *Styrning på villovägar – perspektiv på skolans utveckling* (red.), Alexandersson, Mikael, s.90

⁵ Romhed, R, (1998), s.90

Den andra, nästan lika etablerade utgångspunkten, är att skolan ständigt verkat inom, och fortfarande befinner sig i, ett spänningsfält mellan ”anpassning”⁶ och ”förändring”⁷. Detta beskrivs enligt följande av Persson m.fl.:

Skolan skall bidra till samhällets överlevnad över tid och samtidigt bidra till förändring av vissa aspekter av samhällslivet, ett exempel är skolans kvalificerande roll i förhållande till arbetsmarknaden och dess samtidiga roll när det gäller att bidra till jämställdhet.⁸

Samma idé omfattas av t.ex. Tomas Englund och Rune Romhed:

...det institutionella obligatoriska utbildningssystemet i den kapitalistiska demokratin befinner sig i ett spänningsfält mellan social integration och social förändring.⁹

Redan i massutbildningens begynnelse kan vi således skönja en *dubbelhet* i skolans samhällsroll: å ena sidan fostran till underkastelse och social integration, å andra sidan en färdighetsträning och ett kunskapande som ger redskap och stoff till kritisk prövning, eget tänkande och – i förlängningen – social förändring.¹⁰

Skolan har alltid varit en institution i förändring där det pågått en ständig kamp om vilken position skolan skall inneha mellan dessa två poler, d.v.s. ”anpassning” och ”förändring”. Denna fråga handlar i grunden om vad och vilka skolan skall vara till för, vad dess uppdrag, och hur dess utformning, skall vara.¹¹

Denna uppsats utgår från professor Tomas Englunds läroplansteoretiska forskning. Englund menar att det demokratiska genombrottet ledde till en permanent motsättning inom skolan mellan den nya samhällsformens motstridiga krav. Det handlar å ena sidan om kapitalismens behov av en kompetent och lydig arbetskraft (anpassning) och å andra sidan om demokratis krav på självständiga, aktiva och kritiskt tänkande medborgare (förändring).¹²

Skolan befinner sig alltså i ett spänningsfält mellan kraven på Anpassning och förändring. Historiskt har skolan rört sig mellan dessa båda poler i spänningsfältet. Sedan oktober 2006 har Sverige en ny borgerlig regering. Denna regering har omfattande planer för att förändra skolan, frågan är: Vilka typer av förändringar? Hur förhåller sig den borgerliga alliansens reformambitioner till de motstridiga kraven på Anpassning och förändring som vi kunnat se i utbildningssystemet sedan genombrottet för den kapitalistiska demokratin?

2. Syfte och problemformulering

Eftersom skolan spelar en allt större roll i formandet av samhällets medborgare och därmed för förutsättningarna för ett demokratiskt samhälle, är det alldeles centralt att diskutera vilken utbildningsfilosofisk grund skolan skall vila på, vilket Lundgren understryker:

⁶ Att överföra tidigare generationers erfarenheter och kunskaper vilka är centrala för samhällsbevarandet. Begreppet ”anpassning” förekommer i litteraturen i en rad olika tappningar, t.ex. ”social integration” och ”socialisation”.

⁷ Att förbereda ungdomar för framtiden, för ett annat samhälle, att ge kunskaper som skall ge eleverna verktygen att förändra det som inte är tillfredsställande i dagens samhälle. Begreppet ”förändring” förekommer i litteraturen i en rad olika tappningar, t.ex. ”social förändring”.

⁸ Persson, m.fl., (2003), s.47

⁹ Englund, Tomas, (2005), *Läroplanens och skolkunskapens politiska dimension*, s. 24

¹⁰ Romhed, (1998), s.98

¹¹ Se t.ex. Lindensjö, Bo & Lungren, Ulf P., (2000) *Utbildningsreformer och politisk styrning*, eller Englund (2005), eller Romhed, Rune, *Vad bör skolan göra? – Didaktikens moraliska & politiska dimensioner*

¹² Se t.ex. Englund (2005). Englund använder istället huvudsakligen begreppen ”socialisation”/”social integration” och ”förändring”/”social förändring”.

I vårt alltmer pluralistiska samhälle framstår det som än väsentligare att dessa värden också får genomslag i skolans vardagliga praktik. Vikten av att det förs en levande debatt om värden och värdens konsekvenser kan inte nog framhållas.¹³

Ofta lyfts skolreformer upp ur ett mikroperspektiv: ordningsfrågor lyfts upp för sig, betygsfrågan för sig, lärarnas professionalism för sig, o.s.v. Detta är beklagligt. Skolans historiska förändringar är villkorade av samhällsutvecklingen i övrigt. Skolans roll avgörs i en strid mellan olika sociala krafter där mikrofrågorna bättre kan förstås mot bakgrund av ett större utbildningsfilosofiskt sammanhang. Då vi upplever en brist på en sådan helhetsanalys anser vi det vara av största vikt att studera den nyvalda regeringens reformambitioner för skolan. Vårt syfte är att ge en övergripande bild av reformförslagen genom att placera dessa i ett större utbildningsfilosofiskt sammanhang.

Idén bakom uppsatsen är att omarbete Tomas Englunds läroplansteoretiska teorier och begrepp kring skolans historiska och utbildningsfilosofiska utveckling för att kunna konstruera ett analyschema som är användbart i arbetet med uppsatsens empiri. Här gäller frågan att med hjälp av analyschemat studera var den borgerliga alliansens reformambitioner för skolan ligger i spänningsfältet mellan anpassning och förändring. Uppsatsens problemformulering bli därför: *Var i spänningsfältet mellan anpassning och förändring befinner sig skolan med den borgerliga alliansens reformförslag?*

3. Tidigare forskning, teori och metod

3.1 Läroplanshistoria och läroplansteori

Massutbildningen är ett modernt fenomen vars framväxt vi kan koppla till behoven som skapades av det kapitalistiska produktionssättet.¹⁴ Detta system ställde krav på helt andra kompetenser än vad som behövdes i det produktionssätt som existerade tidigare. Den tidiga folkskolan integrerade grundläggande drag av en feodalistiskt präglad ideologi med det nya samhällets krav på nationell samhörighet och vissa grundläggande färdigheter.¹⁵ Denna utveckling har i Sverige studerats historiskt av bl.a. Ulf P Lundgren.¹⁶ För att visa på skolans utveckling i förhållande till samhällets skiftande krav använder han sig av begreppet läroplanskod.¹⁷ Läroplanskoden i skolan kan man se när man studerar t.ex. vilka ämnen som historiskt tilldelats hög status och hur undervisningen utformats, men även vid ett studium av t.ex. skolans organisering och synen på eleven.

Lundgren identifierar flera olika läroplanskoder genom skolans historiska utveckling. Den moraliska koden var resultatet av en kvarvarande agrar feodal bas, som ledde till en skola med en fosterlandsförhållande lutheransk ideologi, i ett samhälle av tidig kapitalism. Kyrkan dominerade utbildningen där allmogen skulle lära sig lydighet och respekt för överheten och att frukta Gud.¹⁸ Samtidigt krävde den framväxande kapitalismen en annan utbildning för begränsade samhällsskikt, för att framskaffa den nödvändiga kompetens som krävdes med den nya tekniken. I positivistisk anda fanns det i dessa skolor en realistisk kod (se nedan). I och med industrisamhällets utveckling menar Lundgren att dessa utvecklades till en rationell läroplanskod.

¹³ Lundgren, Ulf, P. (1999), ”förord”, *Ständigt. Alltid!*

¹⁴ Se Englund (2005), s.101

¹⁵ Se Englund (2005), s.105

¹⁶ Se t.ex. Lundgren & Lindensjö, (2000)

¹⁷ Lundgren & Lindensjö, (2000), s.16

¹⁸ Romhed *Vad bör skolan göra?*, s.13

Tabell 1. Tre Läroplanskoder¹⁹

	Moralisk kod	Realistisk kod	Rationell kod
Genomsyrande ideologi	Gudsfruktan	Nyttoinriktad	Samhörighetsfostran
Den önskade eleven	Underdånighet/Lydnad	Behärska omvärlden	Sedlighetsfostran
Samhälliga mål	Individens lydnad till fosterlandet	Utveckla produktionsmedlen	Skapa lika möjligheter för medborgare
Utbildningsmål	Grundläggande färdigheter	Teknisk utbildning	Arbetsdugliga medborgare
Ekonomisk bas	Feodalism/Kapitalism	Kapitalism	Mogen Kapitalsim

Tomas Englund tar sin utgångspunkt i den ovan redovisade, av Lundgren etablerade, teorin om läroplanskoden. Till skillnad från Lundgren menar Englund att man även inom den rationella koden historiskt finner motstridiga och oförenliga målsättningar och ambitioner med skolan.²⁰ Englund är kritisk mot Lundgrens betoning av skolan som en i princip uteslutande reproducerande institution. Istället menar Englund att en medborgerlig kod utgör grunden för skolan i en kapitalistisk demokrati. Inom denna medborgerliga kod finns ett spänningsfält mellan de krafter som vill ha en skola för anpassning respektive förändring.

Englund finner alltså fundamentalt olika tolkningar av/inom den medborgerliga koden. Dessa placerar skolan på helt olika positioner inom spänningsfältet för anpassning och förändring. Englund kallar dessa olika tolkningar för undervisningskonceptioner²¹. Vilken konception som dominerar är beroende av den samhälliga kampen mellan olika sociala grupper. Vilken konception som sedan kommer att dominera villkorar i sin tur sedan vilka tillämpningar av den medborgerliga koden som i praktiken är möjliga, d.v.s. definierandet och tolkningen av skolans uppdrag.

Det centrala som jag ser det, är att olika sätt att betrakta utbildning är förankrade i skilda sätt att uppfatta centrala begrepp som samhälle, demokrati, och jämlikhet – och utbildningens syfte över huvud. Vad som samtidigt gör jämförelsen mellan de tre rationalitetsformerna dynamisk är att undervisning – ett och samma ord, en och samma term – får olika betydelse inom de olika konceptionerna.²²

I Englunds författarskap framkommer det att det i huvudsak finns tre konceptioner för utbildning efter det demokratiska genombrottet. Denna uppsats syfte är att sätta in alliansens reformförslag i ett större utbildningsfilosofiskt sammanhang. Englunds teorier om utbildningskonceptionerna utgör den huvudsakliga teoretiska basen för denna uppsats.

3.2 Arbetet med Englund och utbildningskonceptionerna

Ambitionen i denna uppsats är att konstruera en idealtypisk, eller analytiskt bearbetad bild, av den borgerliga alliansens reformambitioner, vilken med nödvändighet innebär en förenkling av dess sammansatta innehåll och utbildningsfilosofiska grund. Uppsatsen tar alltså sin utgångspunkt i den teori och de begrepp som Englund arbetat fram i sin forskning inom

¹⁹ Tabellen konstruerad av uppsatsförfattare ur Englunds sammanfattning av Lundgrens forskning. Englund (2005), s 101-106

²⁰ Englund, (2005), s.109-110

²¹ Englund (2005). Englund använder begreppet ”undervisningskonception” i sin forskning. Detta är ett lämpligt begrepp för Englunds forskning då den utgår från ett empiriskt material baserat i huvudsak på läromedel och läroplaner, samt i huvudsak diskuterar implikationerna av detta inom undervisningen. Då denna uppsats diskuterar reformförslagets implikationer för såväl mikro-, meso- och makronivå vidgar vi omfattningen av begreppet ”undervisningskonception” genom att istället använda det något mer omfattande begreppet ”utbildningskonception”.

²² Englund, T, (1993), ”Tre olika undervisningskonceptioner och förespråkandet av undervisning som kommunikativ argumentation”, *Utbildning och demokrati – Tidskrift för didaktik och utbildningspolitik*, s.28

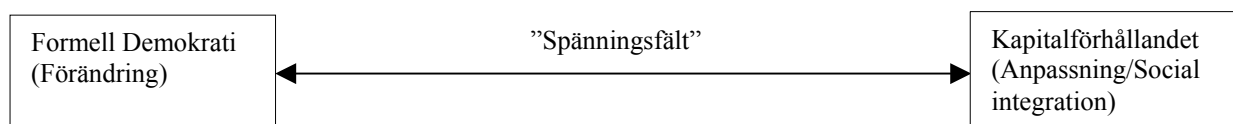
läroplansteori. För att göra Englunds forskning användbar som ett analytiskt redskap genomförs en bearbetning och sortering av hans grundläggande begrepp. Uppsatsen har som ambition att göra Englund begriplig i den meningen att hans forskning och upptäckter blir användbara på ett konkret empiriskt material, i denna uppsats fall den borgerliga alliansens reformförslag för skolan. Vi menar att Englund själv i sin avhandling²³ inte på ett tillfredsställande sätt lyckas använda sina begrepp, mycket på grund av hans beundransvärda strävan att fånga hela skolans utveckling i sin totalitet, ett enligt oss hopplöst projekt. Denna uppsats, med dess mer blygsamma ambitioner, har förhoppningen att kunna bearbeta och använda hans begrepp som analytiska verktyg för att få en övergripande förståelse av endast den borgerliga alliansens reformförslags utbildningsfilosofiska hemvist. Processen att utifrån Englund skapa ett hanterbart analyschema är ett försök att ta till vara Englunds stora läroplansteoretiska upptäckter.

3.3 Kapital och Demokrati

Utgångspunkten för Englunds text är alltså det materiella motsatsförhållande som finns i samhället mellan den formella demokratin och kapitalismen, och som därmed också existerar inom den medborgerliga koden för skolan. I den kapitalistiska demokratin är resurserna ojämnt fördelade, vilket leder till olika sociala klasser med olika intressen. En av skolans främsta uppgifter i ett kapitalistiskt samhälle med dessa olika intressen blir att reproducera detta samhälle i enighet med de privilegierade gruppernas intressen. Men samtidigt existerar en formell demokrati med mängder av olika rättigheter, vilka möjliggör att de underordnade grupperna kan organisera sig för att försvara sina intressen. Detta leder till en politisk-ideologisk kamp om vad staten bör göra och hur skolan och utbildningssystemet skall se ut. Englund skriver:

Det övergripande perspektivet på utbildning i denna studie är att det institutionella obligatoriska utbildningssystemet i den kapitalistiska demokratin befinner sig i ett spänningsfält mellan social integration och social förändring.²⁴

Modell 1. Materiellt motsatsförhållande²⁵

Englund utgår ifrån den grundläggande spänningen som finns inom den kapitalistiska demokratin mellan vad han kallar *formell demokrati* och *kapitalförhållandet*. Demokratin ger utrymme för förändring i ett samhälle som bygger på en ojämn fördelning av resurser och tillgång till makt. Skolan verkar inom detta samhällsliga spänningsfält och i skolan tar sig detta uttryck som en ständig kamp mellan utbildning för förändring (mer demokrati) och utbildning för anpassning (att reproducera kapitalförhållandet).

Det är inom detta ”spänningsfält” mellan dessa olika poler som det ständigt pågår en kamp mellan olika sociala intressen, eller klasser, om hur skolan skall utformas. Styrkeförhållandet mellan olika sociala klasser i denna kamp bestämmer positionen och utrymmet som ges inom spänningsfältet, d.v.s. hur, och på vilket sätt, som ”förändring” eller ”anpassning” kommer att dominera. Englund skriver:

²³ Englund, (2005)

²⁴ Englund, (2005), s 24

²⁵ Modell konstruerad av uppsatsförfattare, men utifrån resonemang i Englund, (2005), kapitel 3

Utbildning för social integration står för arbetarklassens och andra underordnade gruppers anpassning till ett rådande ekonomiskt och politiskt system. *Utbildning för förändring* innebär en förstärkning av dessa gruppers position i samhället.²⁶

3.4 Ständig kamp om skolan

Genom att utgå från denna konstant pågående kamp om skolans utformning vill Englund komma ifrån uppfattningar om att skolan kan förändras enbart genom en radikaliserings av lärarkåren. Vilka tolkningar som är möjliga avgörs på en ideologisk överindividuell nivå. Han skriver:

De enskilda människornas medvetandeförändringar utgör helt korrekt ett uttryck för förändring, men vad detta klassrumsförändringsperspektiv negligerar är att enskilda individers medvetande primärt bestäms via en process som har sin startpunkt i en debatt mellan intellektuella som företrädare för sociala krafter. Dessa sociala krafter strider i första hand om statsmakten.²⁷

Det är alltså ytterst styrkan hos olika sociala krafter som avgör vilket innehåll utbildningen får i skolan.²⁸ Detta styrkeförhållande tar sig uttryck i form av olika konceptioner vilka sätter tolkningsramarna, d.v.s. villkorar tolkningsutrymmet, för skolan i sin helhet såväl som för den enskilde läraren.

Englund är därmed kritisk till idén om att skolan endast är en reproducerande institution som upprätthåller och reproducerar kapitalförhållandet. Detta är en aspekt av skolan enligt Englund, men att endast betona denna negligerar andra aspekter, framförallt insikten om att skolans verksamhet inte är given på förhand utan bestäms i kampen inom spänningsfältet mellan anpassning och förändring.

Bara för att kapitalismens ekonomiska grundform, kapitalförhållandet, består och inte 'avslöjas', kan inte hela den (utbildnings-) politiska historien avfärdas som en anpassningsprocess i förhållande till kapitalismens krav...²⁹

Vad denna deterministiska teori missar är just det Englund vill peka på, nämligen utbildningens dubbla karaktär av såväl anpassning som förändring. Här hittar vi Englunds modell som både förklarar skolans huvudsakligen reproducerande karaktär, men som även visar på möjliga förändringsaspekter. Denna uppsats tar sin utgångspunkt i enighet med Englund gällande denna syn på skolan och dess roll i samhället. Just därför anser vi det vara av högsta vikt att belysa detta spänningsfält och alliansens reformer i skenet av de olika konceptionerna.

Englund gör följande illustration av vad som konstituerar och villkorar denna kamp kring den medborgerliga koden i en kapitalistisk demokrati.

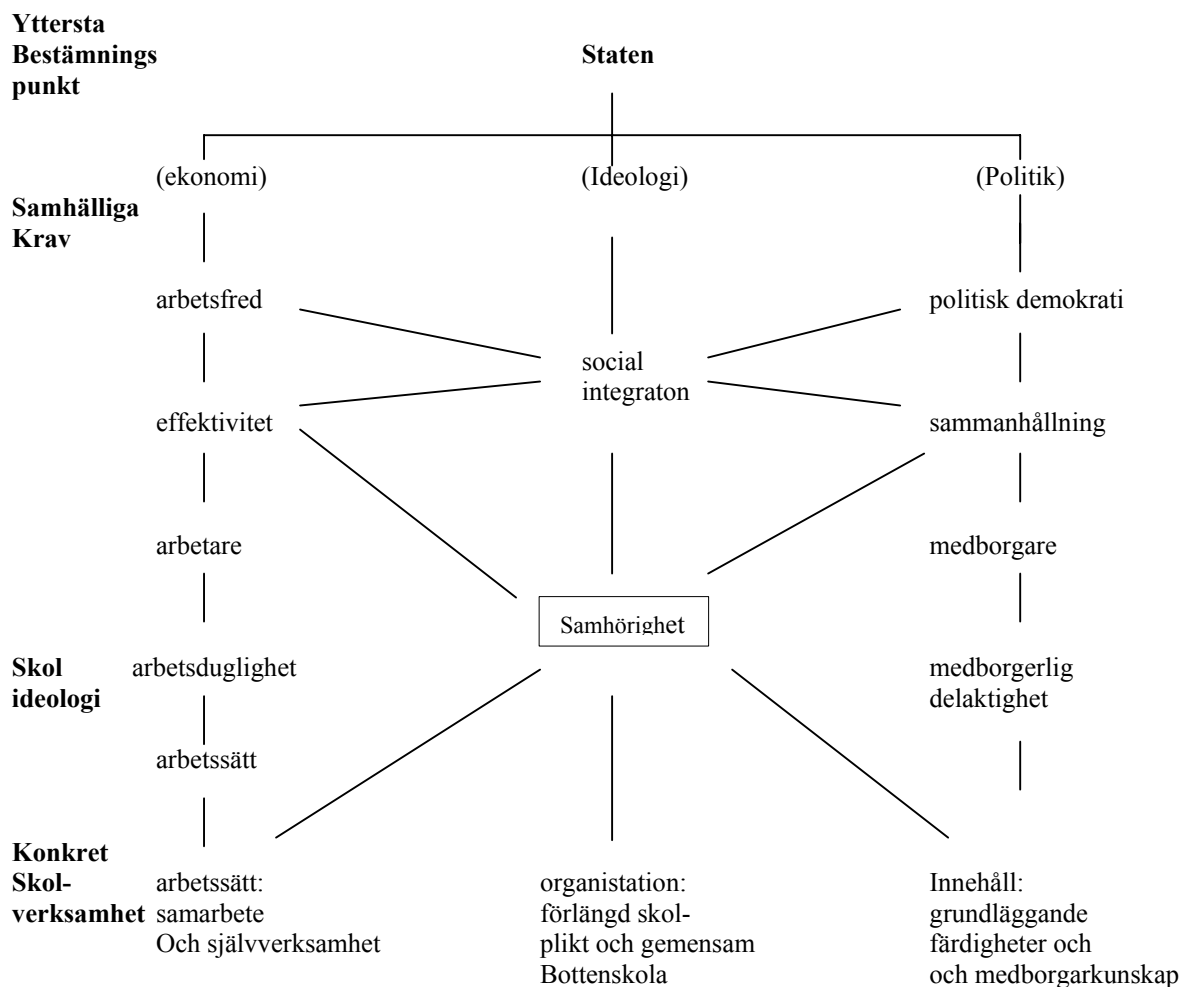
²⁶ Englund (2005), s 24

²⁷ Englund (2005), s 65

²⁸ Englund (2005), s 78

²⁹ Englund (2005), s 75

Modell 2. Medborgerlig läroplanskod³⁰

I modellen ovan illustreras den medborgerliga kodens målsättningar och motsättningar mellan ekonomiska krav, politiska krav och dessas konsekvenser för skolans övergripande ideologi. Dessa utgör skolans determinanter.

3.5 Determinanterna

Inom den medborgerliga koden identifierar Englund några grundläggande begrepp som reflekterar skolans roll i förhållande till samhällets behov. Dessa kallar Englund för determinanter.³¹ Determinanterna nedan är de föreställningar och principer som råder inom den medborgerliga koden. I en sammanfattande läsning av Englund kan man i huvudsak identifiera följande determinanter:

”**Samhörighet**”: Nödvändigheten för den kapitalistiska demokratin att reproducera sig kräver att skolan formulerar någon slags sammanhållande ideologi.

”**Vetenskaplighet**”: Hur skolan ser på vetenskapens uppgift och roll i samhället.

”**Objektivitetsprincipen**”: Vad som uppfattas vara en saklig undervisning.

”**Befästande av den ekonomiska organisationen**”: Vilken syn som finns i betraktandet av samhälliga ekonomiska strukturer.

³⁰ Englund, (2005) s.123

³¹ Resonemang om determinanterna bygger på Englund, (2005), kapitel 6

Det är dessa determinanter som får olika uttolkningar inom olika konceptioner för utbildning.³²

Tabell 2. Determinanterna i den medborgerliga koden³³

Determinant	Progressiv tolkning	Hegemonisk tolkning
”Samhörighet”		
Patriarkal konception	Demokrati/Internationell solidaritet	Nationell samhörighet
Vetenskapligt rationell konception	Demokrati/Social fostran/Sekularisering	Demokrati/Kristen grund
Demokratisk konception	Demokrati som process/Jämlikhet	Demokrati som form/vår demokrati
”Vetenskaplighet”		
Patriarkal konception	Vetenskapligt positivistisk bas	Vetenskapen underordnad kristna/Nationella mål
Vetenskapligt rationell konception	Positivistisk bas/Neutrala fakta	Positivistisk bas/Neutrala fakta
Demokratisk konception	Helhetsuppfattning/Mot fragmentisering	Faktaatomism/Utanför socialt sammanhang
”Objektivitetsprincipen”		
Patriarkal konception	Saklighet	Neutralitet, relateras till nationella krav
Vetenskapligt rationell konception	Saklighet, neutralitet	Saklighet, neutralitet
Demokratisk konception	Allsidighet/Rum för olika tolkningar och värderingar	Neutralitet, saklighet, intersubjektivitet, objektivism
”Befästande av den Ekonomiska organisationen”		
Patriarkal konception	Mer kunskaper i ekonomi för elever/lärare	Begränsade kunskaper i ekonomi för legitimering
Vetenskapligt rationell konception	Ökade kunskaper i ekonomi	Ökade kunskaper i ekonomi
Demokratisk konception	Kunskap för att ifrågasätta ekonomiska strukturer	Kunskap i ekonomi för legitimering av det rådande

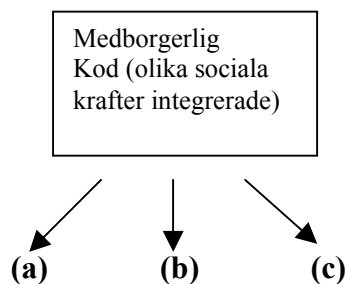
De olika konceptionerna har dominerat under olika perioder i skolan historia och därmed har determinanterna fått olika uttolkningar. Utvecklingen har gått från en patriarkal konception som dominerade under mellankrigstiden och beredskapsåren, för att sen övergå till en vetenskapligt rationell konception som sedan 1970-talet utmanas av den demokratiska.³⁴

³² Tolkningarna av determinanterna som står beskrivna under rubrikerna ”Progressiv” och ”Hegemonisk” är analytiska renodlingar. De representerar i huvudsak ytterligheterna inom vad som är möjlig tolkning inom respektive konception.

³³ Tabell konstruerad av uppsatsförfattare. Tabellen är en omarbetad sammanfattning av i huvudsak kapitel 6 ur Englund (2005). Ett förtydligande av innebörden av respektive uttolkningar av determinanter framkommer i texten nedan om utbildningskonceptionernas grundläggande drag.

³⁴ Främst manifesterad i Lgr80, men sedan dess har dess inflytande minskat.

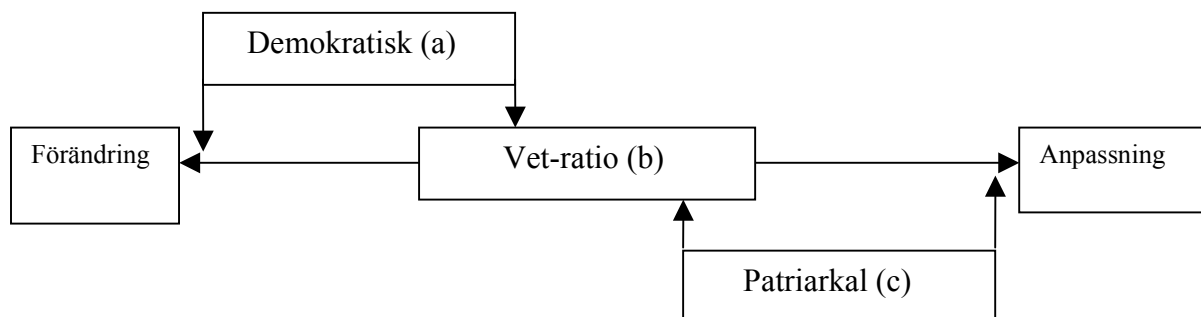
Modell 3. Den medborgerliga läroplanskodens olika konceptioner³⁵

Som framgår i schemat ovan med determinanterna får den medborgerliga läroplanskoden olika innehåll i de olika konceptionerna. Vilken konception som dominerar bestäms av den ovan beskrivna kampen mellan sociala grupper.³⁶ Olika konceptioner som t.ex. (a) patriarkal, (b) vetenskapligt rationell och (c) demokratisk, har olika positioner i det spänningsfält som finns mellan anpassning och förändring (se modell 4 nedan). En konception är vad Englund benämmer en ”rationalitet”³⁷, vilket i enkla ordalag kan förklaras som en övergripande idé om vad skolans verksamhet skall innefatta och innebära. Inom varje konception finns dock alltid utrymme för skilda tolkningar, vilket illustreras i tabellen med determinanterna ovan (progressiv eller hegemonisk). Dessa tolkningar måste dock förhålla sig till konceptionens övergripande ramar, d.v.s. vilken innebörd man ger determinanterna inom respektive konception.

3.6 Konceptionerna i spänningsfältet

Modell 4. Konceptionerna i spänningsfältet³⁸

Skolan intar med andra ord olika positioner i spänningsfältet mellan anpassning och förändring beroende på vilken konception som är den dominerande. (a), (b) och (c) markerar olika positioner inom spänningsfältet.

³⁵ Englund understryker att eftersom utvecklingen i skolan är dynamisk och ständigt föränderlig, i och med sin intima koppling till den samhälleliga utvecklingen, så finns det i teorin ett utrymme för en rad andra möjliga konceptioner. I denna uppsats tas dock endast de tre konceptioner upp som Englund (2005) identifierar i sin avhandling.

³⁶ Englund, (2005), s 252

³⁷ Englund, (1993), s 28

³⁸ Modell konstruerad av uppsatsförfattare, och är en sammanfattande tolkning av Englunds grundläggande resonemang om de olika konceptionernas förhållande till spänningsfältet mellan anpassning och förändring. Fälten motsvarar en uppskattad, d.v.s. ingen exakt, position inom spänningsfältet. Modellens syfte är inte att ge en exakt avbild, utan snarare att idealtypifiera konceptionerna för att komma åt den övergripande positionen.

Läroplanen och andra delar av målsystemet innehåller principer som bestämmer undervisningens innehåll (determinanter) och dessa principer är antingen implicita eller explicita. Flera av dessa determinanter är uttryck för politiska kompromisser och därför inte preciserade, vilket skapar utrymme för tolkning i läromedel och undervisning.³⁹

Inom den medborgerliga koden finns alltså ett mycket stort utrymme för tolkningar som drar åt anpassning eller förändring beroende på sociala krafterns olika styrka och samhällets behov. Det är just detta utrymme för tolkning, och de olika konceptionernas villkorande av detta tolkningsutrymme, som utgör de huvudsakliga analysverktygen för denna uppsats. I detta sammanhang betraktas också den pedagogiska handlingen som politisk eftersom den enskilde läraren alltid kan tolka läroplan och läromedel utefter sin personliga samhälls- och kunskapssyn utefter skolan position i spänningsfältet.⁴⁰

3.7 En kort historik om utbildningskonceptionerna

Motsättningarna inom svensk skola förstås med hjälp av de tre olika utbildningskonceptionerna som Englund identifierat historiskt sedan demokratins genombrott: Patriarkal dominerade 1919-1948, vetenskapligt rationell dominerade under 1950-talet och 1960-talet. Den demokratiska konceptionen har varit en utmanare sedan 1970-talet.

3.7.1 Patriarkal konception

Den patriarkala konceptionen för utbildning växte fram med industrialismens behov av arbetskraft och statens behov av lydnad. Målet var en medborgarfostran som var underställd nationens och näringslivets krav, där var och en skulle lära sig att acceptera sin plats i samhället som given med en självklar uppdelning mellan klasser.⁴¹ Den patriarkala konceptionen grundades alltså i en strikt uppdelning mellan massornas och elitens utbildning. Massorna skulle lära sig ”de rätta värdena” och fostras till laglydig arbetskraft medan eliterna skulle lära sig en mer teoretisk och samhällsstyrande kunskap.⁴² Kunskapssynen som dominerade var präglad av elitism och idealism, i form av ett idealiserande av samhällets eliter och med en tonvikt på klassisk historieundervisning med inriktning på Gud, nationen och staten.⁴³ De som skulle styra i skolan var lärarna och rektorerna, de självklara auktoriteterna. Någon elevdemokrati var det inte tal om. Företrädarna för den patriarkala konceptionen accepterade den formella demokratin, t.ex. rösträtten. Dock, synen på demokratin var att eliter styr i enlighet med sitt ekonomiska och kulturella kapital, och var därmed de bäst lämpade att styra. Synen på jämlikhet var att ojämlikhet var en förutsättning för samhällig utveckling, dock med vissa grundläggande rättigheter för alla medborgare. Samhället sågs som organiskt; olika sociala skikt antogs på förhand ha bestämda och naturliga sociala positioner.

3.7.2 Vetenskapligt rationell konception

Direkt efter andra världskriget fanns inflytelserika idéer om att skolans främsta uppgift var att bidra till ett demokratiskt samhälle. Ganska snart togs den dock över av uppfattningen att skolan istället skulle förbereda eleverna för ett föränderligt samhälle, dominerat av en snabb ekonomisk tillväxt och omvandling. Marknadens behov skulle styra samhällets utveckling och statens institutioner skulle anpassa sig därefter. Eleven skulle utbildas för att aktivt

³⁹ Englund, (2005), s 131

⁴⁰ Englund, (2005), s 136

⁴¹ Englund, (2005), s 260-61

⁴² Englund, (1993), s.32

⁴³ Englund, (2005), s.297

kunna vara med att bygga det nya samhället, främst genom sin roll som arbetskraft.⁴⁴ Kunskapen skulle sökas genom vetenskapen vilken betraktades som värderingsfri och objektiv. En längre gemensam enhetsskola ansågs nödvändig för en rationell differentiering, vilken skulle ske utefter vetenskapliga kriterier. Endast på detta vis kunde varje elev få sin rättmätiga plats i arbetsdelningen, alla elever skulle ha en teoretisk möjlighet att efter bästa förmåga ta sin roll i samhället. Vetenskapen och den vetenskapliga expertisen, t.ex. byråkrater och forskare, skulle på effektivast möjliga sätt styra skolans verksamhet.⁴⁵ Samhället framställdes som harmoniskt, utan några egentliga konflikter. Demokratin betraktades i huvudsak som ett institutionellt arrangemang där de mest populära och kompetenta bland konkurrerande eliter (t.ex. politiker) växlar i maktpositioner.

3.7.3 Demokratisk konception

Den vetenskapligt rationella konceptionen för skolan kom alltså att helt dominera under den snabba ekonomiska expansionen under 1950-talet och 1960-talet. På 1970-talet började den alltmer utmanas av den demokratiska konceptionen för skolan. Den demokratiska konceptionen växte då fram som en kritik mot den vetenskapligt rationella i att samhället hade förblivit ojämnt. I den demokratiska konceptionen skulle skolan nu istället mer aktivt verka för ”förändring” och motverka strukturernas ”socialisering” eller reproducerandet av ojämligheten. Som grund låg det övergripande målet för skolan att skapa ett mer demokratiskt samhälle genom att fostra demokratiska medborgare som själva skulle kunna öka sitt inflytande i samhället. Jämlikhet sågs inte längre som att alla skulle ha teoretiskt lika möjligheter. Istället fokuserades jämlikhetsperspektivet på makt och inflytande och hur de underordnade skulle kunna öka sitt inflytande i samhället, vilket innebar att öka den faktiska jämlikheten. Denna omfattade inte endast skolan, utan även samhället generellt, t.ex. i form av ett större löntagarinflytande i arbetslivet. Samhället betraktades som konfliktfyllt, och dessa konflikter skulle uppmärksammas genom en kunskapsförmedling i skolan som utgick ifrån olika kritiska perspektiv.

...saklighet och allsidighet fordrar att samhället inte framställs som konfliktlöst och harmoniskt.⁴⁶

Eleverna skulle i skolan lära sig vara kritiska och verka för att förändra samhället. Därmed sågs elevdemokratin, d.v.s. elevens rätt till möjligheten att påverka sin utbildning, som en grundpelare i utformandet av styrningen av skolans verksamhet.

⁴⁴ Englund, (1993), s.33

⁴⁵ Englund, (2005), s 264-265

⁴⁶ Läroplan för grundskolan 1980 (Lgr80), s 28

Tabell 3. Utbildningskonceptionernas generella drag⁴⁷

	Patriarkal	Vetenskapligt Rationell	Demokratiska
Huvudmål	Medborgerlig fostran för lydnad	Skapa kompetent arbetskraft	Fostran för demokratiskt deltagande
Arbetsliv	Differentiering för på förhand givna yrkesroller	Rationell arbetsdelning efter kompetens	Förberedelse för löntagarinflytande i arbetslivet
Ideologi	Kristendom Nationailstisk ideologi	Ekonomisk tillväxt, "värderingsfri"	Deliberativ demokrati
Samhällsyn	Organisk, skilda positioner	Harmonisk, inga konflikter, marknaden styr	Konflikter om fördelning, rättigheter – behov
Människo-syn	Underordning till traditionella auktoriteter	Arbetskraftsresurs	Demokratiska deltagande medborgare
Kunskaps-syn	Idealism, elitism	Essensialism, objektiv kunskap	Pluralistiskt kunskapsbegrepp
Styrning	Auktoriteter	Vetenskaplig expertis	Elevinflytande
Demokrati	Formell, elitistisk	Funktionalistsikt, eliter växlar	Normativt, participation, deliberation
Jämlikhet	Finns ej, Grundrättigheter	Teoretisk, chanser begåvning	Praktisk jämlikhet

Sammanfattningsvis kan man alltså konstatera att i den patriarkala konceptionen är utbildningen främst ett medel för att cementera samhället, en utbildning för social integration av folket till det rådande (anpassning). Den vetenskapligt rationella konceptionen har en dubbelhet i att dess målsättning för utbildningen är både social integration (anpassning) och social förändring (förändring). Förändringsaspekten inom denna konception kommer ur en rationellt differentierad arbetsdelning som i teorin öppnar för underordnade grupper att nå högre sociala positioner. Inom den demokratiska konceptionen är målet med utbildningen främst riktat mot förändring. Hegemoniska och progressiva tolkningar inom respektive konception gör dock att dessa kan överlappa varandra, likt modell 4 illustrerar.

3.8 Skolans organisationsform

Sedan Englunds avhandling har skolan genomgått en rad genomgripande förändringar. En central sådan har varit att skolans organisationsform förändrats från att ha varit huvudsakligen offentlig till att idag även i snabbt växande omfattning inbegripa privata aktörer. Eftersom denna uppsats söker förklara den borgerliga alliansens reformförslag i sin helhet anser vi att Englund behöver kompletteras med teori om just denna förändring. Begreppen som används nedan är således inte tagna eller omarbetade ur Englund, men knyts likväl till de olika konceptionerna. Detta är möjligt då man ur Englunds förklaringar av konceptionerna finner olika förhållningssätt även till skolans organisationsform. Dock är inte dessa anpassade efter den sentida utveckling som här behandlas. Texten nedan är ett försök att fånga denna organisatoriska förändring inom ramarna för Englunds utbildningskonceptioner.

Skolan, likt flera andra delar av det tidigare gemensamma offentliga, har under de senaste decennierna genomgått omfattande förändringar.⁴⁸ En ny organisering av skolan har lett till en mängd förändringar: ett nytt betygssystem, nya mål med skolans verksamhet, ny läroplan,

⁴⁷ Modell skapad av uppsatsförfattare. Modellen är en sammanfattad uttolkning av Englunds mer ambitiösa undersökning av de perspektiv han tycker sig kunna identifiera hos de olika konceptionerna som han finner i läroplaner och läromedel. De första 7 kategorierna (huvudmål t.o.m. styrning) bygger på en omarbetad sammanställning av Englund (2005), kap.8. Resterande kategorier är en omarbetad sammanställning som baseras på text ur Englund (2005), kap 9-10.

⁴⁸ En generell avveckling av före detta statliga monopol har skett, marknader har avreglerats och tjänster har privatiserats. Exempel på denna utveckling finner man inom en rad sektorer i den svenska ekonomin: pensionssystem, post, telekommunikationer, kollektivtrafik, äldreomsorg, mm.

o.s.v. Persson m.fl. hävdar att det offentligas, inklusive skolans, nya styrsystem givits namn som t.ex. ”new public management” och ”marknadsstyrning”.⁴⁹ Persson m.fl. menar att de mest grundläggande karaktäristiska för detta styrsystem är:

...nämligen: beställar-utförarsystem, kontraktsrelationer, prestationsbaserad resurstilldelning, konkurrens och valfrihet för brukaren. Till detta bör fogas kundtänkandet, som trots bristande träffsäkerhet blivit ett sätt att omkonstruera klienten, medborgaren eller undersåten i den offentliga serviceproduktionen.⁵⁰

Vidare citerar Persson m.fl. Lundquist (1998) med en överensstämmande ton enligt följande:

i hela västvärlden har man, ..., för den offentliga sektorn kunnat notera en utveckling mot ökat intresse för ekonomivärdena och en parallell negligering av demokrativärdena.⁵¹

Persson m.fl. lånar även en modell från Lundquist (1998, s.236) som redovisat två olika förhållningssätt till offentlig förvaltning. Modellen ser ut enligt följande.⁵²

Tabell 4. Public administration och Public management⁵³

Public administration	Public management
Diskussion av sociala värden och byråkratiska och demokratiska konflikter	Betoning av allmänna management-funktioner som planering, organisering, kontroll och utvärdering
Orientering mot rättvisa, responsivitet och politik	Instrumentell orientering mot ekonomi och effektivitet
Inriktning på de politiska eliterna	Pragmatisk fokusering på mellanchefer
Betoning av olikheterna mellan privat och offentligt	Management anses allmänt omfattat
Fokus på lagar, institutioner och politisk-byråkratiska processer	Fokus på organiseringen med externa relationer uppfattade på samma rationella sätt som interna operationer
Stark anknytning till statsvetenskap och sociologi	Stark filosofisk anknytning till ”scientific management”

Persson m.fl. menar att public managementperspektivet på offentlig förvaltning vunnit allt mer inträde de senaste decennierna. Ur ett Public managementperspektiv ser man skolan, något förenklat, som en producent av en tjänst, likt vilken annan tjänst som helst. Det innebär att verksamheten syftar till att uppfylla en rad pragmatiska värden som t.ex. effektivitet, god ekonomi och högpresterande studenter. Då syftet med verksamheten är pragmatiskt, så är även metoden för att uppnå resultaten pragmatiska. Gällande utförandet av tjänsten som skall uppnå önskad effekt så spelar det ingen roll huruvida den som utför tjänsten är en privat- eller offentlig leverantör; det är den som uppnår den högsta effekten som är den bästa leverantören. De aspekter av skolan som lyfts fram som centrala är m.a.o. de instrumentella värdena, kort sagt resultaten/effektiviteten. Relationerna i denna skola, t.ex. mellan lärare och elev eller skola och elev, betraktas utifrån ett perspektiv där eleven är en kund och skolan/läraren är en försäljare av en tjänst. I en konkurrenssituation av köpare och säljare uppstår vad man brukar kalla för en marknad, d.v.s. detta perspektiv företräder en allokering av skolans resurser och verksamhet utifrån ett marknadsperspektiv. Perspektivet på begrepp som kvalité är den subjektiva upplevelsen hos kunden, är kunden nöjd är tjänsten väl utförd. Detta kan

⁴⁹ Persson, m.fl., (2003), s.40

⁵⁰ Persson, m.fl., (2003), s.41

⁵¹ Persson, m.fl., (2003), s.41

⁵² Persson, m.fl., (2003), s.41

⁵³ Begreppet ”public administration” tas inte upp i denna uppsats av utrymmesbrist. Det används här endast i syftet av att förtydliga innebörden av de värden som tas upp i den andra tabellhalvan under begreppet ”public management”

kontrolleras genom utvärderingar. Inom en verksamhet som styrs efter en sådan kultur ligger inte betoningen på att diskutera sociala värden, eller att arbeta med begrepp som t.ex. rättvisa.

Vart inom de olika konceptionerna kan då public managementperspektivet sägas ha sin grund? I anknytningen till ekonomivärden framför demokrativärden kan man identifiera en tydlig koppling till den vetenskapligt rationella konceptionen, samtidigt som detta innebär ett steg bort från den demokratiska konceptionen. Den instrumentella organisationen efter marknadens behov hör även det hemma i den vetenskapligt rationella konceptionen som alltid betonat utbildningens koppling till arbetsmarknaden. Dock, den vetenskapligt rationella konceptionen dominerade i en tid då vad som ansågs vara rationellt ur ett samhällligt- och ett arbetsmarknadsperspektiv var annorlunda. På grund av förändringen inom den ekonomiska teorin och den politiska styrningen av ekonomin, som rört sig från ett mer keynesianskt till ett mer neoklassiskt perspektiv, kan man argumentera för att den vetenskapligt rationella konceptionen har fått ett förändrat innehåll. På 50- och 60-talet ansågs, med den keynesianska teorin som grund, en enhetsskola vara det mest rationella sättet att allokera utbildningen för en kompetent arbetskraft. Idag, med den dominerande neoklassiska teorin, är dock tron på marknaden som den huvudsakliga platsen för produktion, distribuering och allokering mycket större än decennierna efter andra världskriget.

Ur ett marknadsperspektiv agerar individer mot en producent av en vara eller tjänst. I den demokratiska konceptionen ses samhället som konfliktfyllt med olika grupper som har olika motstridiga intressen som måste lyftas fram. Detta perspektiv finns inte i ett public managementperspektiv. Snarare finns en tydlig koppling till den vetenskapligt rationella konceptionen, vilken ser samhället som harmoniskt, vilket också är utgångspunkten för betraktandet av samhället som en marknad.

Utbildning tenderar att bli mer av en civil och individuell rättighet, i motsats till en social och kollektiv rättighet.⁵⁴

Ur detta kan man även dra slutsatser om public managementperspektivets koppling till skolans ideologi och till jämlikhetsbegreppet. Ur ett public managementperspektiv skall skolan inte företräda någon ”ideologi”, utan skall endast vara så effektiv som möjligt. Även ur detta perspektiv framträder således en vetenskapligt rationell konception framför både den patriarkala och den demokratiska, som bägge hävdar att skolan bör företräda vissa värden och ideologier. Gällande jämlikhet så betraktas en kund på en marknad efter sin köpkraft, inte efter sina medborgerliga rättigheter. Även här kan man således skriva av kopplingar till den demokratiska konceptionen medan man finner en tydlig koppling till den vetenskapligt rationella konceptionens idé om utbildningsmöjligheter efter kompetens.

Väl så betydelsefullt är det förhållandet, att vi på den demokratiska arenan i egenskap av medborgare uppträder som åtminstone formella jämlikar, under det att marknaden diskriminerar mellan kunder med avseende på deras varierande köpkraft.⁵⁵

Kunskapssynen som framträder ur ett public managementperspektiv är i grunden mätbar. Detta manifesteras genom betonandet av utvärderingar, kontroll och effektivitetskrav, vilka inte har sin utgångspunkt i t.ex. den demokratiska konceptionens syn på kritiskt tänkande. Istället kan denna syn på kunskap som något mätbart och objektivt spåras tillbaka till den vetenskapligt rationella konceptionen.

⁵⁴ Romhed, (1998), s.123

⁵⁵ Romhed, (1998), s.94

Gällande synen på privat och offentligt styrd produktion av utbildning gör man ur ett public managementperspektiv ingen åtskillnad. Den demokratiska konceptionen förespråkar en lång gemensam skolgång med en bred folkbildning för att alla medborgare skall ges möjlighet att delta i samhället som aktiva medborgare. Således kan man även gällande produktionen av utbildning avskrivna den demokratiska konceptionen. Istället kan man här finna en koppling till både den vetenskapligt rationella och den patriarkala konceptionen, då bägge dessa två inte gör en åtskillnad mellan privat- och offentlig produktion av utbildning.⁵⁶

Sammanfattningsvis kan man alltså konstatera att synen på styrningen av skolan ur ett public managementperspektiv i huvudsak bottnar i den vetenskapligt rationella konceptionen. Samtidigt kan man konstatera att den inte har några beröringspunkter med den demokratiska konceptionen, men vissa svaga inslag av den patriarkala konceptionen kan identifieras.

3.9 Mot frågeställningar och analyschema

Det har framkommit att den historiska kampen mellan olika utbildningsfilosofier har formerats kring vissa övergripande uppdrag för skolan. Dessa strider har alltså inte handlat om enskilda frågor, utan om de övergripande ramarna för hela skolans verksamhet: vad skolan skall vara till för. Dessa kallas i denna uppsats för utbildningskonceptioner. Att se frågor som rör utbildning i ljuset av denna historiska strid vidgar perspektivet jämfört med att endast betrakta varje fråga/fenomen som enskilt. Man kan helt enkelt genom att använda sig av konceptionerna som analysverktyg se en större mer sammanhängande bild av frågor som rör utbildning än vad som är möjligt i betraktandet av dessa frågor som enskilda företeelser. Det är detta vi försöker göra i texten nedan i vår analys av den borgerliga alliansens reformförslag. Eftersom utbildningskonceptionerna har denna övergripande karaktär får den dominerande konceptionen i skolan konsekvenser för allt från klassrumssituationen och skolans organisering till syn på demokratin och arbetet med jämlikhet i skolan. Konceptionerna tangerar alltså skolan på alla nivåer, såväl mikro-, meso- och makronivån. Detta får konsekvenser för uppsatsens frågeställningar som presenteras nedan.

4. Frågeställningar och Analyschema

Nedan har vi med grund i Englund konstruerat ett analyschema över för uppsatsen relevanta kategorier, betraktade utifrån de olika konceptionerna. Det är dessa kategorier som alliansens reformförslag skall studeras utifrån för att kunna identifiera vilken utbildningsfilosofisk grund dessa vilar på. Då syftet med uppsatsen är att fånga de generella övergripande dragen i alliansens reformförslag studerar vi reformerna ur både mikro, meso, och makronivå. Dessa olika nivåer utgör uppsatsens frågeställningar och lyder: *Sett i ljuset av konceptionerna, vilken utbildningsfilosofisk grund vilar alliansens reformförslag på gällande:*

- Kunskapandets villkor och syn på eleven (mikro)
- Skolan som organisationsform (meso)
- Skolan i samhället (makro)

Analyschemat nedan är konstruerat av uppsatsförfattarna, med sin huvudsakliga grund i Englunds avhandling.⁵⁷ Tabell 3 ovan var ett försök att göra Englunds begrepp användbara och översiktliga. Analyschemat nedan är ett försök till att ytterligare bearbeta Englunds begrepp, för att skapa ett analysverktyg med kategorier lämpliga för denna uppsats empiri och

⁵⁶ Utifrån konstaterandet att den vetenskapligt rationella konceptionen idag utgår ifrån en ekonomisk teori med sina definitioner av effektivitet inom den neoklassiskt orienterade ekonomin.

⁵⁷ Med sin tonvikt ur Englund, (2005), men även Englund, (1993)

problemformulering. Analyschemat nedan är alltså ett urval ur den mängd begrepp och beskrivningar som Englund gör av de olika konceptionerna. Urvalet och struktureringen av analyschemat har styrts efter det empiriska material uppsatsen söker behandla, till exempel gör Englund aldrig uppdelningen mellan mikro- meso- och marknivå i sin analys. Dock menar vi att samtliga konceptioner och deras definitioner inom de olika kategorierna är förankrade i Englunds författarskap. Analysgången i uppsatsen är helt enkelt att studera alliansens reformförslag gällande de olika kategorierna för att se vilken utbildningskonception vars perspektiv ligger närmast. Vi ställer alltså för varje kategori frågan: Vilken konception är närmast besläktad med den syn som framträder vid ett studerande av den borgerliga alliansens perspektiv på samma fenomen? (t.ex. demokratibegrepp, syn på eleven, jämlikhetsbegrepp, o.s.v., se schema nedan)

Tabell 5. Analyschema

Konceptioner	Patriarkal	Vetenskapligt rationell	Demokratisk
4.1. MIKRO			
4.1.1 Kunskapssyn och Läskunnighet	Elitistisk och idealistisk Funktionellt(massan) Kulturell(eliten)	Essensialistisk Funktionell	Pluralistisk Kritisk
4.1.2 Högstatusämnen	Kristendoms-kunskap Historia	Matematik, språk, naturvetenskapliga ämnen	Samhällsorienterade ämnen
4.1.3 Makten över undervisningen	Traditionella auktoriteter	Vetenskaplig expertis	Elevinflytande
4.1.4 Hur betraktas eleven?	Nationell medborgarfostran (Undersåte)	Arbetsmarknadsförberedelse (Arbetskraftsresurs)	Förberedelse för demokratiskt deltagande (Demokratisk medborgare)
4.2. MESO			
4.2.1 Sammanhållen eller Differentierad	Segregerat skolsystem, mass- och elitutbildning	Rationellt differentierat skolsystem	Sen differentiering Hög generell bildningsnivå
4.2.2 Offentligt eller Privat	Stort utrymme för privata skolor – föräldrar väljer utbildning	Effektivitet: Marknadsstyrning Utbildning för individuell kompetens	Utbildning för politiskt medborgarskap. Offentlig produktion och rättigheter styr
4.3. MAKRO			
4.3.1 Förhållande individ/kollektiv	Överindividuell	Individualism	Samhällelig
4.3.2 Samhällsbild och ideologi	Samhället som organism (organisk) Kristen/nationalism	Samhället som marknad (harmoni) ”Värderingsfri”	Samhället som uttryck för rättigheter, konflikter Rekonstruktivistisk
4.3.3 Demokratibegrepp	Formellt	Funktionalistiskt	Deliberativt
4.3.4 Jämlikhetsbegrepp	Inget, grundrättighet	Lika tillgänglighet	Resultat-jämlikhet

4.0 Urval av kategorier

Gällande mikronivån kan följande sägas. Vad gäller kunskapssynen och läskunnigheten spelar dessa en avgörande roll för hela utformningen av undervisningen. I anknytning till detta blir det även intressant att studera vilka ämnen som ges hög status. Fördelandet av makten över undervisningen är även den intressant då den sätter ramarna för lärandet och klassrumssituationen. Det blir även intressant vilket perspektiv man har på eleven eftersom detta ytterst villkorar huvudsyftet med undervisningen. Gällande mesonivån kan två frågor sägas vara de mest avgörande. Dels frågan om hur utbildningen skall vara differentierad och dels i vilken utsträckning utbildningen skall styras av det offentliga eller privata. Beroende hur man förhåller sig till dessa frågor får skolan dramatiskt olika utformning. Därmed blir även dessa intressanta kategorier för uppsatsen. Gällande makronivån har vi valt ut fyra kategorier som vi upplever som mest centrala. Vi menar att dessa tillsammans visar på det övergripande uppdrag skolan ges i samhället. Beroende på t.ex. hur man vill att skolan skall arbeta med demokrati- och jämlikhetsfrågor ges skolan olika roll i samhället.

Nedan följer en text vars syfte är att ge läsaren en översiktlig inblick i vad de olika konceptionerna har för grundläggande perspektiv gällande samtliga för uppsatsen relevanta kategorier.

4.1 Mikro – Kunskapandets villkor och synen på eleven

4.1.1 Kunskapssyn och läskunnighet

Den patriarkala kunskapssynen bygger på traditioner och tron på auktoriteter. Värden, som t.ex. kristendom och lydnad till staten, skall vara alltigenom genomsyrande för kunskapen. ”Sanningen” är inte endast underordnad vetenskaplig prövning utan måste inordnas under exempelvis dessa värden.⁵⁸ Den essensialistiska kunskapssynen har sin grund i den vetenskapligt rationella konceptionen.⁵⁹ Detta perspektiv på kunskap innebär att den ses som något objektivt, något som är sant oberoende av perspektiv.⁶⁰ Englund konstaterar att både den patriarkala och den vetenskapligt rationella konceptionen i sina kunskapssyner föranleder en syn på utvärderingar av lärandets framgång som är mindre problematisk än vad gäller den demokratiska konceptionens kunskapssyn.⁶¹ Den demokratiska utbildningskonceptionen bygger istället på ett pluralistiskt kunskapsbegrepp. Ur detta perspektiv finns det inte i någon enkel mening någon ”sann” kunskap. Kunskapen skapas genom elevers aktiva deltagande, elever är ”medskapare” av kunskapen.⁶² Ett pluralistiskt kunskapsbegrepp implicerar vidare att det finns flera olika perspektiv att se på saker, där olika ”sanningar” kan ställas mot varandra. Liknande principer gäller för de olika konceptionernas syn på syftet med läsandet i skolan. Den patriarkala konceptionen gör en tydlig uppdelning mellan massornas och eliternas läsande, där massorna skall lära sig funktionell läsning medan eliten skall lära sig en bredare och mer teoretisk läsning. I den vetenskapligt rationella konceptionen ser man på läsandet som i huvudsak en funktionell egenskap, läsandet utgör grunden varpå man kan tillägna sig annan kunskap. I den demokratiska konceptionen ses istället läsandet som en övning i kritik.

⁵⁸ Englund, (2005), s.307-308

⁵⁹ Englund, (2005), s.309

⁶⁰ Englund, (1993), s.26-27

⁶¹ Englund, (1993), s.32

⁶² Englund, (1993), s.27

4.1.2 Högstatusämnena

Då de tre olika konceptionerna har olika perspektiv på kunskapens och skolans syfte, följer att olika ämnen ges olika värde. Inom den patriarkala konceptionen handlade det om att lära sig om "nationens" idealiserade historia och att lära sig att vara dygdig i förhållande till de idealiserade kristna värderingarna.⁶³ Den vetenskapligt rationella konceptionen satte istället de ämnen i förgrunden som var "objektiva", eller värderingsfria.⁶⁴ Dessa ämnen var funktionella och syftade inte till att problematisera, utan snarare lära sig objektiv kunskap som var användbar instrumentellt, t.ex. i arbetslivet. Den demokratiska utbildningskonceptionen satte istället de samhällsorienterade ämnena i fokus då skolan ytterst handlade om att fostra individer som skulle bli aktiva samhällsmedborgare.⁶⁵

4.1.3 Makten över undervisningen

I Englund's tre olika utbildningskonceptioner kan vi se en skillnad mellan hur man ser på makten över undervisningen. Inom den patriarkala konceptionen finns en auktoritär styrning från administration och lärare. I den vetenskapligt rationella är det ett vetenskapligt förhållningssätt som dominerar, styrningen skall skötas av dem som vet bäst, den vetenskapliga expertisen.⁶⁶ I den demokratiska konceptionen dominerar tanken att eleverna måste kunna påverka sin egen utbildning, elevinflytandet är här en dominerande tankeströmning.⁶⁷

4.1.4 Hur betraktas eleven?

Den patriarkala skolan skulle fostra lydiga medborgare, både i relation till lag och ordning samt till arbetsmarknad/arbetsliv.⁶⁸ Elever skulle lära sig "de rätta" värdena.⁶⁹ Den vetenskapligt rationella skolan skulle istället skapa en rationell arbetsdelning där var och en placeras i positioner efter kompetens. Arbetsmarknadens behov utgör en intim koppling till utbildningens utformning och syfte: att skapa en kompetent arbetskraft till arbetsmarknaden.⁷⁰ Den demokratiska utbildningskonceptionen har istället som huvudsyfte att fostra kritiskt tänkande medborgare som blir förberedda på att, genom aktivt deltagande, omforma samhället enligt den ordning de önskar.⁷¹ Elever skall inte anpassas till sociala positioner eller efter arbetsmarknadens behov, istället skall eleven ges möjligheter att i livets alla områden vara med och påverka den individuella, tillika samhällsliga, ordningen. Sammanfattningsvis följer en syn på eleven ur de olika konceptionerna som undersåtar, arbetskraftsresurs och demokratiska medborgare.

4.2 Meso - Skolan som organisationsform

4.2.1 Sammanhållen eller differentierad

Den patriarkala skolan bygger på en tidig differentiering i enlighet med en parallellskola.⁷² En liten elit skall lära sig teoretisk samhällsstyrande kunskap samtidigt som massan skall lära sig det som för samhället betraktas vara livsnödvändiga kunskaper (läsa, skriva, elementär

⁶³ Englund, (2005), s.307

⁶⁴ Englund, (1993), s.33

⁶⁵ Englund, (1993), s.33-34

⁶⁶ Englund, (2005), s.264-265

⁶⁷ Englund, (1993), s.37-38

⁶⁸ Englund, (2005), s.308

⁶⁹ Englund, (1993), s.32

⁷⁰ Englund, (2005), s.310, eller i Englund, (1993), s.33

⁷¹ Romhed, "Vad bör skolan göra", s.16-17

⁷² Englund, (2005), s.207

räkning, o.s.v.).⁷³ Den vetenskapligt rationella konceptionen bygger istället på en form av likvärdighetsprincip, d.v.s. att var och en lär sig det som den eleven har fallenhet för. En differentiering sker utefter de olika behov som är förankrade i ekonomins och arbetsmarknadens utbildningskrav.⁷⁴ Detta är en individualistisk syn på utbildningens organisering där differentieringen sker efter ”vetenskapliga” metoder, t.ex. betyg, prov och mätbara kompetenser. Den demokratiska konceptionen har sin grund i folkbildningstanken och den förhåller sig kritisk till en tidig differentiering då den identifierar en orättvis/onaturlig uppdelning av eleverna efter sociala positioner. Den menar att differentieringen alltså inte sker efter en vetenskaplig, utan snarare social, skiktning. Därför syftar den till en lång gemensam skolgång med en hög generell bildningsnivå för samtliga inom skolsystemet.

4.2.2 Offentligt eller privat

I den patriarkala konceptionen för skolan vill man lämna ett stort utrymme för den ”privata” sfären i val av skola. Släkt, familj och tradition har en stor naturlig roll i val av skola för eleven. Därför skall det lämnas ett stort utrymme för föräldrarna att välja mellan olika offentliga och privata alternativ. Att olika sociala grupper går i olika skolor ses som något naturligt och bra.⁷⁵ Den vetenskapligt rationella konceptionen tar enbart hänsyn vad som är mest effektivt i förhållande till elevens begåvning och samhällsekonomiskt efter marknadens behov av kompetent arbetskraft. I den demokratiska konceptionen ser man skolan som en gemensam demokratisk angelägenhet, vilken därför bör drivas offentligt.⁷⁶ Endast genom att gemensamt styra utbildningen kan de demokratiska värdena som man menar bör genomsyra verksamheten säkerställas. Till skillnad från den vetenskapligt rationella konceptionen skall inte utbildningen underställas några effektivitetskrav, utan skall syfta till en så hög bildningsnivå som möjligt i målsättning att skapa en dygdig demokratisk medborgare. Som tillägg till de traditionella konceptionerna används i denna uppsats även begreppet public management för att för att belysa förskjutningen i synen på offentlig förvaltning.

4.3. Makro – Skolan i samhället

4.3.1 Förhållande individ/kollektiv

Inom den patriarkala konceptionen ser man samhällsordningen som organisk, d.v.s. olika grupper/kollektiv har sina naturliga platser i samhället.⁷⁷ Det är inte skolans uppgift att omforma eller problematisera dessa, istället skall dessa legitimeras av kunskapen i skolan. Den vetenskapligt rationella konceptionen bygger istället på att se ”den autonoma individen”, d.v.s. att varje individ, betraktad som just individ och inte som grupp, skall utgöra utgångspunkten för hur skolan skall organiseras. Varje individ skall, utefter sina förutsättningar, kunna välja en utbildning som passar dem. Den demokratiska konceptionen ser istället den samhälleliga nivån som utgångspunkt, d.v.s. här ses individer som tillhörande grupper.⁷⁸ Dock inte på det patriarkala sättet, utan som grupper där vissa är privilegierade och andra förfördelade, och att detta bör ändras. Man har samhälleliga ambitioner med skolan, t.ex. att motverka sexism, rasism och att få till stånd en utjämning mellan klasser.

⁷³ Englund, (2005), s.307

⁷⁴ Englund, (1993), s.30

⁷⁵ Englund, (1993), s.33

⁷⁶ Englund, (1993), s.29

⁷⁷ Englund, (2005), s.314

⁷⁸ Englund, (2005), s.317

4.3.2 Samhällsbild och ideologi

Inom den patriarkala konceptionen ser man på samhället som harmoniskt, där det dock föreligger skillnader mellan grupper, men där dessa skillnader är fullt legitima.⁷⁹ Även den vetenskapligt rationella konceptionen betraktar samhället som bestående av i huvudsak harmoniska relationer, d.v.s. det föreligger inte några motsättningar mellan grupper i samhället.⁸⁰ Samhället betraktas enligt denna konception i huvudsak som en marknad där individer agerar och gör självständiga medvetna val.⁸¹ Den demokratiska konceptionen utgår istället från att samhället är konfliktfyllt.⁸² Exempel på konflikter är klasskonflikter, majoritet-/minoritetskonflikter, privat/offentligt, o.s.v. Därmed blir det samhällets och skolans uppdrag att lyfta fram dessa konflikter om fördelning och rättigheter.

Gällande skolans förhållningssätt till ideologi handlar den patriarkala konceptionen om att förmedla de kristna värdena samt ett förhållande av nationen för att skapa samhörighetskänsla mellan klasserna.⁸³ Inom den vetenskapligt rationella konceptionen finns en essensialistisk kunskapssyn vilken leder till att man menar att skolan i huvudsak skall företräda en ”värderingsfri” kunskap.⁸⁴ Det finns objektiv kunskap, det är denna som skall förmedlas. Inom den demokratiska konceptionen finns en grund inom den deltagande deliberativa demokratin. Ideologin som skall förmedlas är rekonstruktivistisk i bemärkelse av att den kräver deltagande för att existera.⁸⁵ För att skapa demokratiska medborgare måste skolan självt genomsyras av demokratiskt deltagande.

4.3.3 Demokratibegrepp

Anledningen till att den patriarkala konceptionens demokratisyn beskrivits som ”formell” i analys-schemat är att den, samtidigt som den accepterar den formella demokratin, inte menar att någon folk-makt skall genomsyra styran-det av samhället och dess institutioner. Arv, privat egendom, utbildning och yrken som går i arv ses som ett naturtillstånd som bör bevaras. Att försöka ändra på dessa ”naturliga” förhållanden skapar bara kaos och leder till samhällslivets och kulturens tillbakagång. Med andra ord så söker man begränsa det utrymme som ges av de institutionaliserade rättigheterna som följer av ett demokratiskt styrelseskick. Man betraktar i huvudsak samhället som uppdelat mellan de som är lämpade att styra, eliten, och de som inte bör ha mer inflytande än vad de redan har, massorna.⁸⁶ Den vetenskapligt rationella konceptionen ser demokratin i de institutionaliserade praktikerna som t.ex. allmänna val, yttrandefrihet och tryckfrihet.⁸⁷ En rationell administrering av denna demokrati skapar en rationell arbetsdelning mellan ”valmanskåren” och de bäst lämpade att administrera, exempelvis politiker och tjänstemän. Denna demokratisyn vilar på idén om att demokratin bör vara så ”effektiv” som möjligt. Inom den demokratiska konceptionen är demokratin verklig först när individen går in i den politiska processen och är med att påverkar samhället.⁸⁸ Samma sak gäller i skolans värld där elevinflytandet utgör en grundbult. Samtidigt bottenar den demokratiska konceptionen i den deliberativa synen på demokratin där det är i mötet, diskuterandet och konfrontationen mellan människor tillhörandes olika sociala grupper som

⁷⁹ Romhed, ”Vad bör skolan göra”, s.17

⁸⁰ Englund, (2005), s.309

⁸¹ Englund, (1993), s.33

⁸² Romhed, ”Vad bör skolan göra”, s.17

⁸³ Englund, (1993), s.30

⁸⁴ Englund, (2005), s.315-316

⁸⁵ Englund, (2005), s.318

⁸⁶ Englund, (2005), s.313

⁸⁷ Englund, (2005), s.315

⁸⁸ Englund, (2005), s.317

demokratin blir till. I denna syn blir demokratin en ständig kamp mellan olika grupper med olika intressen.

4.3.4 Jämlikhetsbegrepp

Den patriarkala konceptionen har inte jämlikhet som ett strävansmål.⁸⁹ Den förespråkar dock vissa grundläggande rättigheter, t.ex. liv, egendom, o.s.v. Den vetenskapligt rationella konceptionen har sin grund i ett likvärdighetsperspektiv d.v.s. att duktig såväl som mindre duktig skall få samma hjälp att nå de mål som ligger inom dennes horisont. Denna syn på jämlikhet kan betraktas som teoretisk, d.v.s. att alla skall ha samma teoretiska chanser i skolan.⁹⁰ Det finns även en tydlig ton av att betrakta människan som född med olika talanger, vilka man betraktar det som en rättighet att få fullfölja utvecklingen av. Den demokratiska konceptionen, med sin utgångspunkt i ett konfliktperspektiv, menar att man i skolan och i samhället i övrigt måste fördela efter behov för att uppnå en reell jämlikhet⁹¹: eftersom människor har olika orättvist fördelade förutsättningar så krävs det mer insatser för de förfördelade än för de privilegierade för att jämlikhet skall kunna bli en realitet.

⁸⁹ Englund, (2005), s.313

⁹⁰ Englund, (2005), s.314-315

⁹¹ Englund, (2005), s.317

Del II. Empiri och analys

5. Empiri

Nedan görs en kort sammanfattning utefter vad alliansen anser vara de centrala aspekterna i deras reformförslag för skolan.⁹² Syftet med denna sammanfattning är att ge läsaren en överblick av uppsatsens empiri som gör det lättare att sedan följa analysen.⁹³

5.1 Kunskap och bildning

Den borgerliga alliansen menar att skolans huvuduppgift skall vara kunskapsuppdraget. För att alla elever skall kunna nå de grundläggande målen måste de bli färre men tydligare, samt kunna kontrolleras. Processmålen måste underordnas de grundläggande målen för att alla elever skall kunna uppnå kunskapsmålen.⁹⁴ Detta görs genom att målen förtydligas i läroplaner och kursplaner.⁹⁵ För att kvalitetssäkra skolans arbete med kunskapsmålen söker den borgerliga alliansen införa nationella mål, samt nationella prov, i svenska från årskurs tre.⁹⁶ Skolans kvalitet skall utvärderas minst vart tredje år och betoningen skall vara på hur väl skolan klarar kunskapsuppdraget. Resultaten från dessa utvärderingar skall vara offentliga och de huvudmän som inte följer skolans regelverk skall kunna beläggas med vite.⁹⁷

Alliansen vill göra det lättare att etablera friskolor. Kommunernas möjlighet att påverka en fristående skolas ansökningsprocess skall minska och de som ansöker om tillstånd skall få besked inom rimlig tid.⁹⁸ De fristående skolorna skall granskas på samma villkor som de kommunala, men de skall ha rätt att sätta betyg tidigare och behöver inte delta i kommunens skolutvärdering.⁹⁹ Alliansen vill även ge göra det möjligt att etablera kommunala frisskolor med rätt att sätta betyg tidigare. Även förskola och vuxenutbildning skall kunna bedrivas i fristående form.¹⁰⁰ Ersättningen till de fristående skolorna skall präglas av långsiktighet, tydlighet och öppenhet. Kommunen skall vara skyldig att redovisa hur beräkningen gjorts och en fristående skola skall kunna få denna prövad.¹⁰¹

5.2 Ge lärarna en nyckelroll

Den statliga styrningen skall minska ytterligare och ansvarsdelningen skall separeras ytterligare mellan skola och huvudman.¹⁰² Alliansen söker stärka behöriga lärares ställning inom skolan på flera plan, bl.a. genom att införa en lärarauktorisering, för att på sikt drastiskt minska antalet obehöriga lärare i skolan.¹⁰³ Man vill samtidigt göra detsamma för rektorer.¹⁰⁴ Alliansen söker även att öka kvalitén på lärarutbildningar, bl.a. genom att anpassa

⁹² Texten är en av uppsatsförfattarna sammanfattande text vilken slår samman alliansens längre text, *Mer kunskap - En modern utbildningspolitik för Sverige* och den kortare del om utbildningen som redovisas i alliansens valmanifest, *Fler i arbete – mer att dela på* (Valmanifest 2006), s.15-17
http://www.maktskifte.se/fileadmin/Upload/pdf/Valmanifest_2006.pdf (2006)

⁹³ Denna uppsats avgränsar sig genom att inte behandla reformer för högre utbildning (universitet och högskola). Således behandlas inte reformerna 114-143 i denna uppsats.

⁹⁴ Reform 1-3

⁹⁵ Reform 2

⁹⁶ Reform 4

⁹⁷ Reform 88-90, 83

⁹⁸ Reform 71

⁹⁹ Reform 74-75

¹⁰⁰ Reform 80-81, 96

¹⁰¹ Reform 76-79

¹⁰² Reform 85-87

¹⁰³ Reform 97-103, 108

¹⁰⁴ Reform 109-110

lärarutbildningen till Bologna-processen och genom fler kontroller.¹⁰⁵ En speciallärarutbildning med inriktning mot barns läs- och skrivsvårigheter införs.¹⁰⁶ Man söker stärka skolans kunskapsbas genom att stärka kopplingen mellan akademi och skola och genom att lärarnas möjlighet till forskning och fortbildning skall öka.¹⁰⁷

5.3 Tidigt stöd för att nå kunskapsmålen

För att ingen elev skall halka efter i förhållande till kunskapsmålen vill alliansen införa tre obligatoriska kontrollstationer i årskurs tre, fem och åtta.¹⁰⁸ Från årskurs tre införs nationella mål i svenska och ett nationellt prov. Provet skall ge information av var eleven står i förhållande till målen, samt i mån av behov ge ett individanpassat stöd till eleven. I årskurs fem blir ett nationellt prov i svenska, engelska och matematik obligatoriskt för att se hur eleverna står i relation till de nationella målen. I årskurs åtta skall nationella prov genomföras i flera teoretiska ämnen.¹⁰⁹ Betygen skall vara fortsatt målrelaterade och skall göras obligatoriska från och med årskurs sex. Antalet betygsteg skall vara fler än idag och likvärdigheten skall säkras genom nationella prov i årskurs nio. Varje enskild skolas betygsättning skall kontrolleras.¹¹⁰ Varje elev skall ha rätt till stöd att utvecklas utifrån sina förutsättningar för att kunna nå de grundläggande eller de högre kunskapsmålen.¹¹¹ För att detta skall kunna realiseras vill den borgerliga alliansen upprätta individuella utvecklingsplaner för varje elev. Dessa skall följa eleven genom grundskolan och ge information vad eleven ligger i förhållande till målen. Individerna skall få individuellt anpassade stödinsatser och regelbunden uppföljning under hela grundskolan. Detta skall ske genom speciallärare, sommarskola eller extra undervisningstid. Skolan skall uppmanas att erbjuda extra undervisningstid, som ett extra skolår, till elever som riskerar att inte nå målen.¹¹²

5.4 Arbetsro och trygghet i skolan

Alliansen vill göra skolan till en tryggare miljö med mer ordning och lokalt upprättade ordningsregler.¹¹³ Skolan skall arbeta mer aktivt med att motverka mobbing, bl.a. genom införandet av en anmälningsplikt till rektor vid misstanke om mobbing och anmälningsplikt till polisen vid våld.¹¹⁴ Arbetet med värdegrunden i skolan skall förstärkas.¹¹⁵ Samtidigt skall skollagen ändras så att lärare och rektorer ges ökade befogenheter i klassrummet, t.ex. genom att lärarna ska kunna visa ut störande elever ur klassrummet, ge stökiga elever kvarsittning och även utfärda en skriftlig varning till hemmet.¹¹⁶ Skolk skall motarbetas genom att t.ex. anmälas samma dag till hemmet och genom att skrivas in i elevernas betyg.¹¹⁷ Gällande elevinflytandet skall alliansen avskaffa elevstyrda gymnasier och möjligheterna att utöva elevinflytande ska anpassas till elevernas ålder och mognad.¹¹⁸

¹⁰⁵ Reform 104-106

¹⁰⁶ Reform 107

¹⁰⁷ Reform 111-112

¹⁰⁸ Reform 7

¹⁰⁹ Reform 7-10

¹¹⁰ Reform 19-21

¹¹¹ Reform 11

¹¹² Reform 11-15, 18

¹¹³ Reform 26, 32

¹¹⁴ Reform 36, 39

¹¹⁵ Reform 22-25

¹¹⁶ Reform 27-29

¹¹⁷ Reform 33-34

¹¹⁸ Reform 94-95

5.5 Ett gymnasium med fler utbildningsvägar

Gymnasiet skall få tre inriktningar där eleven kan välja väg efter fallenhet och intresse. Det studieförberedande programmet ger grundläggande högskolebehörighet. Det yrkesförberedande programmet ger yrkesexamen. Man skall inom detta program ha möjlighet att läsa de kurser som krävs för grundläggande högskolebehörighet, men detta skall inte vara ett examenskrav. Detsamma gäller för lärlingsutbildningen.¹¹⁹ De yrkesförberedande programmen ska fokusera på karaktärs- och yrkesämnen.¹²⁰ Det studieförberedande programmet skall premiera fördjupning i teoretiska ämnen. Eleven skall ha möjlighet att göra fördjupningar som är relevanta för utbildningen och relevanta fördjupningar skall även kunna ge fördelar i urvalet till högskolan.¹²¹ Det skall vara möjligt att genomföra lärlingsutbildning förlagd på en arbetsplats, vilket leder till en lärlingsexamen eller gesällbrev. För de elever som vill läsa kärnämnen är utbildningen kopplad till en gymnasieskola. Eleverna på både yrkes- och lärlingsutbildningarna skall vara garanterade att läsa in grundläggande högskolebehörighet på vuxenutbildningen.¹²²

Efter de tre olika gymnasieinriktningarnas karaktär skall olika inträdeskrav följa. Godkända betyg i svenska, engelska och matematik skall dock alltid vara ett krav. På sikt vill alliansen avveckla det individuella programmet på gymnasiet där elever idag kan gå även ifall de inte uppnått grundläggande gymnasiebehörighet.¹²³ Särskolan skall fortsätta vara en egen skolform. Särskoleplaceringar skall vara väl underbyggda i utredningar där vårdnadshavaren skall ha ett lagstadgat rätt till inflytande.¹²⁴ Specialskolorna skall få vara kvar för elever med multifunktionshinder eller elever med allvarlig språkstörning, och staten skall vara huvudman.¹²⁵

6. Analysdel

Efter utarbetandet av analysformatet och genomgången av empirin så återstår nu analysen. Här granskas alliansens reformförslag mot bakgrund av utbildningskonceptionerna så som de framträder i analysformatet. Vilket illustreras av modell 4 så framträder härigenom en bild av var i spänningsfältet mellan anpassning och förändring skolan befinner sig i den borgerliga alliansens reformförslag.

6.1 Mikro: Kunskapandets villkor och syn på eleven

Mikrodelen i denna uppsats analyserar alliansens reformförslag utifrån ett ”klassrums perspektiv”. Vilken kunskapssyn vilar den borgerliga alliansens reformförslag på? Vilka ämnen betraktas som de viktigaste? Hur betraktas den elev som befinner sig i skolan? Dessa är exempel på frågor som utgör grunden för mikroanalysen i denna uppsats.

Vilket kunskapsbegrepp som ges företräde i skolan är av avgörande vikt då synen på kunskap villkorar alla andra aspekter av verksamheten, allt från synen på och tillämpningen av pedagogik och betyg till lärarauktorisering och nationella prov. Vidare är synen på läsandet central då just läsandet ges en mycket central betydelse i alliansens reformprogram. Hur man ser på makten över undervisningen är även det centralt då denna sätter ramarna för hur undervisningen skall gå till i skolan och hur mycket inflytande eleverna själva skall ha över

¹¹⁹ Reform 43

¹²⁰ Reform 48

¹²¹ Reform 44-45, 47

¹²² Reform 51-56

¹²³ Reform 58, 60-61

¹²⁴ Reform 62-64

¹²⁵ Reform 62-64, 66-67

sin undervisning. Till slut bör det även tilläggas att betraktandet av eleven även det är alldeles centralt för kunskapandets villkor då de olika utbildningskonceptionerna har mycket olika uppfattningar om hur man skall betrakta eleven, vilket ger mycket olika former för kunskapandets syfte i skolan. Inom de olika utbildningskonceptionerna finns alltså olika uppfattningar om vilket innehåll som skall tilldelas respektive kategori. Nedan placeras den borgerliga alliansens reformförslag inom dessa olika utbildningskonceptioner gällande de fyra kategorier som berör mikronivån.

6.1.1. Kunskapssyn och Läskunnighet

Vad som framträder vid en närmre granskning av alliansens reformförslag är i huvudsak en essensialistisk kunskapssyn, d.v.s. att kunskap ses som något objektivt. I alliansens valmanifest föreslås det att kunskapsmålen ska uppvärderas i förhållande till processmålen.¹²⁶ Denna reform ges underbyggnad i text enligt följande:

Det ökade arbetet med processmålen – att exempelvis kunna söka information och argumentera – har skett på bekostnad av kunskapsinnehållet. Det var inte avsikten när målen formulerades i läro- och kursplanerna. Kunskapsmålen måste uppvärderas och förtydligas.¹²⁷

Flera aspekter av denna reform är intressanta. För det första att kunskapsmålen separeras från processmålen, d.v.s. betraktas som klart åtskiljbara fenomen. För det andra att processmålen skall tonas ner, istället skall ”kunskapsinnehållet”, d.v.s. det mätbara, ges företräde. De förtydligar sin kritiska syn på, enligt dem, processmålen tongivande roll i skolan idag.

I dag råder målträngsel, d v s det finns så många mål för skolan att de tenderar att tränga ut varandra och kunskapsuppdraget har hamnat i skymundan. Målen i grundskolan måste därför bli färre och tydligare. Det talas allt oftare om att det viktigaste inte är att ha kunskaperna utan att veta var man ska leta efter information. Eleverna har också blivit bättre på att samarbeta, söka information och argumentera, enligt Skolverkets utvärderingar. Samtidigt finns stora brister i ämneskunskaperna. Men att hitta information på Internet eller att kunna argumentera, är till liten nytta för en elev som inte har kunskaper nog att värdera vad som är sant och relevant.¹²⁸

Citatet ovan illustrerar ytterligare synen på kunskap som något objektivt och mätbart. Dels genom att antalet mål skall minskas (d.v.s. processmålen¹²⁹), och dels genom att citatet föreslår en skillnad mellan att veta vad som är ”sant och relevant” och att kunna argumentera eller leta information. Här finner man alltså en tydlig essensialistisk prägel i perspektivet på kunskap.

Ser man till vissa andra reformförslag¹³⁰ så föreslår även de en tendens mot en essensialistisk kunskapssyn. Redan i årskurs tre skall det införas nationella mål och ett nationellt prov i svenska. Samtidigt betonas de skriftliga omdömenas roll. I årskurs 5 skall utöver ytterligare ett nationellt prov i svenska, även nationella prov i matematik och engelska införas. I årskurs åtta skall en omfattande prövning ske av elevernas kunskap. Kunskaperna hos eleverna skall utvärderas genom att Skolverket skall ta fram en nationell provbank. Samtidigt står det i alliansens text i princip ingenting om t.ex. kunskaper ur olika perspektiv, kunskapen som problematiserande verktyg, utvecklandet av de egna tankarna eller att sanningar varierar ur olika perspektiv. Istället finns en objektivistisk syn på kunskapen; alla skall mot samma mål och detta kan mätas genom en rad olika kunskapskontroller som är likadana för alla elever.

¹²⁶ Mer kunskap, (2006), reform 3, s.8

¹²⁷ Mer kunskap, (2006), s.8

¹²⁸ Mer kunskap, (2006), reform 2, s.8

¹²⁹ Mer kunskap, (2006), s.13

¹³⁰ Reform 4, 8-10

De kunskaper som det i huvudsak talas om gällande grundskolan är läs- och skrivkunnighet. Även gällande synen på läsandets syfte framträder en syn som har sin förankring inom den vetenskapligt rationella konceptionen. Läsandets syfte beskrivs som något funktionellt, en objektivt mätbar förmåga som blir ett verktyg för att tillägna sig annan kunskap.

Det finns här en tydlig logik i alliansens program. Eftersom kunskapen är objektiv är den också mätbar, därför är det logiskt med mer nationella prov och många utvärderingar. Tilläggas kan även att utvärderingarna inte endast skall avse elevernas kunskap utan även skolornas arbete skall utvärderas i form av mätningar mer och oftare.¹³¹ Det talas om att utvärdera skolornas kvalitet, samt att denna skall vara jämförbar. Samma perspektiv som gäller på kunskap generellt gäller alltså även för skolornas verksamhet, det mätbara ges företräde. Då kunskap på ett relativt okomplicerat sätt kan mätas följer det ur en form av ”rättviseperspektiv” att det blir mindre missvisande med en flergradig betygsskala. Skriftliga omdömen som får vara betygslänkande skall vara tillåtna från årskurs ett. Betyg skall vara obligatoriska från och med år sex och betygsskalan skall utökas.¹³²

En rad reformförslag kan alltså initialt sägas vila på och bekräfta denna essensialistiska kunskapssyn.¹³³ Den patriarkala konceptionen, att utbilda massan och olika eliter enligt helt olika ideal med en elitistisk och idealistisk kunskapssyn som botten, finner man således inget starkt stöd för i alliansens program. Den demokratiska konceptionen, att läsandet och kunskapandet grundas i ett pluralistiskt kunskapsbegrepp, har även den ett mycket litet genomslag. Alliansens reformförslag har istället en mycket tydlig inriktning mot den vetenskapligt rationella konceptionen.

6.1.2. Högstatusämnena

När man studerar alliansens program framkommer i huvudsak tre ämnen som ges särskild status: svenska, engelska och matematik. Svenska ges hög prioritet och status genom nationellt prov redan i tredje klass.¹³⁴ I femte klass ges matematik och engelska, utöver svenska, status genom ett nationellt prov. I de senare åren av grundskolan, i åttonde och nionde klass, ges även de mer teoretiska ämnena (sambandskunskap etc.) nationella prov. I alliansens program ges annars samhällsämnen mycket litet utrymme. Istället finns en tydlig fokus på läsandet, skrivandet och räknandet. Då det talas om kunskapsbrister och problem talas det aldrig om samhällsämnen utan utslutande om andra ämnen. Svenska, engelska och matematik ges även höjd status genom att göras nödvändiga för att få högskolebehörighet, oavsett vad man har för andra ämnen och betyg.¹³⁵ Intagningskraven skall utformas så att betyget godkänt i matematik och svenska är obligatoriskt även för vidarestudier på gymnasiet.¹³⁶ Speciallärarutbildningen inriktas på läs- och skrivsvårigheter, inga linkande åtgärder görs för andra ämnen.¹³⁷ Även här står svenska och engelska således ut som ämnen vilka ges mer vikt i alliansens program.

I ett jämförande perspektiv lutar alliansens reformförslag här mot den vetenskapligt rationella utbildningskonceptionen. I den demokratiska konceptionen ges samhällsämnen som problematiserande verktyg företräde. Detsamma kan inte sägas om alliansens reformförslag. I

¹³¹ Reform 88-91

¹³² Reform 16, 19-20

¹³³ t.ex. Reform 2-4, 7-10, 16, 19-21

¹³⁴ Reform 8-9

¹³⁵ Reform 46

¹³⁶ Reform 60

¹³⁷ Reform 107

den patriarkala konceptionen är kristendoms kunskap och en idealiserad nationalstatshistoria högstatusämnen, vilket ligger lika långt från alliansens reformförslag som den demokratiska. I den vetenskapligt rationella konceptionen är grunden att de ”objektiva” ickeproblematiserande kunskaperna skall ges företräde. Samma tendens kan sägas finnas i alliansens reformförslag för svenska, engelska och matematik. Dessa ämnens syfte är varken att skapa nationalstatskänsla eller att kritiskt problematisera samhällsförhållanden. Istället talas det om dessa kunskaper som objektiva, mätbara, värderingsfria, funktionella och centrala för annan inläring. Eftersom läsandet har en i huvudsak funktionell prägel i alliansens reformförslag gör även det att den vetenskapligt rationella konceptionen kan ses som mest tongivande.

6.1.3. Makten över undervisningen

När man studerar alliansens reformförslag i sökandet efter hur de vill att makten över undervisningen skall utformas framträder en delad bild gällande var de har sin utbildningsfilosofiska grund. Alliansen söker stärka lärares och rektorers ställning genom bl.a. akademisk utbildning och auktorisation.¹³⁸ Samtidigt så skall elevstyrda gymnasier avskaffas och elevinflytandet på skolorna ska anpassas till elevernas ålder och mognad.¹³⁹ Lärare och rektorer skall ha mer befogenheter, samtidigt talas det inget om elevernas befogenheter.¹⁴⁰

Utbildningskonceptionerna representerar olika inställningar till hur makten över undervisningen bör se ut. Inom den demokratiska konceptionen utgör elevinflytandet grunden. Denna konception kan således uteslutas då en av två föreslagna reformer som berör elevinflytandet handlar om att avskaffa elevstyrda gymnasier, och den andra om att reglera elevinflytandet efter ålder. Till skillnad från den demokratiska konceptionen, att eleven själv skall vara med och påverka besluten om undervisningen, är den borgerliga alliansens syn att expertisen med den rätta kompetens vet vad som är rätt *för* eleven och undervisningen. I den demokratiska konceptionen har alliansen således ingen förankring gällande makten över undervisningen.

Ytterst få elever strävar efter att få styra sin skola administrativt. Det ska vara de professionellt utbildade i skolan – rektorer och lärare – som till slut fattar de avgörande besluten. Bestämmelsen om elevstyrda gymnasier ska därför avskaffas.¹⁴¹

Den vetenskapligt rationella konceptionen menar att makten över undervisningen skall styras av en vetenskaplig expertis. Alliansens reformer bär tendenser av denna konception i bemärkelse av att de söker göra de verksamma inom skolan till mer av ”experter”. Alliansen föreslår en ökad akademianknytning för ökad kompetens för lärarna i sina respektive ämnen. Man avser att stärka skolans kunskapsbas med en starkare koppling mellan akademi och skola där lärarnas möjlighet till forskning och fortbildning skall öka.¹⁴² Det är de som är kompetenta, lärare och rektorer, som skall sköta upplägget av den dagliga undervisningen.

Vetenskaplig expertis är ett komplicerat begrepp i dagens skola. I den gamla centralstyrda skolan utgjordes experterna av akademiker och byråkrater. Lärarnas roll var i större utsträckning då än nu att följa redan på förhand bestämda undervisningsplaner. Sedan kommunaliseringen och Lpf94¹⁴³ har läraren fått en annan roll än i den centralstyrda skolan,

¹³⁸ Reform 97-103,108-112

¹³⁹ Reform 94-95

¹⁴⁰ Reform 85-86

¹⁴¹ Mer kunskap, (2006), S.35

¹⁴² Reform 111-112

¹⁴³ Läroplan för de frivilliga skolformerna 1994, *Lärboken* (2005)

en roll man skulle kunna benämna som mer ”professionell”. Trots detta menar vi att det finns en klarare koppling i betraktandet av makten över undervisningen i alliansens reformer till den patriarkala konceptionen. I den patriarkala konceptionen var det skolans traditionella auktoriteter, d.v.s. lärare och rektorer, som skulle inneha denna makt. Alliansens syn överensstämmer i stort med denna patriarkala syn. Detta framkommer med än större tydlighet i texten nedan under rubriken ”Hur betraktas eleven”, där det beskrivs hur lärare och rektorer ges större befogenheter att kontrollera eleverna i klassrummet, t.ex. genom en rad olika bestraffningsinstrument. Denna konkreta makt bär tydliga spår av den patriarkala konceptionen.

Man kan här spåra ytterligare en konsekvens av den essensialistiska kunskapssynen gällande hur makten över undervisningen skall utformas. Om kunskaper är objektiva kan de kvantifieras, mätas, och ”överföras” från lärare till elev. Enligt ett pluralistiskt kunskapsbegrepp är eleven själv med och ”skapar” kunskapen som den lär sig. Enligt en objektivistisk syn så har denna process inget större värde (vilket vi sett ovan i alliansens förhållningssätt till just processmålen). Det handlar istället om att lära sig ”rätt” saker, och så mycket som möjligt av dessa ”sanningar”. Gällande makten över undervisningen finns således inget utvecklat elevperspektiv, istället kan man tala om ett förstärkande av rektorers och lärares makt över undervisningen. I detta sammanhang kan man tillägga att lärare även får ökad makt i termer av att betyg sätts i en flergradigare skala samt i tidigare åldrar. Således kan man dra slutsatsen att alliansens reformförslag innehåller en blandning av de patriarkala och den vetenskapligt rationella konceptionen, med tonvikt på den patriarkala, gällande makten över undervisningen.

6.1.4. Hur betraktas eleven?

När man studerar alliansens reformförslag gällande hur eleven betraktas framträder alla tre konceptioner, men i olika utsträckning och med olika tydlighet. I den vetenskapligt rationella konceptionen betraktas eleven primärt som en blivande arbetskraftsresurs. Skolans syfte är att skapa en rationell arbetsdelning med stark koppling till arbetsmarknadens behov. Detta perspektiv har starkt genomslag i alliansens reformförslag. Detta illustreras t.ex. av att man avser att skapa en differentiering mellan olika gymnasieutbildningar, och med vilka argument man anför detta projekt.¹⁴⁴

Våra betydligt högre ambitioner för att skapa gymnasiala yrkes och lärlingsutbildningar av hög kvalitet kommer att minska utslagningen från gymnasieskolan dramatiskt och minska bristsituationen inom olika hantverksyrken.¹⁴⁵

Framtidens arbetsmarknad kräver hög kompetens, och för de ungdomar som överhuvudtaget inte fullföljer en gymnasieutbildning riskerar få allt svårare att etablera sig på arbetsmarknaden.¹⁴⁶

Vi vill se yrkesförberedande program av hög kvalitet, som leder till skicklighet i yrket och som vänder sig till elever med ambitionen att gå direkt ut i arbetslivet, eller till fortsatt yrkesutbildning, efter gymnasiet.¹⁴⁷

Det talas om bristsituationen inom olika hantverksyrken, om att skapa skicklighet i yrket och om att vända sig till elever med ambitionen att gå direkt ut i arbetslivet. Arbetsmarknaden nämns som ständig kompanjon till eleven och arbetsmarknadens behov understryks.¹⁴⁸

¹⁴⁴ Reform 43-57

¹⁴⁵ Mer kunskap, (2006), s.18

¹⁴⁶ Mer kunskap, (2006), s.18

¹⁴⁷ Mer kunskap, (2006), s.21

¹⁴⁸ Begreppet ”arbetsmarknad” förekommer 9 gånger i Mer kunskap, (2006)

Sammantaget framträder en bild där det finns en tydlig inriktning på att eleven betraktas som en arbetskraftsresurs. Detta är speciellt tydligt för de yrkesförberedande, respektive lärlingsutbildningarna, där eleven inte skall behöva lära sig teoretiska kunskaper utan direkt koppling till yrket. Istället skall dessa elever i huvudsak lära sig det som är viktigt för en arbetsgivare på en arbetsmarknad.¹⁴⁹

Hur förhåller det sig då med den demokratiska konceptionen? Begreppet demokrati nämns nästan inte i alliansens text. Överhuvudtaget är alliansens perspektiv på eleven som en framtida kritiskt tänkande deltagande demokratisk medborgare, i den betydelse som detta ges i den demokratiska konceptionen, inte starkt.¹⁵⁰ Dock, vid ett flertal tillfällen nämns olika syften med skolan vilka knyter an till en syn som står att finna inom den demokratiska konceptionen.

Kunskap om sitt eget kulturarv ger verktyg att förstå, ifrågasätta, påverka och se på samhället ur nya perspektiv. Bildning och kritiskt tänkande är en förutsättning för att värdegrunden ska ha en långsiktig förankring i samhället. Att skolan är framgångsrik i att förmedla och utveckla gedigna kunskaper hos eleverna är en grundläggande förutsättning för att åstadkomma detta.¹⁵¹

Citatet ovan är en av de ytterst få passager i alliansens reformförslag där vi finner den demokratiska konceptionen tydligt formulerad.¹⁵² I övrigt nämns detta perspektiv på eleven i princip uteslutande i sammanhanget av att samtidigt se eleven som en arbetskraftsresurs.

Grundskolan är därför det som kanske är av allra störst betydelse för att ge alla unga människor en likvärdig chans att skapa sig en framtid – som aktiv och delaktig medborgare, i fortsatta studier, som skicklig hantverkare, entreprenör eller anställd på arbetsmarknaden.¹⁵³

Man kan alltså på ett flertal ställen se formuleringar som tangerar den demokratiska konceptionen i sin syn på eleven. Men efter noggrant sökande finner vi ändå att detta måste betraktas som ytterst marginellt i förhållande till synen på eleven som en arbetskraftsresurs. Det vore alltså fel att hävda att den demokratiska konceptionen har en tongivande roll i reformförslagen. Det vore riktigare att faktiskt påstå att den har en ganska betydelselös roll.

Hur förhåller det sig då med den patriarkala konceptionen? Den patriarkala konceptionens syn på eleven och skolan är att eleven skall lära sig underordning, disciplin, lydnad till lag och ordning, men även till arbetsmarknad. Förenklat uttryckt menar man att ”lydiga arbetare” är viktigare än kompetenta i denna konception. Denna konception, där synen på eleven främst handlar om att lära sig underordning, har en framträdande roll i alliansens reformförslag.

Lärare och rektorer ska ha tydliga befogenheter i skollagen för att åstadkomma ordning och reda – t ex att omhänderta störande föremål, visa ut en störande elev ut klassrummet, ge stökiga elever kvarsittning, stänga av en elev tillfälligt eller flytta en stökig elev permanent till en annan skola. Skolk bör anmälas hem samma dag och ska skrivas in i elevernas betyg. I utvecklingssamtal ska elevernas uppförande beröras. Sådan information kan också ske i form av skriftliga omdömen.¹⁵⁴

¹⁴⁹ Se t.ex. reform 48-49

¹⁵⁰ Begreppet ”kritiskt tänkande” förekommer endast en gång i Mer kunskap, (2006)

¹⁵¹ Mer kunskap, (2006), s.14

¹⁵² Intressant att tillägga är att enda gången begreppet ”fostran” tas upp i Mer kunskap, (2006), görs det i sammanhanget av att föräldrarna har huvudansvaret, s.14

¹⁵³ Mer kunskap, (2006), s.6

¹⁵⁴ Fler i arbete - mer att dela på, (2006), s.16

Kvarsittning, skriftliga omdömen i uppförande, lokalt upprättade ordningsregler, mer befogenhet till auktoriteter i skollagen, frånvaro inskrivet i betyg, utvisning ur klassrum, omhändertagandet av elevernas egendom, möjligheten att stänga av elever från skolan under kortare eller längre tid, o.s.v. har alla en tendens av underordning av eleverna.¹⁵⁵ Den disciplinära tonen är tydlig med ordning som ett nyckelbegrepp. Det talas även om vikten av att arbeta med värdegrunden för att skapa en trygg skolmiljö och att arbetet med värdegrunden bör stärkas.

Lärare och skolledare ska ges verktyg och kunskap så att kvaliteten i arbetet med värdegrunden kan stärkas och ge resultat i form av en god skolmiljö. Skolans uppgift är att tillsammans med föräldrarna få eleverna att förstå och respektera de etiska och moraliska koder som gäller i samhället.¹⁵⁶

Även detta citat, om än inte med samma tydlighet, föreslår sett i sitt sammanhang en form av underordning. Något deltagande underifrån, d.v.s. ett betraktande av eleven som deltagande demokratiskt kritiskt tänkande ifrågasättande medborgare, är i stort sett frånvarande. Sammantaget är det en hel del reformförslag som bär denna patriarkala tendens.¹⁵⁷ Därmed kan man dra slutsatsen att den patriarkala konceptionen spelar en avgörande roll i synen på eleven i alliansens reformförslag.

Sammanfattningsvis framträder en bild av alliansens reformförslag där eleven både betraktas som en framtida arbetskraftsresurs, en framtida demokratisk medborgare och en underordnad varelse i skolan. Alla konceptioner får således genomslag gällande syn på eleven, dock med störst vikt inom den vetenskapligt rationella konceptionen. Samtidigt framträder den patriarkala synen på eleven i mycket större utsträckning än den demokratiska.

6.1.5 Sammanfattning av mikro

Om man gör en generell bild över var den borgerliga alliansen har sin utbildningsfilosofiska grund gällande mikronivån ser alltså denna ut på följande sätt. Gällande (6.1.1) kunskapssyn och läskunnighet samt (6.1.2) högstatusämnen, så finns det en tydlig botten i den vetenskapligt rationella konceptionen. Gällande (6.1.3) makten över undervisningen ger denna kategori en delad bild mellan en vetenskapligt rationell och en patriarkal konception, med tonvikt på den patriarkala. Gällande (6.1.4) hur man betraktar eleven i skolan framträder en grund i alla konceptioner. Dock ligger tonvikten inom den vetenskapligt rationella konceptionen, efterföljd av en tydlig patriarkal tendens, med vissa spår av en demokratisk konception. Sammanfattningsvis kan man alltså konstatera att den demokratiska konceptionen gällande mikronivån i alliansens reformförslag i princip är helt frånvarande. Man kan också konstatera att den vetenskapligt rationella konceptionen dominerar, men att även den patriarkala konceptionen spelar en tongivande roll i alliansens reformförslag på denna nivå.

6.2 Meso: Skolans organisationsform

Hur bör skolan organiseras? Skall den organiseras utifrån individers, samhällets eller arbetsmarknadens behov? I mesoavsnittet nedan analyseras hur den borgerliga alliansens reformförslag förhåller sig till de olika utbildningskonceptionernas syn på skolans organisationsform. De olika konceptionerna har olika idéer om hur skolan bör organiseras och beroende på vilket sätt man organiserar skolan får detta stora konsekvenser för eleverna. Man kan t.ex. ställa en skola där alla går i en lång gemensam grundutbildning mot en parallellskola

¹⁵⁵ Se t.ex. reform 27-32

¹⁵⁶ Fler i arbete – mer att dela på, (2006), s.16

¹⁵⁷ Reform 26-41

där man differentieras enligt social klass eller religiös tillhörighet. Utbildningen som eleverna får blir väldigt olika inom dessa två olika former för skolans organisering.

Är skolan en privat eller en gemensam angelägenhet? Varför och när skall differentieringen inträda mellan olika utbildningsalternativ? Vilket utrymme lämnas för privata och offentliga skolor? Dessa är exempel på frågor utgör utgångspunkten för denna uppsats mesoanalys

6.2.1. Sammanhållen eller differentierad

När man studerar alliansens reformförslag gällande huruvida skolan skall organiseras efter en lång gemensam skolgång, eller huruvida den skall organiseras efter en tidig differentiering, är tendensen mycket tydlig. Alliansen talar om att skolan varit alltför kollektivistisk och försökt stöpa alla i samma form.

Skolan har länge byggt på ett alltför kollektivistiskt synsätt som har gett för lite utrymme att anpassa undervisningen efter elevens behov. Tanken har varit att alla elever ska lära sig samma saker, på lika lång tid, i samma rum och helst samtidigt. Detta är naturligtvis helt orimligt eftersom det förutsätter att varje elev har exakt samma förutsättningar och behov. Möjligheten att anpassa skolstart och skolgång efter elevens behov måste därför öka.¹⁵⁸

Istället föreslås nu förändringar vilka skall öka valfriheten, eller differentieringen, för eleven i skolans värld, t.ex. gällande gymnasiet.

Gymnasieskolans utbildningar har blivit alltmer homogena. Skillnaderna mellan de olika programmen minskar och de teoretiska kraven ökar. Alla elever tvingas läsa in grundläggande högskolebehörighet.¹⁵⁹

Alliansen har som reformförslag att dela gymnasieutbildningen i tre separata övergripande program: ett teoretiskt, ett yrkes- och ett lärlingsprogram.¹⁶⁰ Dessa skall ha funktionen av att erbjuda en mycket mer varierande utbildning än vad dagens, enligt alliansen alltför likriktade, skola erbjuder.¹⁶¹ Skillnaderna mellan olika gymnasieprogram skall således öka avsevärt. För det yrkesförberedande programmet och för lärlingsprogrammet ges nu inte längre en behörighet till högskolan om inte eleven aktivt väljer att läsa dessa ämnen. Endast det studieförberedande programmet ger högskolebehörighet. Samtidigt ökar man förkunskapskraven till gymnasium och högskolan, bl.a. genom minimikrav på betyg i kärnämnen och karaktärsämnen och på mer specifik kunskap till olika högskoleutbildningar.¹⁶²

Därmed kan den demokratiska konceptionen tas bort ur resonemanget om var alliansens reformförslag har sin grund, eftersom den bygger på en lång gemensam skolgång och generell hög bildningsnivå. Men, vilken konception är det som ligger till grund för alliansens reformförslag, en patriarkal eller en vetenskapligt rationell? Vid en första anblick så tycks det vara den vetenskapligt rationella konceptionen som dominerar, d.v.s. att differentiering sker efter rationella kriterier som t.ex. nationella prov och betyg som är gemensamma för alla elever; alltså differentiering via mätbara vetenskapliga metoder. Rationell differentiering innebär en differentiering i förhållande till elevers kompetenser, intressen och till arbetsmarknadens behov. Om alla tävlar på samma premisser med samma kunskapskontroller

¹⁵⁸ Mer kunskap, (2006), s.9

¹⁵⁹ Mer kunskap, (2006), s.18

¹⁶⁰ Reform 43-57

¹⁶¹ Mer kunskap, (2006), Se reform 43 för en beskrivning av grunddragen i gymnasieskolans nya föreslagna utformning

¹⁶² Reform, 60-61, 119, 120-122

kommer var och en att hamna på sin rätta plats i den samhällsliga arbetsdelningen. I alliansens text finns det mängder av formuleringar som ger uttryck för en vetenskapligt rationell konception.

Dagens yrkesförberedande program är varken anpassade efter arbetsmarknadens behov eller till att det finns praktiskt begåvade ungdomar som direkt efter grundskolan strävar efter att bli skickliga i ett yrke, snarare än att läsa teoretiska studier på högskola och universitet.¹⁶³

Men att alliansen har sin huvudsakliga utbildningsfilosofiska grund i den vetenskapligt rationella konceptionen kan ifrågasättas. Alliansens text bär tonen av den vetenskapligt rationella konceptionen, och det är via detta perspektiv de anför sina argument om differentiering och sin kritik mot den socialdemokratiska skolan. Men frågan är om inte en hel del som verkar vara av vetenskapligt rationell karaktär i själva verket har sin grund i den patriarkala konceptionen. Man kan t.ex. ifrågasätta huruvida den differentiering som görs via den tredelade gymnasieskolan är rationell. Alliansens perspektiv på elevers ökade valfrihet gällande utbildningsval kan nämligen ur ett mer strukturellt perspektiv starkt ifrågasättas. Broady och Börjesson visar i sin artikel ”*En social karta över gymnasieskolan*” att ungdomar väljer gymnasium i mycket stor utsträckning efter vilket socialt stratum de tillhör (t.ex. klass, kön, föräldrars utbildning, o.s.v.).¹⁶⁴ Man kan med andra ord hävda att den så kallade valfriheten i mycket stor utsträckning leder till reproduktion av sociala positioner i samhället. Alliansen vill skapa en stor etableringsfrihet för friskolor av en mängd olika karaktärer, bl.a. skall det ge större utrymme för konfessionella skolor.¹⁶⁵ Samtidigt understryks föräldrarnas ökade ansvar för såväl barnens fostran som val av utbildning.¹⁶⁶

Det är en rättighet för föräldrar att få välja den skola som de anser vara den bästa för barnets utveckling och lärande.¹⁶⁷

Allians för Sverige vill skapa en skola där elever och föräldrar ska ha stora möjligheter att välja en utbildning som passar elevens behov och önskemål. Varje skola ska ha möjlighet att skapa en egen profil och tillämpa ett eget arbetssätt.¹⁶⁸

I skenet av Broadys och Börjessons kartläggning av gymnasievalsens stratifierade karaktär kan man hävda att den ökade valfriheten för eleven i realiteten istället innebär en frihet för föräldrarna att fritt välja utbildning för sina barn och ungdomar.¹⁶⁹ Föräldrarnas roll i val av utbildning hör hemma i den patriarkala konceptionen, och har inget samröre med en vetenskapligt rationell arbetsdelning. Dagens vetenskapliga litteratur gällande arbetsmarknaden och dess krav på framtida kompetenser talar ofta om begrepp som t.ex. ”flexibilitet” eller ”social kompetens”.¹⁷⁰ Alliansens syn på en mer differentierad gymnasieskola innebär ett steg bort från den syn som formulerades för gymnasieskolan i Lpf 94. En av tankarna där var att det inte längre är möjligt att utbilda elever för specifika yrkeskompetenser, eller att detta i alla fall skulle vara vanskligt på sikt. I ett samhälle som

¹⁶³ Mer kunskap, (2006), s.20

¹⁶⁴ Broady, Donald & Börjesson, Mikael, ”En social karta över gymnasieskolan”, i *Ord och Bild* (2006), s.90-99

¹⁶⁵ Mer kunskap, (2006), s.30

¹⁶⁶ Mer kunskap, (2006), se t.ex. s.30

¹⁶⁷ Mer kunskap, (2006), s.30

¹⁶⁸ Mer kunskap, (2006), s.28

¹⁶⁹ Vilket det även ges stöd för i Englund, (2005), s 321

¹⁷⁰ För en bra översikt om hur forskning beskrivit utvecklingen på arbetsmarknaden och de framtida kraven se t.ex. Nyberg, M, (2001), *Kapitalet.se*, inledande kapitel. Denna tendens har även fått konsekvenser för ordningen på arbetsmarknaden t.ex. genom ett minskat utrymme för kollektivavtal, för lärare i form av individuell lönesättning. Se t.ex. Nyström, Ö, (2000), *Mellan anpassning och motstånd. Facket och det nya arbetslivet*. Diskussionen om arbetsmarknaden idag förs i kap. 3.

förändras i snabb takt, och där produktionsmedlens utveckling gör att vissa arbeten försvinner och andra tillkommer, måste vi hela tiden anpassa oss och skaffa oss nya färdigheter. Genom att låta alla läsa ämnen för högskolebehörighet skulle svårigheten inför sådana omställningar i framtiden minskas. Vidare fanns det en erkänd idé om att ungdomar inte gjorde välinformerade och förnuftiga val som individer. Man insåg att det fanns stora skaror ungdomar som tillhörde de lägre sociala grupperna som inte tog till vara på sina förutsättningar. ”De duktiga arbetarbarnen” som inte trodde på sig själva skulle få hjälp att ”tas upp” i urvalet till högre utbildning eftersom de annars slogs ut på ett tidigt stadium och därmed blev en outnyttjad resurs hos arbetskraften. Elever från privilegierade sociala klasser tar av ”arv”¹⁷¹ de högre platserna i utbildningssystemet, trots reell lägre kompetens än de utsorterade arbetarbarnen. Man insåg att denna differentiering ur ett nationalekonomiskt perspektiv innebar ett enormt slöseri av arbetskraftsresurser. Man fick helt enkelt inte en så kompetent arbetskraft som man skulle kunna få. Denna insikt låg bakom tanken om en lång gemensam utbildning med en generell hög bildningsnivå och sen differentiering. Alliansens reformförslag innebär en återgång till tidig differentiering och ett steg bort från enhetsskolan, vilket implicerar patriarkala tendenser i alliansens reformprogram.

Den patriarkala konceptionen innebär dock något annat idag än förr, eftersom sammanhanget är annorlunda. Dagens friskolor och tredelade gymnasium kan liknas vid gårdagens realskola och flickskolor. Gårdagens strikta uppdelning efter klass och kön sker idag i andra former men med liknande konsekvenser. Genom individuellt val av gymnasium kan man iakttä t.ex. att centralt belägna innerstadsgymnasium håller på att förvandlas till ”flickskolor”.¹⁷² Samtidigt differentieras elever även efter klass och etnicitet i en allt mer differentierad skola¹⁷³ vilket strider mot den vetenskapligt rationella konceptionen. Den borgerliga alliansen beskriver inte denna utveckling som ett problem. Istället utformar man reformer som förstärker dessa tendenser till differentiering. Friskolorna öppnar för en stor potentiell segregering. Alliansen föreslår i sina reformförslag inte en reglering av friskolorna, utan föreslår istället en avreglering av flera av de olika hinder som idag finns när man skall etablera en friskola.

Fristående skolor ska återfå en större frihetsgrad och kunna sätta betyg tidigare än kommunala skolor.¹⁷⁴

Fristående skolor ska ha rätt att välja om de vill delta i kommunens Skolutvärdering.¹⁷⁵

Man kan även se en tendens till patriarkal konception i alliansens reformförslag i deras borttagande högskolebehörighet för yrkes- och lärlingsutbildningen, samtidigt som man höjer de formella förkunskapskraven till både gymnasium och högskola. På detta vis ökar differentieringen mellan olika grupper ytterligare. Även gällande skolgången för grupper med fysiska eller psykiska handikapp kan samma tendens iakttas; istället för att som tidigare söka sammanföra så heterogena grupper som möjligt föreslås nu en tydligare uppdelning även mellan dessa och andra ”normala” elever.¹⁷⁶

Sammanfattningsvis skulle man alltså kunna hävda att det inte är rationellt att utbilda en mängd elever som inte kan hantera ”komplexiteten” (social kompetens, problemlösning,

¹⁷¹ D.v.s. från sin sociala miljö/föräldrarnas bakgrund.

¹⁷² Broady & Börjesson, (2006), s.95

¹⁷³ För vidare info se t.ex. Broady & Börjesson, (2006), s.90-99

¹⁷⁴ Mer kunskap, (2006), s.29

¹⁷⁵ Mer kunskap, (2006), s.28

¹⁷⁶ Mer kunskap, (2006), s.26, se t.ex. reform 68

grundläggande kunskaper, möjlighet till högre utbildning, o.s.v.) i vårt moderna samhälle idag. Snarare kan detta betraktas som ett perspektiv som återfinns i en patriarkala konception i uppdelningen mellan utbildade massor och en välutbildad elit. Tanken på differentiering och utbildning till bestämda yrkesroller kan vi hitta i den patriarkala konceptionen för skolan. Således kan man hävda att alliansen har sin utbildningsfilosofiska grund i både den vetenskapligt rationella och den patriarkala konceptionen, men med tonvikt på den patriarkala.

6.2.2 Offentligt eller privat

Vart har då alliansens reformförslag sin utbildningsfilosofiska grund gällande vilka principer och värden man anser att skolan bör organiseras efter? Studerar man alliansens reformförslag upptäcker man snart att det finns tydliga drag av den tankeströmning man kallar för public management, vilken kan sägas ha sin huvudsakliga grund inom den vetenskapligt rationella konceptionen.

I betonet av *allmänna management-funktioner* kan man t.ex. se införandet av fler utvärderingar. (nationella prov, utökad betygsskala, tidigare satta betyg, o.s.v.)¹⁷⁷ En annan framträdande aspekt i public managementperspektivet är kontroll och disciplin, vilket även det är ett centralt tema i alliansens valmanifest. (mer auktoritet åt lärare och rektor, kvarsittning, förändringar mot mer disciplin i skollagen, o.s.v.)¹⁷⁸ Även en inriktning mot en mer *instrumentell orientering mot ekonomi och effektivitet* har ett tydligt genomslag i alliansens reformförslag. Detta manifesteras genom ett nedtonande av processmål parallellt med en allt större vikt som fästs vid de konkreta mätbara kunskapsmålen, men även generellt i ansatsen till skolan.¹⁷⁹ Det finns en tydlig inriktning på resultat och en tydlig koppling till arbetsmarknaden. Skolans framgång och misslyckanden handlar sällan om demokratiuppdraget, rättvisefrågor, miljöfrågor, o.s.v., utan istället om konkreta mätbara kunskaper i framförallt svenska, engelska och matematik, vilket tidigare beskrivits i uppsatsen

Huruvida den som producerar utbildning är en privat- eller offentlig leverantör är ur ett public managementperspektiv irrelevant. Det är den som uppnår den högsta effekten som är den bästa leverantören. I detta sken kan man betrakta alliansens mycket positiva inställning till friskolorna.

Vi vill skapa ett skolväsende där villkoren för de kommunala och fristående skolorna är lika och där alla barn och föräldrar har möjlighet att välja mellan olika skolformer.¹⁸⁰

Ifall olika skolor tävlar mot varandra kan effektiviteten och kreativiteten höjas. Med ett ökat val för den enskilde kommer skolor att konkurreras ut och andra etableras. Det är i detta sammanhang man även betraktar de interna relationerna i skolan ur ett public managementperspektiv. Skolan skall helt enkelt möta efterfrågad utbildning. Även av detta finns det tydliga spår i alliansens reformförslag:

Allians för Sverige konstaterar att fristående skolor med konfessionell inriktning är efterfrågade av många föräldrar och att de därigenom fyller en viktig uppgift.¹⁸¹

¹⁷⁷ Se t.ex. reform 4, 8-10

¹⁷⁸ Se t.ex. reform 26-41

¹⁷⁹ Se t.ex. reform 1-3

¹⁸⁰ Mer kunskap, (2006), s.28

¹⁸¹ Mer kunskap, (2006), s.30

I citatet ovan anges efterfrågan av föräldrar som ett skäl ”i sig” för att konfessionella skolor är önskvärda. Konfessionella skolor är alltså önskvärda för att de efterfrågas av föräldrar, inte för att de har ett innehållsmässigt syfte för utbildningen i Sverige. Att ange efterfrågan, en ”innehållsfri” variabel¹⁸² som ett skäl för utformning av utbildning, är ett klassiskt marknadstänkande, vilket har sin grund i public managementteori. Utifrån ett marknadstänkande ses även valfrihet för individen som den centrala utgångspunkten. Även detta perspektiv finns starkt representerat i alliansens reformförslag där de återkommande talar om just valfriheten gällande allt från friskolor och gymnasieval till vuxenutbildning och huruvida gymnasiet skall ge behörighet till högskolan.¹⁸³ I alliansens reformförslag betraktas skolan i allt större utsträckning som en marknadsplats där individen är en kund som skall ställas inför en valsituation av utbildningsutbud.

Ur ett public managementperspektiv är kvalitét något som relativt oproblematiskt kan mätas. Även detta perspektiv är framträdande hos alliansen då det planeras reformförslag som avser just att införa fler och tydligare utvärderingar inom skolan.¹⁸⁴

Resultaten från skolinspektionernas granskningar ska vara jämförbara och göras lätt tillgängliga för föräldrar, elever, lärare, rektorer och andra skolaktörer. Därmed kan elever och föräldrar lättare fatta välinformerade beslut om skolval, vilket i sig fungerar kvalitetsdrivande.¹⁸⁵

Gällande en *pragmatisk fokusering på mellanchefer*, vilket även det har sin grund i ett public managementperspektiv, talar alliansen om såväl en ny rektorsutbildning som en förbättrad lärarutbildning. Överhuvudtaget ligger ett starkt fokus just på denna mellanchefernivå, i princip oavsett vilket problem eller fenomen det är som behandlas.¹⁸⁶ Gällande aspekten att *management anses allmänt omfattat* kan man lyfta fram en rad aspekter. En tydlig sådan är lärlingsutbildningen. I och med utformningen av lärlingsutbildningen blir med alliansens reformförslag arbetsgivare utbildare, det privata, näringslivet, utbildar ungdomar.¹⁸⁷ Alliansen gör alltså ingen åtskillnad mellan privata och offentliga leverantörer av utbildning. Som tydligt exempel på en grund i *scientific management* i alliansens reformförslag kan man lyfta fram den i uppsatsen redan fastslagna essensialistiska kunskapssynen. Det talas nästan ingenting om vad kunskapen skall användas till i andra termer än instrumentella värden.

Sammanfattningsvis framträder en tydlig grund inom ett public managementperspektiv när man studerar alliansens reformförslag. Vart hör då detta perspektiv hemma? Den demokratiska konceptionen ser skolan som en samhällelig fråga, gör stark åtskillnad mellan privat och offentligt och har sin grund i ett behovs- och rättighetstänkande gällande utbildning. Med denna konception har alliansens reformförslag inga beröringspunkter.

Hör alliansens syn då hemma inom den patriarkala eller den vetenskapligt rationella konceptionen? Vilket förklarades i teoridelen så bottnar public managementperspektivet huvudsakligen i den vetenskapligt rationella utbildningskonceptionen. Det enda undantaget är kopplingen till både den vetenskapligt rationella och den patriarkala konceptionen i sammanhanget av att bägge dessa inte gör en åtskillnad mellan privat- och offentlig produktion av utbildning. Dock, just denna kategori är oerhört central, likt visades ovan i diskussionen om en differentierad eller sammanhållen skola. Den marknadsstyrda

¹⁸² Folk kan efterfråga vad som helst, ofta exemplifierat av ett återinförande av dödsstraff

¹⁸³ Mer kunskap, (2006), se t.ex., s.30, s.20 (reform 49), s.18 (reform 74)

¹⁸⁴ Se t.ex. reform 88-91

¹⁸⁵ Mer kunskap, (2006), s.34

¹⁸⁶ Se t.ex. reform 86-87

¹⁸⁷ Reform 52-57

vetenskapligt rationella skolan har som högsta mål effektivitet. Även om detta är ett uttalat strävansmål i alliansens reformprogram kan man likt i texten ovan (6.2.1.) hävda att effektivitet är oförenligt med ett starkt föräldrainflytande. Detta p.g.a. av den ovan beskrivna nationalekonomiska förlusten som infinner sig då differentieringen sker efter klass, kön och etnicitet, istället för utefter kompetenser. Föräldrainflytandet hindrar helt enkelt en rationell tilldelning av utbildningsplatser och i alliansens reformförslag har föräldrarna en mycket framträdande roll.¹⁸⁸ Genom att framhäva friskolornas roll utan koppling till några effektivitetskrav påminner alliansens reformförslag mer om den patriarkala konceptionens, i betraktandet av friskolorna och föräldravalets roll för skolan. Oberoende om dessa är effektiva eller ej skall de utgöra en självklar del i skolsystemet.

Vad skall man då dra för sammanfattande slutsatser? Alliansens reformförslag har i sitt överensstämmande med public managementperspektivet en tydlig koppling till den vetenskapligt rationella konceptionen. Hela deras resonemang om skolans styrning bottnar i den vetenskapligt rationella idén om den medvetna individen som kan göra rationella val. Dock kan man även betrakta alliansens reformförslag som ett uttryck för den patriarkala konceptionen genom den mycket stora roll de ger föräldrarna i barnens utbildning. Då denna aspekt av skolans organisering är helt avgörande, samt står i ett motsatsförhållande till den vetenskapligt rationella konceptionen, hävdar vi att den patriarkala skall betraktas som lika tongivande som den vetenskapligt rationella. Samtidigt kan man konstatera att alliansens reformförslag inte har några beröringspunkter med den demokratiska konceptionen.

6.2.3 Sammanfattning av meso

Sammanfattningsvis ser man för alliansens reformförslag gällande mesonivån en tydlig utbildningsfilosofisk grund inom den patriarkala och den vetenskapligt rationella konceptionen. Gällande huruvida skolans skall arbeta efter modellen (6.2.1) sammanhållen eller differentierad kan man identifiera både den vetenskapligt rationella och den patriarkala konceptionen. Dock, eftersom alliansen betonar föräldrainflytandet samtidigt som man ökar skillnaderna mellan de olika utbildningsalternativen menar vi att tonvikten blir patriarkal. Föräldrainflytandet är i alliansens reformförslag överornat den samhällliga effektiviteten gällande arbetsdelningen. Gällande betraktandet av skillnaderna mellan (6.2.2.) offentligt och privat ser man samma tendenser. En syn som bottnar i ett tydligt public management perspektiv, med tydliga anknytningar till den vetenskapligt rationella konceptionen är framträdande. Dock, även här finns det, av samma anledningar som för sammanhållen eller differentierad, patriarkala tendenser. Även här ser man att det som vore en effektiv markandsallokering får ge vika för föräldrarnas frihet att välja mellan olika utbildningsalternativ för sina barn och ungdomar. Sammanfattningsvis finner man alltså en grund gällande mesonivån inom i huvudsak den patriarkala konceptionen, dock med tydliga tendenser till den vetenskapligt rationella konceptionen. Den demokratiska konceptionen ges inget utrymme gällande mesonivån i alliansens reformförslag.

6.3 Makro: Skolan i samhället

Vilken roll skall skolan ha i samhället? Vad är dess uppdrag? Hur skall skolan förhålla sig till begrepp som t.ex. demokrati och jämlikhet? I makroanalysen nedan placeras alliansens reformförslag inom ramen för konceptionerna gällande frågor av detta slag. Alliansens perspektiv på skolan präglas inte av ett makroperspektiv. Strukturer, klasser eller grupper, utgör inte utgångspunkten i ansatsen till skolan. Det talas alltså inte direkt om någon makronivå i alliansens program, men man kan givetvis, inte minst efter ovan analyserade

¹⁸⁸ Begrepp med begreppet "föräldrar" i botten, t.ex. "föräldrabeslut", "föräldraansvar", "föräldrainflytande", förekommer 36 gånger i Mer kunskap, (2006)

reformförslag för mikro och mesonivåerna, härleda ett makroperspektiv ur alliansens reformförslag.

Vad skolans roll i samhället skall vara och hur dess uppdrag definieras, gällande t.ex. demokrati- och jämlikhetsfrågor, är villkorat av hur man betraktar samhället i övrigt. Här skiljer sig de olika konceptionerna en hel del. Beroende på hur man besvarar frågorna ovan, t.ex. gällande ideologi och demokrati, så ges skolan helt olika uppdrag. Med andra ord blir förhållandet till frågorna som tas upp i denna markoanalys helt avgörande för all verksamhet som bedrivs i skolan, från klassrumsituation och betygssättning till kunskapssyn och strävan mot ett annat och bättre samhälle.

6.3.1 Förhållande individ/ kollektiv

Gällande hur man betraktar skolans uppdrag i relation till individer eller till kollektiv, är alliansens utbildningsfilosofiska grund tydlig. Alliansen framför en tydlig kritik mot den, enligt deras betraktelsesätt, alltför kollektivistiska utformningen av skolan.¹⁸⁹ Gymnasieskolan skall istället utformas efter individens möjligheter att välja, elever som läser praktiska gymnasieprogram kan exempelvis välja om de skall läsa in en högskolebehörighet.¹⁹⁰ Den borgerliga alliansens förslag till reformer ger för handen att de ser skolgången som ett individuellt projekt där den enskilde efter intressen och förutsättningar väljer skola och utbildning. I detta sammanhang kan man även se alliansens positiva inställning till friskolorna.¹⁹¹ Individen som utgångspunkt illustreras t.ex. av att begreppet ”kollektiv” inte förekommer en enda gång i texten, förutom i den kritik av ”kollektivism” som citerats i uppsatsen tidigare, samtidigt som begrepp med ”individ” som botten, t.ex. ”individanpassat”, ”individuella”, ”individualiserad”, o.s.v. förekommer 46 gånger i alliansens program.¹⁹² Allt från utvecklingsplaner och val av ålder för skolstart till stödundervisning och val av huruvida gymnasiestudierna skall vara högskoleförberedande ges en ökad individualisering.¹⁹³

Allians för Sverige vill införa individuella utvecklingsplaner som ett verktyg för individanpassning för att stärka varje elevs kunskapsutveckling, såväl för de som riskerar inte nå de grundläggande målen som för de som har kommit längre och behöver utmaningar för att nå de högre målen.¹⁹⁴

Att betrakta skolan som en personlig sak motiveras huvudsakligen genom en argumentation att alla skall kunna välja en skola/utbildning utifrån sina intressen, kompetenser och behov. Den demokratiska konceptionen som har sin grund i folkbildningstanken, har sett det som ett problem att stora befolkningsgrupper inte har haft tillräcklig tillgång till utbildning. Detta p.g.a. att man betraktar samhället inte endast som ett individuellt fenomen, utan som en helhet bestående av olika kollektiv. Bland dessa kollektiv finns det förfördelade grupper, t.ex. arbetarklassens barn, vilka man sett det som en demokratisk plikt att lyfta från sin förfördelade position i samhället. I den patriarkala konceptionen tillhör människan olika givna kollektiv vilka man inte söker bryta eller sammanföra. I alliansens program finner man varken stöd för denna, eller för den demokratiska konceptionen. Istället betraktas individen som autonom där utbildningen i huvudsak är en personlig angelägenhet. Alltså finner man en

¹⁸⁹ Mer kunskap, (2006), s. 9

¹⁹⁰ Reform 43

¹⁹¹ Se t.ex. Reform 76-81

¹⁹² Intressant att tillägga är att begreppet ”välja” förekommer 13 gånger i Mer kunskap, (2006).

¹⁹³ Se t.ex. reform 5, 43.

¹⁹⁴ Mer kunskap, (2006), s.12

tydlig utbildningsfilosofisk grund i den vetenskapligt rationella konceptionen gällande betraktandet av relationen individ/kollektiv.

6.3.2 Samhällsbild och ideologi

I en sammantagen bild av alliansens samhällssyn så framträder ett samhälle utan några egentliga konflikter. Historiskt har en rad olika konflikter identifieras, ur en rad olika perspektiv. Exempel på sådana är t.ex. klasskonflikter, majoritet-/minoritetskonflikter och konflikt mellan privat/offentligt. I alliansens reformförslag betraktas samhället som i huvudsak bestående av harmoniska relationer, d.v.s. det föreligger inte i några motsättningar mellan grupper i samhället.¹⁹⁵ Vilket framkommit ur mesoavsnittet så betraktas utbildningssystemet i stort som en marknad med individuella aktörer, inte som en arena av konflikter mellan olika grupper.

I den demokratiska utbildningskonceptionen betraktas samhället som konfliktfyllt. Därmed blir det, enligt den demokratiska konceptionen, samhällets och skolans uppdrag att lyfta fram dessa konflikter om fördelning och rättigheter. Samhällssynen och ideologifrågan kopplar an till en rad andra frågor, bland annat den redan i mikroavsnittet genomgångna kunskapssynen, men även t.ex. synen på vilka ämnen som ges hög status. När man studerar alliansens reformförslag har det redan framkommit att kunskapssynen grundas i ett essentialistiskt kunskapsbegrepp samt att högstatusämnen i huvudsak är språk och matematik. Om man till detta tillägger det konfliktlösa betraktandet av samhället så blir alliansens utbildningsfilosofiska hemvist tydlig. Alliansens syn på samhället och på vilken typ av ideologi skolan skall företräda hör i huvudsak hemma i den vetenskapligt rationella utbildningskonceptionen. Den enda egentliga reservationen, vilken som sagts tidigare inte ges något egentligt understöd i form av reformförslag, är att de i texten på ett par ställen talar om att skolan skall företräda vissa värden.¹⁹⁶

Vi har tidigare i uppsatsen behandlat denna ”dubbelhet”, eller vaghet, som präglar alliansens program gällande värdegrundsfrågor (6.1.4). På samma sätt som man kan säga sig se den demokratiska konceptionen, kan man i minst lika stor utsträckning identifiera den patriarkala, t.ex. genom föräldrainflytande/ansvar, respekt för samhällets rådande tillstånd och auktoriteter. Men, det alltigenom övergripande perspektivet står att finna inom den ”värderingsfria” vetenskapligt rationella konceptionen, trots dessa avvikelser.¹⁹⁷ Den demokratiska konceptionen menar att skolan måste angripa orättvisor och problem genom ett strukturellt perspektiv på t.ex. jämlikhet och jämställdhet, rättvisefrågorna skall genomsyra hela verksamheten. I alliansens skola angrips dessa problem istället genom mer betyg, fler kunskapskontroller¹⁹⁸ och stödundervisning, vilket är ett vetenskapligt rationellt sätt att se på strukturella problem som ett i huvudsak individuellt fenomen.¹⁹⁹ Eftersom det finns en objektiv kunskap, samt att det inte finns några egentliga konflikter i samhället, bör heller inte skolan utgå från någon form av ideologi. Istället bör den utgå ifrån dessa ”objektiva” och ”för alla relevanta” kunskaper, som man tycker sig kunna identifiera.

Den patriarkala konceptionens syn på samhället som organiskt är frånvarande i alliansens program. Man kan möjligtvis se små tendenser av den patriarkala konceptionen i

¹⁹⁵ Begreppet konflikt förekommer endast en gång i Mer kunskap, (2006), och då i sammanhanget av konkreta konflikter, t.ex. mobbing, inom skolans mikroverksamhet, s.14

¹⁹⁶ Reform 22-25

¹⁹⁷ Begreppet ideologi förekommer inte en enda gång i Mer kunskap, (2006)

¹⁹⁸ Se t.ex. reform 4, 8-10, 19-21

¹⁹⁹ Begreppet ”struktur” förekommer endast en gång i Mer kunskap, (2006) och då angående den högre utbildningen, vilket ligger utanför denna uppsats ramar.

accepterandet av konfessionella skolor. Det finns dock inga övergripande patriarkala ”värden” för skolan i alliansens program.

Sammanfattningsvis kan man alltså se att alliansens förespråkande av en ”värderingsfri” undervisning har sin grund i deras essensialistiska kunskapssyn, i betraktandet av samhället som konfliktlöst och i att de huvudsakligen betraktar alla fenomen ur ett mikroperspektiv eller fragmentiserat perspektiv. Detta perspektiv har alltså sin grund inom den vetenskapligt rationella konceptionen.

6.3.3 Demokratibegrepp

Ifall vi går tillbaka historiskt så kan vi allt sedan demokratins genombrott se föreställningar om skolan som outhärlig för en fungerande demokrati.

Skolans demokratiuppdrag är ingen nymodighet – det har tvärtom djupa rötter i svenska skolhistoria. Redan i direktiven till 1946 års skolkommission slår dåvarande ecklesiastikministern Tage Erlander fast: skolans ”främsta uppgift är att fostra demokratiska människor (SOU 1948:27).²⁰⁰

Vad man kan säga om den borgerliga alliansens reformförslag i förhållande till demokratiuppdraget är följande. Den borgerliga alliansen har kvar en del formuleringar som påminner om den demokratiska konceptionen.²⁰¹ Dock, i de praktiska förslagen ges demokratiuppdraget ingen stor roll. Vad den borgerliga alliansen med sina reformförslag i realiteten gör, är att smalna av skolans uppdrag i riktning mot kunskapsuppdraget som skall bli skolans övergripande mål.²⁰² Man söker även minska och tydliggöra målen, vilket understrukits tidigare. Vad detta innebär i praktiken är att en mängd av de mål som inte har att göra med den direkt mätbara kunskapen kommer att tas bort eller underordnas kunskapsmålen. Under rubriken ”*Strävansmålen ”stys ut” av uppnåendemålen*”, skriver Zackari/Modigh så här:

Om värdegrunden i läroplanerna i allmänhet inte upplevs som styrande, gäller detta i synnerhet läroplanernas strävansmål om värdegrunden. Dessa strävansmål hamnar ofta i kölvattnet till förmån för uppnåendemålen i kursplaner samt betygskriterier.²⁰³

Då alliansens linje är ett nedtonande av processmålen samtidigt som man söker öka antalet betyg och mätbara mål, är detta ett tydligt brott mot den tidigare starka betoningen av demokratiuppdragets överordnade roll i skolan. Alliansen understryker istället att skolans huvudsakliga uppgift är kunskapsuppdraget. I den mån reformförslagen nämner skolans betydelse för det demokratiska samhället är det i princip uteslutande i relation till kunskapsmålen. För att kunna *fungera* i ett demokratiskt samhälle sägs att alla måste ha de grundläggande kunskaperna.²⁰⁴ Som vi skrivit ovan blir demokratin i den demokratiska konceptionen verklig först när individen går in i den politiska processen och är med att påverka samhället. I skolan innebär detta att elevinflytandet blir centralt. Enligt en demokratisk konception föds demokratin i mötet mellan människor tillhörandes olika sociala grupper i skolan och samhället. Samtidigt ses demokratin som en kamp mellan olika sociala grupper och intressen. Demokratin är i alliansens reformförslag inte en ständig kamp mellan olika intressen, utan snarare som en oföränderlig realitet. Samtidigt minskar man utrymmet

²⁰⁰ Romhed, (1998), s.93

²⁰¹ En skola utan diskriminering osv. Se tidigare citat och resonemang om värdegrund

²⁰² Reform 1, 82

²⁰³ Zackari, G & Modigh, F, (2000), *Värdegrundsboken*, s.79

²⁰⁴ Mer kunskap, (2006), s.8

för elevdemokratin och gör genom den friare rollen för friskolorna, tillsammans med det ökade föräldrinflytandet i skolan, även ”mötet” mellan elever från olika sociala miljöer mer svåråtkomligt. Man kan därmed med tydlighet avslå att alliansens reformförslag skulle botten i den demokratiska konceptionen.

Frågan är då: vilken av den patriarkala eller den vetenskapligt rationella konceptionen utgör den huvudsakliga utbildningsfilosofiska grunden för alliansens reformförslag? Detta är en svår fråga. Alliansens reformförslag har beröringspunkter med bägge konceptionerna.

Den rationella uppdelning mellan valmanskår och byråkrater som görs i den vetenskapligt rationella konceptionen kan i viss utsträckning spåras i alliansens syn på demokratin. Synen på eleven grundas i huvudsak i perspektivet att eleven är en individ som kan göra medvetna och välinformerade val av utbildningsalternativ och i samhället i övrigt. Skolan skall bidra i skapandet av dessa rationella informerade elever. Samtidigt talas det i alliansens reformförslag om att minska den sociala bakgrundens effekt på kunskapsresultaten och de kritiserar socialdemokraterna för att låtit den sociala bakgrunden öka i betydelse. I detta sammanhang vill alliansen, i enighet med den vetenskapligt rationella konceptionen, införa kunskapskontroller och specialstöd till elever vid behov.²⁰⁵ Detta görs dock inte med ambitionen att utjämna strukturella ojämlikheter, utan utifrån ett individuellt perspektiv där eleven betraktas som en framtida arbetskraftsresurs. Häri är kopplingen till den vetenskapligt rationella konceptionen tydlig.

Utgångspunkten i den patriarkala konceptionen är att det bör finnas en klar uppdelning mellan medborgarna i demokratin. Denna uppdelning sker naturligt efter olika gruppers egenskaper, talanger och kompetenser. Den har en syn på demokratin som en process som bör begränsas. En allt för ”demokratisk” ordning, i vilken organisation som helt, är oönskad och leder endast till oordning. Av den patriarkala konceptionen kan man finna drag i alliansens reformförslag i form av t.ex. den ökade lärarauktoriteten.²⁰⁶ Ser man detta i sammanhanget av den minskade elevdemokratin blir tendensen än tydligare. Om man därutöver lägger till den ökade differentiering som friskolorna, differentieringen av gymnasieskolan och det ökade föräldrinflytandet har, så framträder den patriarkala konceptionen som stark i alliansens reformförslag.

Sammanfattningsvis kan man alltså dra följande slutsatser om alliansens demokratiperspektiv. Vid en första anblick ser man spår av alla tre konceptioner. Alliansens egen retorik föreslår en botten i en blandning av den vetenskapligt rationella och den demokratiska konceptionen. Genom att sätta individen i centrum och tala om ökade satsningar på de med svårigheter i skolan, passar de väl in i den vetenskapligt rationella konceptionen. Dock, vid en närmre granskning, med hjälp av Englund's kategorier och konceptioner, ges för handen att den patriarkala konceptionen jämte den vetenskapligt rationella utgör den utbildningsfilosofiska grunden. Vad man kan slå fast är att demokratiuppdraget ges minskad betydelse. Invändningen mot att alliansen skulle botten uteslutande inom en vetenskapligt rationell konception är alla de inslag av underordning och förstärkandet av skolans traditionella auktoriteter som görs parallellt med att de minskar elevernas möjligheter till inflytande över verksamheten i skolan. Samtidigt förstärks den patriarkala tendensen av att de genom sina reformförslag som ökar differentieringen försvårar mötet mellan elever från olika bakgrunder. Vi värderar den vetenskapligt rationella och den patriarkala konceptionen som jämbördiga utbildningsfilosofier för alliansens reformförslag gällande synen på demokratin.

²⁰⁵ Se t.ex. Reform 7-10

²⁰⁶ Se t.ex. reform 26-41

6.3.4 Jämlikhetsbegrepp

Gällande jämlikhetsbegreppet är ett sådant inte ett strävansmål i den patriarkala konceptionen, därmed kan denna uteslutas som utbildningsfilosofisk grund för alliansens reformförslag. Är det då den demokratiska eller den vetenskapligt rationella konceptionen som ligger till grund för reformförslagen? När man studerar reformförslagen finner man ett tydligt likvärdighetsperspektiv som utgångspunkt, d.v.s. att hög som låg, eller duktig såväl som mindre duktig, skall få samma hjälp att nå de mål som ligger inom dennes horisont.

Varje elev har rätt till stöd så att hon eller han kan utvecklas utifrån sina förutsättningar. Det gäller såväl elever i behov av extra stöd för att nå de grundläggande målen, som elever i behov av stöd för att utvecklas och nå de högre kunskapsmålen.²⁰⁷

Alliansens syn på jämlikhet är genomgående att alla skall bli sedda som individer och ges det stöd som tillåter dem att göra individuella val över deras utbildningssituation. Denna syn på jämlikhet kan betraktas som att alla skall ha samma teoretiska chanser i skolan. Dock anses olika elever ha olika talanger och intressen, därav kommer de att klara sig olika bra i olika ämnen.²⁰⁸ Detta är ett av kärnargumenten bakom att det skall finnas tre helt olika gymnasieutbildningar. I den demokratiska konceptionen söker man motverka de skillnader som framkommer mellan sociala grupper i skolan. Utgångspunkten tas i ett kollektivt konfliktbaserat perspektiv. Företrädare för denna konception menar att man i skolan och samhället i övrigt måste fördela efter behov för att uppnå en reell jämlikhet. Man eftersträvar således en resultatjämlighet, vilken man menar att den vetenskapligt rationella skolan med sitt individperspektiv inte tar i beaktning. Eftersom människor har olika orättvist fördelade förutsättningar så krävs det mer insatser för de förfördelade än för de privilegierade för att jämlikhet skall kunna bli en realitet. Således har alliansen inga beröringspunkter till den demokratiska konceptionen för utbildning.

Dock, en del potentiella invändningar bör redas ut. Alliansen betonar i sina reformförslag på flera ställen att man vill ge speciellt stöd till de elever som är oprivilegierade fysiskt, psykiskt eller socialt. Dock, dessa insatser är riktade mot grupper med ”speciella” problem. Alliansens förslag till jämlikhetsarbete handlar inte om en resultatjämlighet. Alliansens perspektiv på jämlikhet innebär att alla skall garanteras en form av baskunskaper för att klara sig i samhälls- och arbetsliv, men att sedan olika grupper, som t.ex. olika sociala klasser, sedan presterar högst olika resultat betraktas inte som ett problem. Detta betraktas istället som en naturlig konsekvens av elevers fallenheter, intressen och begåvningsresurser.²⁰⁹ Även här framträder således en utbildningsfilosofisk grund som i huvudsak bottnar i den vetenskapligt rationella modellen för hur man betraktar jämlikhet.

6.3.5 Sammanfattning av makro

I en sammantagen bild av den borgerliga alliansens reformförslag på makronivå framträder alltså följande utbildningsfilosofiska grund. Gällande (6.3.1) förhållandet mellan individ och kollektiv och (6.3.2) Samhällsbild och ideologi har alliansens reformförslag en tydlig tonvikt inom den vetenskapligt rationella konceptionen, dock med mindre inslag av den patriarkala konceptionen gällande samhällsbild och ideologi. Gällande (6.3.3) synen på demokratin så bottnar alliansens reformförslag i både den vetenskapligt rationella och den patriarkala

²⁰⁷ Mer kunskap, (2006), s.11, (reform 11)

²⁰⁸ Mer kunskap, (2006), se t.ex. s.4, 18, 19

²⁰⁹ T.ex. den erkända snedrekryteringen mellan arbetarklass och de övre klasserna till de olika gymnasieprogrammen eller högskolan/universitetet

konceptionen. Gällande (6.3.4) jämlikhetsbegreppet så har även denna sin grund inom den vetenskapligt rationella konceptionen. Sammanfattningsvis framträder alltså en tydlig grund för alliansens reformförslag på makronivå inom den vetenskapligt rationella konceptionen, dock med vissa inslag av den patriarkala. Man kan konkludera att även på makronivå har den demokratiska konceptionen ett mycket svagt inflytande på alliansens reformförslag. Sammanfattningsvis befinner sig alltså, både gällande den individualistiska utgångspunkten, den harmoniska synen på samhället, förespråkandet av den värderingsfria undervisningen, synen på demokratin samt likvärdighetsperspektivet, alliansens reformförslag i huvudsak inom den vetenskapligt rationella modellen för synen på skolans roll i samhället.

Del III. Slutsatser och diskussion

7. Den borgerliga alliansens utbildningsfilosofiska grund

Vilka slutsatser kan man då dra om den borgerliga alliansens reformförslags utbildningsfilosofiska grunder? Efter en genomgång av såväl mikro-, meso- och makronivån kan en analytiskt renodlad översikt göras. Genomgående i reformförslagen ges den demokratiska konceptionen mycket litet inflytande. Vi menar att detta inflytande är så insignifikant att den enda aspekten, eller kategorin, där den demokratiska konceptionen kan sägas spela en roll är i hur man betraktar eleven. I övrigt har reformförslagen ingen direkt koppling till den demokratiska konceptionen. I rak motsats till den demokratiska konceptionens inflytande finner vi den vetenskapligt rationella, som dominerar i reformförslagen. Detta är särskilt framträdande på mikro och makronivån, samtidigt som mesonivån även den bär på tydliga tendenser av denna konception. Den patriarkala konceptionen spelar även den en avgörande roll för alliansens reformförslag. Störst roll spelar den för mesonivån där är dominerande. Den spelar även en avgörande roll för mikronivån och har ett visst inflytande över makronivån.

Tabell 6. Resultat av analyschema ²¹⁰

Konceptioner	Patriarkal	Vetenskapligt rationell	Demokratisk
1. MIKRO			
1.1 Kunskapssyn och Läskunnighet	Ingen grund	Stark tonvikt	Ingen grund
1.2 Högstatusämnen	Ingen grund	Stark tonvikt	Ingen grund
1.3 Makten över undervisningen	Tonvikt	Tydliga tendenser	Ingen grund
1.4 Hur betraktas eleven?	Tydliga tendenser	Tonvikt	Vissa tendenser
2. MESO			
2.1 Sammanhållen eller Differentierad	Stark tonvikt	Vissa tendenser	Ingen grund
2.2 Offentligt eller Privat	Tydliga tendenser	Tydliga tendenser	Ingen grund
3. MAKRO			
3.1 Förhållande individ/kollektiv	Ingen grund	Stark tonvikt	Ingen grund
3.2 Samhällsbild och Ideologi	Ingen grund	Stark tonvikt	Ingen grund
3.3 Demokratibegrepp	Tydliga tendenser	Tydliga tendenser	Ingen grund
3.4 Jämlikhetsbegrepp	Ingen grund	Stark tonvikt	Ingen grund

Vi återvänder nu till denna uppsats huvudfråga: vart inom spänningsfältet hamnar skolan med alliansens reformförslag? Den nödvändiga grunden för att besvara denna uppsats problemformulering är nu lagd; vi har kartlagt vilka konceptioner inom olika områden som

²¹⁰ Schemat bygger som sagt på en analytiskt renodlad framställning av reformförslagets utbildningsfilosofiska grund. De begrepp som förekommer i schemat skall förstås enligt följande hierarkiska styrkeförhållande: Stark tonvikt (=en dominerande tendens), Tonvikt (en stark tendens), Tydliga tendenser, Vissa tendenser.

alliansens reformförslag bottnar i. Nedan diskuteras på vilket sätt detta har en konsekvens för skolans position i spänningsfältet mellan anpassning och förändring.

7.1 Anpassning eller förändring?

Vilken typ av medborgare skall skolan bidra att forma? Den historiska, ständigt pågående, striden inom skolan handlar om just denna fråga. Skall skolan arbeta för att reproducera det befintliga samhället genom att fostra lydiga samhällsmedborgare som lär sig funktionella kunskaper för att bli duktiga arbetare på en arbetsmarknad? Eller skall skolan istället arbeta för att förändra det rådande samhället genom att forma ifrågasättande samhällsmedborgare som omformar samhället genom aktivt deltagande? Mellan dessa uppdrag föreligger det en motsättning, grundad i den kapitalistiska demokratins motstridiga krav och behov. I denna uppsats har detta beskrivits som att skolan befinner sig i ett spänningsfält mellan anpassning och förändring. Dessa olika positioner i spänningsfältet beror på de olika intressena som finns i ett kapitalistiskt samhälle mellan olika sociala grupper. Vi repeterar citat av Englund:

Utbildning för social integration står för arbetarklassens och andra underordnade gruppers anpassning till ett rådande ekonomiskt och politiskt system. *Utbildning för förändring* innebär en förstärkning av dessa gruppers position i samhället.²¹¹

Englund hävdar att anpassning huvudsakligen handlar om att reproducera de rådande samhällsförhållandena i enlighet med de privilegierade gruppernas intressen. Förändring handlar istället huvudsakligen om att förändra samhället i enlighet med de underordnade gruppernas intressen. Efter att ha studerat Englunds teorier om utbildningskonceptionerna i den svenska skolhistorien, har det framkommit att dessa representerar olika positioner inom spänningsfältet mellan anpassning och förändring. De representerar helt enkelt olika synsätt på vilken typ av medborgare som skolan skall bidra att forma. Därav kan vi efter studiet av dessa konceptioners övergripande innehåll göra följande tabell över vad en skola för anpassning och en skola för förändring innebär.

Tabell 7. Anpassning och förändring²¹²

Anpassning	Förändring
Tidig differentiering	Lång gemensam skoltid
Fostran för lönearbete	Fostran för demokratiskt deltagande
Individuell social rörlighet	Kollektiv social rörlighet
Underordning/Lydnad	Självständighet/Ifrågasättande
Privat	Offentligt

7.2 Förändring

De krafter som verkat för skolans förändring har huvudsakligen slagits för en lång gemensam skolgång, vilken syftat till en bred allmänbildning hos massorna. Detta eftersom de har sett alla medborgares aktiva medvetna deltagande som centralt för att en levande demokrati skall kunna komma till stånd. Samtidigt har dessa krafter understrukit att skolans huvudsakliga roll varit demokratiuppdraget och att forma elever utifrån idén att de skall lära sig att kritiskt ifrågasätta samhället. Man har betraktat samhället som konfliktfyllt, konstituerat av olika kollektiv med olika intressen. Därav har man arbetat för att reformera skolan utifrån ett strukturellt, eller kollektivt, perspektiv. Man har ansett att vissa sociala grupper i samhället varit förfördelade och att dessa grupper därmed måste uppmärksammas, såväl i skolans undervisning som i skolan som organisationsform. Därmed har man hävdad att skolan bör styras i offentlig regi, d.v.s. att skolan skall vara en av medborgarna gemensamt styrd

²¹¹ Englund, (2005), s.24

²¹² Tabell skapad av uppsatsförfattarna

organisation, som inte skall styras av privata eller individuella intressen. Dessa krafter har alltså kämpat för en skola som skall omforma det rådande samhället.

7.3 Anpassning

De krafter som istället verkat för ett upprätthållande av den samhälleliga ordningen har haft en annan ingång till skolan. Vad dess konkreta innehåll varit har varierat med samhällets behov, men man kan urskilja övergripande drag även inom dessa krafters strävanden. Istället för att betrakta skolans uppdrag som ett förmande av ifrågasättande elever har man betonat skolans uppdrag i att fostra elever som skall anpassa sig, dels efter auktoriteter, men även efter arbetsmarknadens behov. Eleven skall inte bli en förändrande kraft i samhället utan snarare anpassas efter behov som ligger utanför eleven. Då man inte betraktat skolans roll som att omforma samhället i massornas intressen, har man i huvudsak betraktat eleven utifrån ett individuellt perspektiv, eller tillhörande en grupp som har en redan önskad social position. Därmed har ett genomgripande drag varit en tidig differentiering av elever efter elevers olika sociala positioner eller arbetsmarknadens behov. Då skolans uppgift har en mer funktionell form när den skall reproducera samhällsförhållandet har det inte betraktats som nödvändigt att skolan skall styras i uteslutande offentlig regi. Dessa krafter har alltså kämpat för en skola som i huvudsak skall reproducera det rådande samhället.

7.4 Mellan anpassning och förändring: Mikro

Det har framkommit att alliansen bottnar i en vetenskapligt rationell konception gällande såväl kunskapssyn som högstatusämnen. Vidare har det framkommit att reformförslagen har en huvudsakligen patriarkal syn på makten över undervisningen med tydliga tendenser av även en vetenskapligt rationell konception. Det har framkommit att synen på eleven även den bottnar i en vetenskapligt rationell syn, dock med tydliga tendenser av en patriarkal konception, med viss tendens till även den demokratiska konceptionen. Sammantaget vilar då reformförslagets utbildningsfilosofiska grund huvudsakligen inom den vetenskapligt rationella konceptionen, dock med starka tendenser av den patriarkala. Samtidigt är inslagen av den demokratiska konceptionen marginella. Vad innebär detta för skolans position i spänningsfältet mellan anpassning och förändring?

Utifrån ett perspektiv där skolan skall arbeta för förändring skall eleven lära sig att tänka kritiskt kring kunskap. Kunskapsbegreppet är pluralistiskt i bemärkelse av att eleven skall lära sig att sanningar varierar ur olika perspektiv och att olika perspektiv företräds av olika intressen. I läroplanen kan man läsa under rubriken "Kunskaper och lärande" att skolans kunskapsuppdrag är av pluralistisk karaktär och att mängder av processmål får en framträdande roll.²¹³ Det har framgått att alliansen i sina reformförslag tonar ner processmålen till förmån för kunskapsmålen, d.v.s. de mätbara kunskaperna. Processmålen inbegriper sådana aspekter som tas upp i LPF 94 t.ex. argumentation, kritiskt förhållningssätt, självständigt kunskapssökande och att eleven är med i processen i att skapa kunskap. Processmålen har en stark koppling till förändringssidan i spänningsfältet i att elevens självständighet, kritiska tänkande och inflytande över kunskapsprocessen betonas. Kunskapen ses i alliansens reformförslag som något som eleven skall ta till sig från auktoriteter och vetenskaplig expertis utan att ifrågasätta dess innehåll eller själva vara med i processen. Det handlar om att reproducera "kunskapen" som lärs ut i utbildningssystemet. Elevens framgång i denna reproduktion mäts genom betyg och nationella prov. Alliansens nedtonande av processmålen kan därmed betraktas som starkt lutandes mot anpassningssidan inom spänningsfältet.

²¹³ Lpf 94, s.6

I den demokratiska konceptionen är det de samhällsorienterade ämnena som ställs i förgrunden, helt i enlighet med den vikt som man ger den kritiska tanken. I studerandet av alliansens reformförslag har det framkommit att det istället är ämnena som inte ger eleverna verktyg att kritisera sin samhälliga tillvaro som ges hög status. Därmed lutar alliansen mot anpassningssidan även gällande tillmätandet av högstatusämnen.

Vad som idag dominerar den utbildningspolitiska scenen är den vetenskapligt-rationella utbildningskonceptionen. Skolans uppgift blir därmed, som Englund (1993:33) konstaterar, att ”producera rationellt selekterad arbetskraft” för att därigenom främja ”den ekonomiska tillväxten”. De ämnen som därmed ställs i förgrunden är språk och matematik – ”kärnämnen” som antas befämja elevernas individuella kompetens, men kanske inte alltid ger de bästa färdigheterna i att hantera de konflikter och motsättningar som såväl vetenskaperna som samhällslivet i övrigt inrymmer.²¹⁴

Det har även framkommit att alliansen vill öka betygen omfattning i skolan. En klassisk aspekt av betygen i skolan är dessas disciplinära effekt.

Läraren har därtill, som Eklundh (1995:201) framhåller, makten över den grundläggande värdefördelningen i skolan – den för eleverna ofta helt avgörande betygssättningen. Det gör att många elever säkert avstår från att utmana sina lärare i känsliga frågor - kritiken och missnöjet avhandlas istället tillsammans med kamraterna under rasterna.²¹⁵

Tendensen till anpassning förstärks ytterligare när man ser till vem som har makten över undervisningen i reformförslagen. Här framträder lärarna med nyvunnen auktoritet i skollagen och elevdemokratien skall smaltas av. Att elever skall underordna sig de traditionella auktoriteterna i skolan föreslår en stark lutning mot anpassningssidan i spänningsfältet. I detta sammanhang kan man även beröra den komplicerade frågan om lärarauktorisering som alliansen föreslår.²¹⁶ Skolan är en arena där det pågår en kamp mellan olika intressen och grupper om vad skolans uppdrag skall vara. Vad, och hur, en lärare bör undervisa är en mer komplicerad fråga än vad, och hur, t.ex. en läkare bör behandla en patient med sprucken blindtarm. Detta p.g.a. att skolan befinner sig inom detta spänningsfält. En tilltro till auktoriteter och vetenskaplig expertis som eleven skall anpassa sig efter lämnar mycket litet utrymme för elevens egna tankar, kritiska reflexioner och idéer för undervisningens förändring.

Om de didaktiska frågorna i klassrummets vardag hanteras bäst av den som är legitimerad kan de inte gärna bli föremål för diskussion och omröstning.²¹⁷

Sett i sammanhanget av alla de andra auktoritativa rättigheter man ger lärarna i skolan förstärks intrycket av att alliansens reformförslag lutar mot anpassningssidan i spänningsfältet med sitt förslag om lärarauktorisering.

Den självständiga kritiskt tänkande eleven som fostras till en framtida aktiv demokratisk medborgare får ett mycket svagt genomslag vid en sammanfattande analys av alliansens reformförslag. Istället framträder en bild av skolan som en förmedlare av kunskap som inte kan ifrågasättas, under auktoriteter och experter som inte heller kan ifrågasättas. Att eleven skall anpassa sig snarare än att vara med att förändra eller utforma utbildningen är tydligt i alliansens reformförslag. I detta sammanhang kan även tilläggas den slagsida av anpassning

²¹⁴ Romhed, (1998), s.99

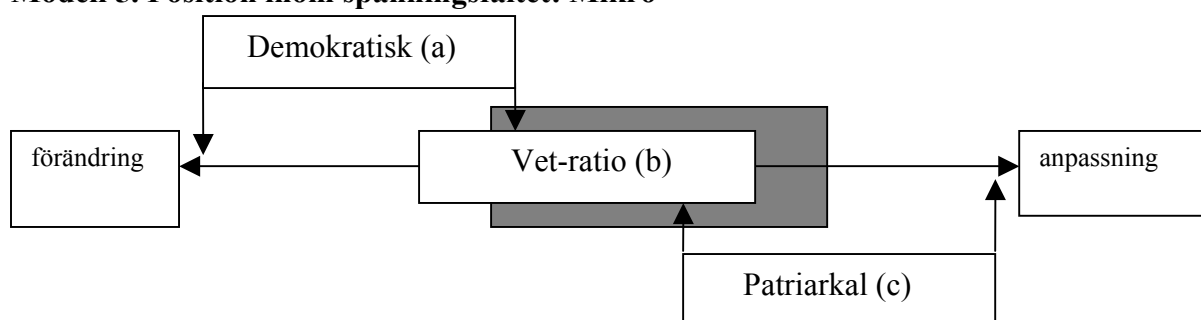
²¹⁵ Romhed, (1998), s.109

²¹⁶ För en problematisering av lärarauktorisering se t.ex. Romhed, (1998), s.119-120

²¹⁷ Romhed, (1998), s.120

som alliansen har gällande betraktandet av läsandet i skolan, som är funktionellt och inte kritiskt. Tydligheten i alliansens tonvikt på anpassning i dess reformförslag på mikronivån förstärks ytterligare än en gång när man tar i beaktning alliansens syn på eleven. Även om man kan se inslag av alla konceptionerna så ses eleven i huvudsak som en arbetskraftsresurs, vilket har en reproducerande och inte samhällsförändrande grund. Ser man detta i skenet av lärarnas ökade auktoritet framträder en skola som i huvudsak skall fostra elever till lydiga lönearbetare, inte till en framtida kritisk tänkande deltagande medborgare.

Modell 5. Position inom spänningsfältet: Mikro²¹⁸

7.5 Mellan anpassning och förändring: Meso

Det har framkommit att alliansens reformförslag gällande skolans organisering bottnar i såväl en syn på en tydlig och tidigt differentierad skola, ett public managementperspektiv samt en betoning av föräldrarnas inflytande över sina barns och ungdomars utbildning. Sammantaget har det framkommit att denna utbildningsfilosofiska grund står att finna inom den både den vetenskapligt rationella konceptionen, men framförallt inom den patriarkala konceptionen. Gällande mesonivån har det även framkommit att den demokratiska konceptionen är helt frånvarande. Vad innebär detta för skolans position i spänningsfältet mellan anpassning och förändring?

För de krafter som kämpat för en skola som skall arbeta för förändring utgör, som beskrivits ovan, en lång gemensam skolgång en central utgångspunkt. Det är i detta sammanhang dessa krafter även betonat vikten av att skolan skall bedrivas offentligt, alltså vara gemensamt ägd och kontrollerad. Gällande bägge dessa aspekter av skolan som organiserad för att kunna vara en förändrande kraft tar alliansen ett tydligt avsteg.

En tydlig tendens som framgick ur alliansens reformförslag på mesonivå var att differentieringen i skolan ur en rad olika perspektiv skall öka. Ett av dessa är genom ett tredelat gymnasium, där de två programmen av mer praktisk karaktär inte längre skall ge högskolebehörighet, om inte eleven så väljer. Istället skall dessa program renodlas mot en yrkesroll. De samhällsorienterade ämnena som problematiserar samhället och ligger till grund för det kritiska tänkandet får en dramatiskt minskad roll inom dessa praktiska program. Detta lutar starkt mot anpassningssidan i spänningsfältet, då utbildningen istället för att forma kritiska medborgare syftar till endast en förberedelse för lönearbetet.

Synen att de eleverna inte har behov av en medborgerlig politisk bildning som överskrider grundskolans smälter samman en patriarkalisk och en vetenskapligt rationell

²¹⁸ Som ytterligare en illustration skissas nedan en uppskattad position för alliansens reformer (illustrerad av det gråa fältet) för mikronivån i spänningsfältet mellan anpassning och förändring. Denna position motsvarar inget exakt värde, eller ens exakt position, eftersom en sådan är teoretiskt implausibel att göra utifrån empirin, eftersom den inte kan anta några absoluta värden. Dock tjänar modellen syftet av att sammanfatta den mikroanalysen för läsaren. Detsamma görs nedan för de andra analysnivåerna.

utbildningskonception. I utsagda föreställningar om att yrkesskoleeleverna saknar intellektuella förutsättningar för att tillgodogöra sig kritisk skolning och/eller att sådan skolning vore irrelevant som yrkesförberedelse.²¹⁹

Genom den allt friare roll som friskolor ges drivs differentieringen fram ytterligare. Detta eftersom alliansen samtidigt lyfter fram och ger företräde för föräldrarnas möjlighet att välja utbildningsalternativ för sina barn. Stora delar av befolkningen kommer fortsättningsvis i allt mindre utsträckning att utbildas inom en enhetsskola, istället delas befolkningen i allt större utsträckning efter etnicitet, kön och klasstillhörighet. En av idéerna med en enhetsskola är att den skapar en tillgång för alla barn till en generellt hög utbildningsnivå. Detta skapar i sin tur en möjlighet för elever från mindre privilegierade grupper att få del av samhällets utbildningsresurser, och får därmed verktyg att förbättra sin sociala position. I en tydligt differentierad skola reproduceras istället föräldrarnas sociala position i betydligt högre utsträckning. Med andra ord kan man hävda att ju mer differentierad skolan är desto mer reproducerande är den, d.v.s. desto mer lutar den mot anpassningssidan i spänningsfältet. Då alliansens skola skall differentieras i mycket hög utsträckning kan man därför tala om en mycket tydlig tonvikt mot anpassningssidan i spänningsfältet. Englund och Romhed förtydligar nedan föräldravalets och de privata skolornas motsatta position i spänningsfältet gentemot en utbildning utan föräldrarnas bestämmanderätt:

Härvidlag förefaller det gemensamma offentliga skolsystemet besitta intressanta om än inte alltid särskilt väl tillvaratagna möjligheter. En för alla öppen skola där skilda uppfattningar får bryta mot varandra. En skola där, som Englund (1996:35; 1996:229f) framhåller, barns och ungdomars rätt att få ta del av och kritiskt pröva skilda synsätt blir viktigare än föräldrars rätt att råda över sina barns utbildning.²²⁰

Det idag återvändande inslaget av patriarkalism inom skolan, exempelvis föräldrarätten att starta privata skolor ser jag också som ett stort hot, just därför att barnets rätt till ett möte med det pluralistiska samhället förnekas. Därmed hotas också en central dimension i den demokratitradition som bygger på folkets suveränitet.²²¹

Gällande vilka värden och principer som skall styra skolan så är värden som t.ex. effektivitet, marknadsstyrning och att sätta individen i centrum, centrala i alliansens reformförslag. Alliansen gör ingen åtskillnad mellan privata och offentliga värden eller leverantörer. Detta illustreras av att det är just värden som t.ex. efterfrågan och valfrihet som skall styra utbildningens innehåll. Därmed sker en legitimering av differentieringen.

I egenskap av medborgare har de rätt att kräva likvärdig behandling; vore de däremot kunder med skiftande köpkraft, skulle också dessa skillnader vara naturliga och legitima.²²²

Likt för förståelsen av differentiering blir positioneringen av skolan inom spänningsfältet även här först begriplig genom att valfriheten problematiseras. Eftersom valfriheten i huvudsak innebär att föräldrarna väljer sina barns utbildning utgör även denna del av skolans styrning ett reproducerande element, av samma anledningar som redogjorts för ovan gällande differentieringen.

Den offentligt styrda utbildningen som organiseras efter en lång gemensam skolgång för att elever från alla sociala bakgrunder skulle kunna delta aktivt och informerat i samhället,

²¹⁹ Englund, (2005), s.311

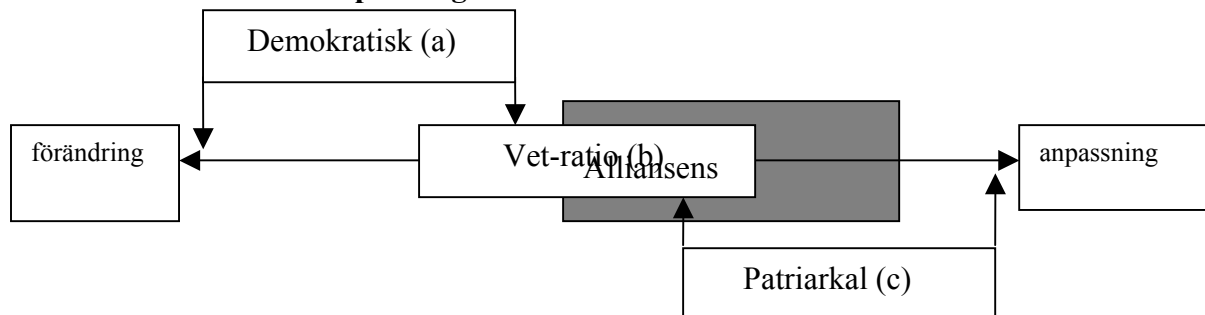
²²⁰ Romhed, (1998), s.94

²²¹ Englund, (1993), s.33

²²² Romhed, (1998), s.125

åsyftade möjliggörandet av en kollektiv rörlighet i samhället. I alliansens reformförslag framträder en skola i stark kontrast till denna. Här skall istället skolan organiseras efter individen och dennes föräldrars önskemål. Skolan som organiserad för att vara en förändrande kraft lyser med sin frånvaro. Fram träder istället en skola som bär på mycket starka inslag av ett reproducerande av samhällsförhållandena, alltså som starkt lutar mot anpassningssidan i spänningsfältet.

Modell 6. Position inom spänningsfältet: Meso

7.6 Mellan anpassning och förändring: Makro

Det har framkommit att alliansen i sin syn på skolan i samhället har sin huvudsakliga grund i den vetenskapligt rationella konceptionen. Detta tydliggörs av att utgångspunkten är individen i såväl betraktandet av samhället som harmoniskt, som i synen på jämlikhet. När det gäller demokratibegreppet framträder istället en delad bild mellan den patriarkala och den vetenskapligt rationella konceptionen. Den demokratiska konceptionen har på makronivån inget genomslag. Således bottnar alliansens förslag huvudsakligen i en vetenskapligt rationell konception dock med inslag av den patriarkala. Vad innebär detta för skolans position i spänningsfältet mellan anpassning och förändring?

Alliansens syn på skolans roll i relation till individer eller kollektiv är mycket tydlig, det talas uteslutande om individer. De som företrätt en skola för förändring har ständigt betonat att olika kollektiv har olika förutsättningar, vilket genomsyrat förhållningssättet till såväl kunskapssyn som skolans organisering. Olika grupper anses ha olika inflytande över både sina liv och samhället i stort. En individuell utgångspunkt, till skillnad från en samhällelig, tar inte detta i beaktning. Alliansens utgångspunkt i den individuella sociala rörligheten står i stark kontrast till den kollektiva sociala rörlighet som de som verkat för en skola för förändring haft som utgångspunkt. Därmed hamnar stora grupper av redan förfördelade elever utanför den möjlighet skolan skulle kunna erbjuda i form av att förändra den egna och den samhälleliga tillvaron. Denna utgångspunkt kan alltså sägas luta mot anpassning snarare än förändring, vilket citatet nedan belyser:

...den självständiga myndiga individen, som fattar beslut utifrån sin egen nytta och som oftast utesluter det kollektiva, det samhälleliga perspektivet. Denna uppfattning gynnar personer med ett kulturellt kapital och med möjligheter att hävda sina egna intressen. Den hjälper däremot inte de grupper som är beroende av en kollektiv maktutövning, grupper som individuellt har ett försumbart inflytande och som för att hävda sina intressen deltar i massorganisationer (Eklund:1996:18).²²³

Det har även framkommit att den samhällssyn som genomsyrar alliansens reformförslag är en syn på samhället som harmoniskt, utan några egentliga konflikter. Detta understryks i en rad reformförslag och synsätt på fenomenen. Ett sådant är att skolan betraktas som företrädare för en

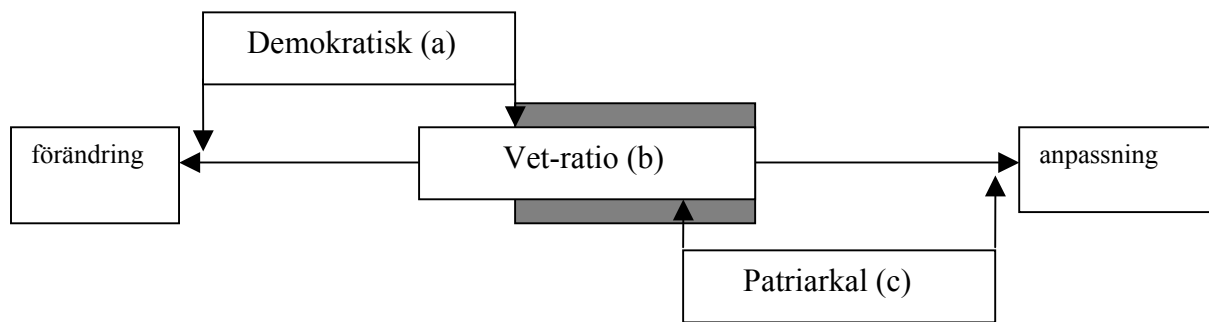
²²³ Romhed, (1998), s.112-113

värderingsfri kunskap. De krafter som arbetat för en skola för förändring har istället betonat samhället som konfliktfyllt och att dessa konflikter måste uppmärksammas i skolans undervisning. Detta för att bidra till skapandet av en kritiskt tänkande medborgare och för att de underordnade grupperna därmed skulle få ökade chanser att påverka sina egna liv. Alliansens essensialistiska kunskapssyn föranleder dem till att företräda en syn på kunskapsförmedlingen i skolan som ”värderingsfri”. Ett företräde för den ”värderingsfria” kunskapen i skolan bär på en reproducerande effekt, då få verktyg för att kritisera det rådande erbjuds. Därmed tenderar alliansens reformförslag igen att luta mot anpassningssidan i spänningsfältet.

Gällande demokratisynen i reformförslagen framkom det att demokratiuppdraget skall underordnas kunskapsuppdraget, och att värdegrundsfrågorna i huvudsak handlar om den lokala skolmiljön. Demokratiuppdragets innehåll förändras från ett makroperspektiv, t.ex. klasskillnader, rasism och sexism, till ett mikroperspektiv, genom betoningen av ordning reda, mobbning och skolmiljö. Detta nedtonande av demokratiuppdraget bär på tydlig koppling till anpassning. Demokratiuppdragets utgångspunkt är att uppmärksamma skillnaderna mellan olika sociala grupper för att ge elever insikter och verktyg för att utjämna dessa skillnader. Demokratiuppdraget har sin förankring i de krafter som företrätt en skola för förändring. Då skolan i alliansens reformförslag istället för att arbeta med dessa strukturella ojämlikheter skall arbeta med kunskapsuppdraget kan detta ses som en tydlig lutning mot anpassningssidan i spänningsfältet. Skolan får en karaktär av att allt mindre vara en förändrande kraft i samhället och allt mer karaktären av en utbildningsindustri. Man bör även tillägga att alliansen ser på demokratin i huvudsak som ett oföränderligt tillstånd och inte som en process som kräver ständigt deltagande underifrån, där förfördelade grupper säkrar sina rättigheter. Detta får särskild tydlighet när man tillägger att de traditionella auktoriteterna i skolan skall ges än mer makt och att elevinflytandet skall minska. De som arbetat för en skola för förändring har kämpat för en enhetsskola som skapar förutsättningen för mötet mellan elever från skilda sociala bakgrunder och med skilda idéer. Med den ökade differentieringen som reformförslagen skapar inom skolan framträder en motsatt kraft som försvårar mötet mellan elever från olika sociala grupper. Med andra ord företräder alliansen även gällande denna aspekt av sin syn på demokratin i huvudsak en kraft som strävar mot anpassningssidan i spänningsfältet.

Alliansens syn på jämlikhet utgår ifrån ett likvärdighetsperspektiv där alla skall ha möjlighet att ta till sig kunskaper för att klara sig i samhälls- och arbetsliv. Att olika individer presterar olika bra i olika ämnen ses inte som ett problem utan som något som i huvudsak följer naturligt av individernas olika talanger och intressen. De som kämpat för förändring inom skolan ser det ojämlika utfallet mellan individer som ett resultat av samhällets skitning i privilegierade och underprivilegierade sociala grupper. Detta problem kan bara lösas genom strukturella insatser där man strävar att utjämna resultaten mellan dessa grupper. Då alliansen inte ser det som ett problem att likvärdhetsprincipen tenderar att reproducera sociala positioner negligerar de skolans potential som en förändrande kraft. Med denna ansats till jämlikhet skapas inte en skola som bidrar till ett förändrande av samhället. Läger man samman samtliga dessa aspekter av reformförslagets positionering i spänningsfältet på makronivå placerar sig alliansens reformförslag tydligt mot anpassningssidan.

Modell 7. Position inom spänningsfältet: Makro

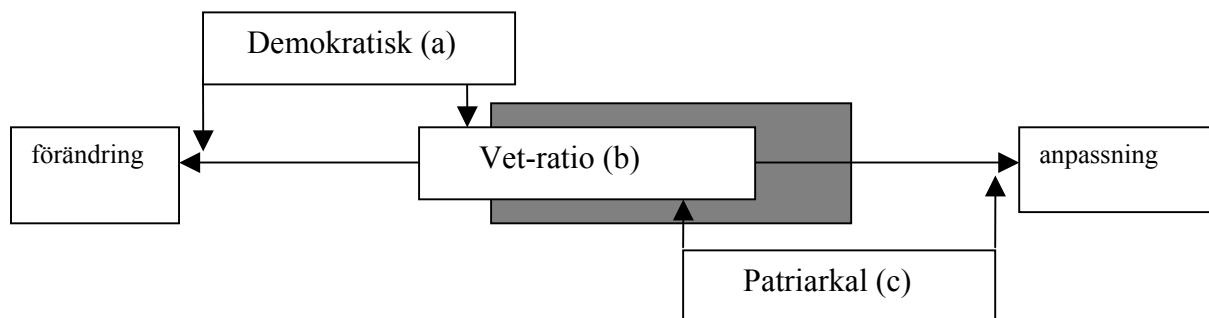
7.7 Besvarandet av uppsatsen problemformulering

Det har blivit tid att svara på uppsatsens problemformulering.

Var i spänningsfältet mellan anpassning och förändring befinner sig skolan med den borgerliga alliansens reformförslag?

Ser vi på alliansens reformförslag för skolan i dess helhet ser vi en tydlig positionering av skolan mot anpassningssidan i spänningsfältet.

Modell 8. Position inom spänningsfältet: Alliansens reformförslag sammantaget

8. Avslutande diskussion, didaktisk relevans

Denna uppsats kartlägger alliansens reformförslag och placerar dessa i ett sammanhang som ger för handen att dessa skapar en skola som i huvudsak reproducerar, eller t.o.m. ökar skillnaderna, mellan de sociala grupperna i dagens Sverige. Den didaktiska relevansen av uppsatsen betraktar vi som uppenbar då skolans positionering inom spänningsfältet villkorar hela skolans verksamhet.

Allt från den enskilde elevens inflytande över sin utbildning till vilken roll demokratiuppdraget skall ha i skolan villkoras av skolans roll i spänningsfältet. Då reformförslagen har en tydlig riktadhet mot anpassningssidan i spänningsfältet kommer de ifall de realiseras skapa en skola som innehåller mer av anpassning och mindre av förändring. Detta är ett överindividuellt fenomen som alla inom skolan måste förhålla sig till. Skolans förflyttning i spänningsfältet innebär att progressiva tolkningar blir allt svårare eller omöjliggör, och att hegemoniska tolkningar blir dominerade. Detta har konsekvenser för såväl lärarens roll att utforma sin undervisning, som i den konkreta klassrumssituationen för eleven, såväl som i användandet av skolan som ett redskap för att angripa strukturella ojämlikheter.

Avslutningsvis bör det även kommenteras att alliansens reformförslag i huvudsak skapar en skola utefter de privilegierade gruppernas behov. Vi menar att framförallt den omfattande differentieringen inom skolan kommer att kunna få förödande konsekvenser för de förfördelade grupperna i samhället.

Varför utformar alliansen reformförslag längs med denna linje år 2006? En förklaring vi finner plausibel är att hela alliansens reformprogram präglas av det perspektiv som är det vi varnar för i vår inledning, d.v.s. att se varje fenomen/reform för sig, att inte inse sammanhanget för sina egna reformförslag. Alliansen har med sin utgångspunkt i individen problem med att se hur en större samhällelig bild hänger ihop. Studerar man uttolkningarna av de olika konceptionerna i skolan historiskt kan man se att dessas syn på allt från kunskap och vem som skall ha makten över undervisningen, till hur skolan bör organiseras och hur man ser på jämlikhet, hör ihop. Ingen människa eller politiskt parti vill idag kalla sig för patriarkal, alla vill givetvis kalla sig för demokrater. Dock, med vetenskapliga begrepp framträder perspektiv som inte bara är olika utan står i ett direkt motsatsförhållande till varandra. Detta beror på att de har skilda ideologiska och ontologiska utgångspunkter i sitt betraktade av människan och samhället. Alliansens strukturlösa perspektiv leder in dem på en huvudsakligen vetenskapligt rationell linje. Samtidigt leder det in dem, t.ex. gällande hur man skall lösa ordningsproblem i skolan, på en patriarkal linje inom vissa områden. Genom att inte betrakta samhället som en helhet konstituerat av grupper som har sin grund inom de rådande samhällsförhållandena, t.ex. ägandeförhållandena, förflyttas de så långt ifrån den demokratiska konceptionens utgångspunkter att de nästan inte kan beröra dess perspektiv på hur skolan skall fungera.

Som avslutande fundering kan man ställa sig frågan om inte alliansen försöker återupprätta en skola som inte längre är realiserbar i dagens samhälle. Kan ordningsproblemen i skolan lösas av att lärarna ges mer auktoritet? Kan arbetsmarknadens behov av lösas genom att utbilda arbetskraft som inte har goda grundläggande kunskaper? Kan den framtida demokratin säkras genom valfrihet i att föräldrarna väljer sina barns utbildning? Frågan är om alliansens program inte missar de problem som uppkommit i skolan i det moderna samhället. Med sina starka kopplingar till 1950-talet och även 1930-talet, kan man fråga sig om alliansens reformförslag verkligen kan betraktas som modernt. Vi menar att man ur ett utbildningsfilosofiskt historiskt perspektiv knappast kan kalla alliansens reformer för ”En modern utbildningspolitik för Sverige”.

9. Litteratur- och referenslista

Litteratur

- Dewey, John (2005), *Demokrati och utbildning*, Göteborg: Daidalos
- Englund, Tomas (2005), *Läroplanens och skolkunskapens politiska dimension*, Göteborg: Daidalos
- Lindensjö, Bo & Lungren, Ulf P. (2000), *Utbildningsreformer och politisk styrning*, Stockholm: HLS förlag
- Lungren, Ulf P. ”förord” (1999), *Ständigt. Alltid!*, Stockholm: Skolverket
- Nyberg, M. (2001), *Kapitalet.se*, Stockholm: Ordfront
- Nyström, Ö (2000), *Mellan anpassning och motstånd. Facket och det nya arbetslivet*. Stockholm: Atlas bokförlag
- Persson, Anders, m.fl. (2003), *Framgångsrika skolledare i spänningsfält och allianser*, Skolkulturer, Persson, Anders (red.), Lund: Studentlitteratur
- Romhed, Rune (1998), ”Marknadsplats, myndighet eller mötesplats”, *Styrning på villovägar – perspektiv på skolans utveckling* (red.), Alexandersson, Mikael, Göteborg
- Romhed, Rune, (opublicerat material) *Vad bör skolan göra? – Didaktikens moraliska & politiska dimensioner*, Göteborgs universitet
- Zackari, Gunilla & Modigh, Fredrik (2000), *Värdegrundsboken*, Stockholm: Regeringskansliet

Tidskrifter

- Broady, Donald & Börjesson, Mikael (2006) ”En social karta över gymnasieskolan”, *Ord och Bild*, nr. 3-4, s 90-99
- Englund, Tomas (1993), ”Tre olika undervisningskonceptioner och förespråkandet av undervisning som kommunikativ argumentation”, *Utbildning och demokrati – Tidskrift för didaktik och utbildningspolitik*, vol.2, nr.1, s 22-40

Elektroniska källor

- Fler i arbete – mer att dela på* (Valmanifest 2006), 2007-01-08
http://www.maktskifte.se/fileadmin/Upload/pdf/Valmanifest_2006.pdf
- Mer kunskap – en modern kunskapspolitik för Sverige*, (2006), 2007-01-08
www.maktskifte06.se/fileadmin/Upload/pdf/Skolgruppen_slutrapport.pdf

Styrdokument

- Läroplan för de frivilliga skolformerna 1994 (Lpf94), i *Läraryboken* (2005), Lärarnas riksförbund
- Läroplan för grundskolan 1980 (Lgr80)

Bilaga – Den borgerliga alliansens reformförslag

Nedan presenteras samtliga för denna uppsats relevanta reformförslag ur alliansens *Mer kunskap – en modern kunskapspolitik för Sverige*, (2006). I denna bilaga har all brödtext tagits bort, samt reformerna 114-143 (som behandlar den högre utbildningen).

Fokus på kunskap genom tydligare och färre mål

1. Grundskolans huvuduppgift ska vara kunskapsuppdraget – att ge alla elever, oavsett kön, familjebakgrund eller bostadsort – förutsättningar att nå de grundläggande målen i alla ämnen.
2. Målen i läroplanen och kursplanerna måste bli färre och tydligare. Skolan ska styras mot kunskapsmålen.
3. Kunskapsmålen ska uppvärderas i förhållande till processmålen.
4. Nationella mål ska införas i svenska år tre.

Ökad flexibilitet för skolstart och skolgång

5. Skolor ska ha möjlighet att låta elever börja såväl vid höstterminen som vid vårterminen det år de fyller sex eller sju år, beroende på föräldrarnas beslut.
6. För att underlätta ställningstagandet om elevens mognad ska ett skolmognadsprov erbjudas av kommunen till varje elev inför skolstarten.

Ingen elev ska gå osedd genom grundskolan

7. Ingen elev ska kunna halka efter utan att detta uppmärksammas av skolan. Vi inför därför krav på att skolorna tillhandahåller en lägsta miniminivå av uppföljning, i form av tre obligatoriska kontrollstationer; år tre, fem och åtta.
8. År tre fokuseras på läsförståelse och skrivkunighet. Nationella mål i svenska införs, liksom ett nationellt prov och skärpt krav på skolorna att erbjuda individanpassat stöd till eleven. Provet ska vara obligatoriskt och ge information om var eleven står i förhållande till målen i svenska. Den individuella utvecklingsplanen och skriftliga omdömen ska ge elever och föräldrar tydlig information om läget och om skolans erbjudande av stöd. Skolans, elevens och föräldrarnas ansvar ska framgå.
9. År fem blir nationella prov i svenska, engelska och matematik obligatoriska. Nationella mål finns i dag formulerade i alla ämnen för år fem. Proven ska ge information om var eleverna står i förhållande till målen i svenska, engelska och matematik. Skärpt krav på att skolorna erbjuder individanpassat stöd till eleverna införs. Utvecklingsplanen revideras efter behov.
10. År åtta ska en avstämning inför det avslutande året i grundskolan ske i flera av skolans teoretiska ämnen. Skolverket ges i uppdrag att ta fram en nationell provbank för detta syfte. Skärpt krav på individanpassat stöd till eleven införs. Utvecklingsplanen revideras efter behov.

Alla elever ska få det stöd som krävs för att nå målen

11. Varje elev har rätt till stöd så att hon eller han kan utvecklas utifrån sina förutsättningar. Det gäller såväl elever i behov av extra stöd för att nå de grundläggande målen, som elever i behov av stöd för att utvecklas och nå de högre kunskapsmålen.
12. Individuella utvecklingsplaner ska finnas för varje elev, där elevens kunskapsläge i varje ämne och kommande behov av undervisning, stödbehov och egna insatser anges och följs upp. Den ska också fungera som ett ansvarskontrakt mellan skola,

elev och föräldrar.

13. Utvecklingsplanen ska följa eleven genom grundskolan, så att information om var eleven befinner sig i förhållande till målen, elevens behov av individuellt anpassade stödsatser och regelbunden uppföljning inte faller mellan stolarna när eleven byter skola eller lärare. Innehållet i utvecklingsplanen ska vara sekretessbelagt.

14. Förutom de specialpedagoger som finns idag, behövs också speciallärare för att ge direkt stöd till elever som behöver stöd.

15. Kraven på att skolan erbjuder individanpassat stöd i form av t.ex. stöd från speciallärare, sommarskola, eller extra undervisningstid i ett ämne skärps i samband med kontrollstationerna år tre, fem och åtta.

16. Skriftliga omdömen ska vara tillåtna från och med år ett. De ska få vara betygsliknande.

17. Ökade möjligheter ska ges för skolorna att individanpassa stödet. Det ska vara tillåtet för elever som har invandrat till Sverige att kunna få undervisning på annat språk än svenska och modersmålsundervisning vid behov. Speciallärare ska utbildas så att specialistkompetens avseende elever med behov av stöd i språkutvecklingen finns.

18. Skolorna ska uppmuntras att erbjuda extra undervisningstid, t ex ett extra skolår, eller annan form av stöd så tidigt som möjligt för elever som riskerar att inte nå målen.

Betyg

19. Betyg ska vara målrelaterade och vara obligatoriska från och med år sex.

20. Antalet betygssteg ska vara fler än idag.

21. Likvärdigheten i slutbetygen måste säkras. 1) Nationella prov i samtliga teoretiska ämnen ska ges år nio, för att kvalitetssäkra slutbetygen. 2)

Läroutbildningen ska genom examensmålen ges ett tydligt uppdrag att utbilda lärostudenterna i att bedöma elevers kunskapsläge i förhållande till målen och att sätta betyg. 3) Utbildningsinspektionen ska göra regelbundna bedömningar av varje skolas betygssättning.

En skola med värderingar

22. Kunskap om skolans värdegrund ska vara väl förankrad hos all personal i skolan.

23. Samarbetet mellan hem och skola ska stärkas.

24. Kvalitetskraven på skolans arbete med värdegrunden ska höjas.

25. Värdegrundsfrågor, mobbning och annan kränkande behandling ska behandlas utförligt i läroutbildningen och bör ingå i lärares fortbildning.

Ordning och arbetsro

26. Alla elever har rätt till en trygg skolmiljö.

27. Lärare och rektorer ska i skollagen ha tydliga befogenheter för att åstadkomma ordning och reda i skolan.

28. Lärarna ska kunna omhänderta föremål som kan störa eller upplevas hotfulla.

29. Lärarna ska kunna visa ut en störande elev ur klassrummet, ge stökiga elever kvarsittning och skicka en skriftlig varning till hemmet.

30. Skolan ska kunna ge tillfällig avstängning (max två veckor).

31. Skolan ska i extremfall kunna flytta en stökig elev permanent till en annan skola. Eleven ska på den nya skolan få hjälp att avbryta sitt destruktiva

beteende.

32. Varje skola ska upprätta lokalt anpassade ordningsregler och ange vilka konsekvenserna blir för den som bryter mot reglerna.

Skolk är oacceptabelt

33. Skolk bör anmälas hem samma dag.

34. Ogiltig frånvaro ska skrivas in i elevernas betyg.

35. Omfattande skolk ska leda till indraget studiebidrag på gymnasiet.

Bekämpa mobbning

36. Arbetsmetoder och åtgärdsprogram mot mobbning och kränkande behandling ska vara forskningsbaserade.

37. Kunskap om forskningsbaserade metoder och åtgärdsprogram mot mobbning och kränkande behandling ska vara väl förankrad hos all personal i skolan.

Kunskapen ska spridas till alla skolor via en särskild utbildningssatsning.

38. Skolhuvudmannen ska som sista utväg ha befogenhet att flytta mobbare. Den som mobbas ska inte kunna tvingas byta skola.

39. All personal ska ha anmälningsplikt till rektor om de upptäcker/misstänker mobbning eller kränkningar.

40. Skolan ska vara skyldig att anmäla våld som begås på skolan till polisen.

Nej till grovt och kränkande språkbruk

41. Grovt och kränkande språkbruk får aldrig accepteras eller passera obemärkt.

42. Stoppa sexuella trakasserier.

Ge eleverna möjlighet att välja inriktning efter fallenhet och intresse

43. Gymnasieexamen ska innehålla tre inriktningar:

- Studieförberedande program som leder till en studieförberedande gymnasieexamen och ger grundläggande högskolebehörighet

- Yrkesförberedande program leder till en yrkesexamen. Eleverna garanteras möjlighet att läsa de kurser som krävs för grundläggande högskolebehörighet. Detta är dock inte ett examenskrav. Kärnämnen ska ha tydlig inriktning mot det yrke utbildningen avser.

- Lärlingsutbildningar som leder till lärlingsexamen eller gesällbrev. Eleverna garanteras möjlighet att läsa de kurser som krävs för grundläggande högskolebehörighet. Detta är dock inte ett examenskrav.

Studieförberedande program

44. De studieförberedande programmen ska premiera fördjupning i teoretiska ämnen.

45. Elevernas valfrihet att läsa ämnen och fördjupningskurser som är relevanta för utbildningen ska öka.

46. Kravnivån för grundläggande högskolebehörighet, d v s en studieförberedande gymnasieexamen, ska höjas jämfört med dagens nivå. Utöver betyget G i minst 90 procent av kurserna samt godkänt gymnasiearbete, ska krävas lägst betyget G i ämnena svenska, matematik och engelska.

47. Behörighetskraven till högskolan ska utformas så att det lönar sig för eleverna att läsa fördjupningskurser.

Yrkesförberedande program

48. De yrkesförberedande programmen ska fokusera på karaktärs- och yrkesämnen.

49. Det ska finnas möjlighet för eleverna att välja högskoleförberedande eller yrkesförberedande kärnämneskurser. Yrkesförberedande kärnämneskurser leder inte till grundläggande högskolebehörighet.

50. För en yrkesexamen ska krävas betyget godkänd i 90 procent av kurserna på ett yrkesprogram och godkänt gymnasiearbete.

51. Elever på de yrkesförberedande programmen ska vara garanterade möjlighet att läsa in de kurser som krävs för grundläggande högskolebehörighet

En modern och flexibel lärlingsutbildning

52. En modern och flexibel lärlingsutbildning ska införas.

53. Huvuddelen av lärlingsutbildningen ska vara förlagd till en arbetsplats.

54. Utbildningen ska vara kopplad till en gymnasieskola för att de elever som vill ska ha möjlighet att läsa kärnämnen.

55. Lärlingsutbildningen ska avslutas med en lärlingsexamen eller gesällbrev.

56. Elever på lärlingsutbildningen ska vara garanterade att läsa in grundläggande högskolebehörighet.

57. Arbetsgivare som tar emot lärlingar ska få ekonomisk kompensation.

Avveckla IV-programmet på sikt

58. IV-programmet bör på sikt avskaffas i sin nuvarande form.

59. Elever som inte uppnår gymnasiebehörighet har idag inte möjlighet att läsa ett individuellt program (IV) vid en fristående skola. Vi avser att ändra skollagen så att fristående gymnasieskolor från och med höstterminen 2006 ska kunna erbjuda utbildning på individuellt program.

Höj förkunskapskraven till gymnasiet

60. Intagningskraven till gymnasiets program ska kunna variera beroende på programmets karaktär, dock ska betyget G i svenska, engelska och matematik alltid krävas.

61. Utöver kravet på betyget G i svenska, engelska och matematik ska en meritvärdesgräns krävas. Meritvärdesgränsen ska kunna kombineras med krav på G i vissa ämnen som är relevanta för det program man söker till, till exempel samtliga NO-ämnen för tillträde till NV-programmet.

Särskolan

62. Skollagens krav på att särskoleplaceringar ska föregås av väl underbyggda utredningar och kommunens skyldigheter kring detta ska förtydligas.

63. Vårdnadshavares rätt till inflytande vid beslut om placering vid särskola ska framgå av skollagen, och inte vara en tillfällig försöksverksamhet.

64. Särskolan ska fortsätta vara en egen skolform.

65. En individualiserad undervisning behövs, som gör att elever med utvecklingsstörning kan utvecklas och tillgodogöra sig grundkunskaper utifrån sina förutsättningar. Kommunernas ansvar för att utbildningsdelen av verksamheten håller god kvalitet ska förtydligas.

Specialskolan

66. Beslutet att avveckla Ekeskolan och Hällsboskolan som specialskolor för elever med multifunktionshinder samt för elever med allvarlig språkstörning ska

upphävas.

67. Staten ska vara huvudman för specialskoleutbildningen och vara ansvarig för finansieringen av elever i specialskola.

68. En lagstadgad rätt att välja skola för barn med funktionshinder bör införas.

69. Ett riksgymnasium för synskadade ungdomar med multifunktionshinder bör inrättas.

Lika villkor för kommunala och fristående skolor

70. En kommuns möjlighet att påverka en fristående skolas ansökningsprocess ska minska.

71. Skolverkets rutiner för tillståndsgivning bör ses över så att den som ansöker om tillstånd får besked i rimlig tid.

72. Kommunala och fristående skolor ska granskas på samma villkor.

73. Fristående skolor ska kunna få dispens från kravet om minst 20 elever.

74. Fristående skolor ska ha rätt att välja om de vill delta i kommunens skolutvärdering.

75. Fristående skolor ska återfå rätten att sätta betyg tidigare än kommunala skolor. Hur tidigt sådana betyg ska kunna sättas, får bli föremål för överväganden i den nya betygsutredningen..

Ersättning till fristående skolor

76. Villkoren för fristående skolor måste präglas av långsiktighet och tydlighet.

77. Reglerna för hur ersättningen till fristående skolor ska beräknas måste tydliggöras, exempelvis när det gäller hur lokalkostnader, momskompensation och kommunens skolpliktsavdrag ska påverka ersättningen.

78. Kommunens beräkning av ersättningen till fristående skolor ska ske under fullständig öppenhet. Kommunen ska vara skyldig att redovisa hur beräkningen har gjorts.

79. En fristående skola ska kunna få sin ersättning prövad genom förvaltningsbesvär.

Etableringsfrihet för förskolor

80. Etableringsfrihet för fristående förskolor ska införas. Vi föreslår att detta görs genom att skollagen ändras redan från och med den 1 juli 2006.

Fristående vuxenutbildning

81. Vuxenutbildning bör kunna bedrivas i fristående form precis som grundskola och gymnasieskola.

Fokus på skolans kunskapsuppdrag

82. Skolans huvudsakliga uppgift är kunskapsuppdraget – att alla elever ges förutsättningar att nå de nationella målen i alla ämnen.

83. Antalet mål ses över och förtydligas i läro- och kursplaner.

84. Det lagstadgade kravet på kommunala skolplaner tas bort.

Öka skolors frihet – stärk lärares och rektorers ställning

85. Ansvarsfördelningen mellan huvudman och profession ska vara tydlig i skollagen.

86. Skolans pedagogiska uppdrag ska riktas direkt till lärare och rektorer.

87. Statliga detaljregleringar ska rensas bort och ersättas med utvärderingar av

varje skolas kvalitet.

Tätare och förbättrade utvärderingar av skolors kvalitet

88. Skolverkets utbildningsinspektion ges i uppdrag att utvärdera varje skolas kvalitet oftare än i dag, minst vart tredje år.

89. Fokus för utbildningsinspektionens utvärderingar av skolors kvalitet ska vara hur väl skolorna klarar kunskapsuppdraget.

90. Resultaten från utbildningsinspektionens granskningar ska rapporteras på ett jämförbart sätt och vara offentliga.

91. De obligatoriska kvalitetsredovisningarna ska avskaffas.

Det ska finnas sanktioner mot skolhuvudmän som inte sköter sig

92. Skolverkets tillsynsansvar för kommunala huvudmän ska slås fast i skollagen.

93. Skolverket ska kunna förelägga såväl kommunala som fristående huvudmän med vite om de inte följer skolans regelverk.

Utveckla elevinflytandet

94. Möjligheterna att utöva elevinflytande ska anpassas till elevernas ålder och mognad.

95. Bestämmelsen om elevstyrda gymnasier ska avskaffas

Kommunala friskolor ska uppmuntras

96. Kommunala friskolor kan skapas genom att skolans styrelse får status som egen nämnd i kommunen. En kommunal friskola ska stå friare i förhållande till kommunen, än övriga kommunala skolor. En kommunal friskola ska ha samma rätt som friskolor att introducera betyg tidigare än år sex.

Skarp behörighetsreglerna för lärare

97. Endast behöriga lärare ska få tillsvidareanställas. Om det inte finns en behörig lärare att tillgå får en obehörig visstidsanställas.

98. För behörighet ska läraren ha lärarutbildning samt adekvat utbildning i såväl undervisningsämnet/-ämnena som i de skolår som undervisningen avser.

99. Endast behöriga lärare ska få sätta betyg. Denna reform kan genomföras fullt ut när våra förändringar av lärarutbildningen fått genomslag.

100. Obehöriga lärare och andra personer ska lättare kunna validera sina kunskaper och få information om vilka kompletterande kurser som krävs för att uppnå behörighet.

101. Personer med relevant ämnesutbildning ska kunna komplettera med en ettårig praktisk pedagogisk utbildning för att uppnå behörighet. Obehöriga lärare med väl vitsordad tjänstgöring ska kunna få sina yrkeserfarenheter validerade och tillgodoräknade i den verksamhetsförlagda delen av utbildningen.

102. Inom vissa specialkompetenser ska yrkeskunskaper kunna valideras att motsvara ämneskunskaper, t ex en textilkonstnär inom textilslöjd.

103. Samma behörighetsregler ska gälla för både kommunala och fristående skolor. Det ska inte vara möjligt att kringgå behörighetskraven genom att lägga ut undervisning på entreprenad.

Läroutbildningen ska kvalitetssäkras

104. Svensk läroutbildning måste under de närmsta åren reformeras och kvalitetssäkras, både med hänsyn till de kvalitetsbrister som bl a

Högskoleverket pekat på och i syfte att anpassa utbildningssystemet till den europeiska Bolognaprocessen. En utredning tillsätts i syfte att uppnå bredast möjliga förankring kring dessa förändringar. Fram till dess kvarstår strukturen i dagens lärarutbildning.

105. Staten ska ha ansvar för finansiering av den verksamhetsförlagda delen av lärarutbildningen.

106. Högskoleverket ska dra in examinationsrätten för lärarutbildningar som inte håller kvalitetskraven.

Skapa en speciallärarutbildning

107. En speciallärarutbildning med inriktning mot barns läs- och skrivsvårigheter införs. Det blir en ny påbyggnadsutbildning för de med lärarexamen.

Inför en lärarauktorisering

108. Lärarauktorisering ska införas.

Inför behörighetskrav för rektorer

109. En akademisk rektorsutbildning ska införas

110. Behörighetskrav på rektorer införs i skollagen

Stärk skolans kunskapsbas

111. Aktiva lärare ska ges utökade möjligheter att bedriva forskning.

Lärares möjligheter till akademisk fortbildning ska öka

112. Lärares möjligheter till akademisk fortbildning och fördjupning ska öka.

Övergångsregler

113. Den person som anses behörig enligt nuvarande, eller äldre, ordning, ska anses behörig också efter att våra föreslagna regelförändringar har genomförts.